

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jan Provazník

**Stíhání pachatelů zločinů spáchaných během válečného konfliktu
v Sýrii podle univerzální jurisdikce**

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Stíhání pachatelů zločinů spáchaných během válečného konfliktu v Sýrii podle univerzální jurisdikce vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 197 568 znaků včetně mezer.

V Říčanech dne 5. 10. 2022

.....

Podpis studenta

Chtěl bych poděkovat vedoucímu mé diplomové práce panu doc. JUDr. Ondřeji Svačkovi, LL.M. Ph.D. za pomoc při odborném vedení mé práce, za jeho rady, připomínky, za poskytnutí podkladů k mé práci a pomoc při hledání cizojazyčných odborných zdrojů a za milý přístup.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	9
1. Konflikt v Sýrii	12
1.1 Sýrie	12
1.1.1 Stručný nástin historie země až po konflikt	12
1.2 Vývoj konfliktu	13
1.2.1 Strany konfliktu dnes	16
1.2.1.1 Provládní síly	16
1.2.1.2 Protivládní umírněné síly	17
1.2.1.3 Protivládní extrémistické síly	17
1.2.1.4 Kurdové	17
1.2.1.5 Islámský stát	18
1.2.1.6 Turecko	18
1.2.1.7 Saudská Arábie a státy Perského zálivu	19
1.2.1.8 Írán	20
1.2.1.9 Izrael	20
1.2.1.10 Rusko	21
1.2.1.11 USA a Evropa	22
2. Zločiny páchané během konfliktu	23
2.1 Zločin podle mezinárodního práva	23
2.2 Genocida	24
2.3 Zločiny proti lidskosti	30
2.4 Válečné zločiny	34
3. Trestněprávní jurisdikce	39
3.1 Jurisdikce	39
3.2 Národní trestněprávní jurisdikce	39
3.3 Extrateritoriální trestněprávní jurisdikce	40
3.4 Univerzální jurisdikce	41
3.4.1 Vymezení pojmu	41
3.4.2 Historický vývoj	44
3.4.2.1 Příklad Lotus	45
3.4.2.2 Princip univerzality ve vztahu k válečným zločinům druhé světové války	46
3.4.2.3 Univerzální jurisdikce po druhé světové válce	46
3.4.2.4 Příklad Eichmann	47

3.4.2.5	Belgie proti Demokratické republice Kongo.....	47
3.4.2.6	Současnost univerzální jurisdikce	48
4.	Případy zločinů spáchaných v Sýrii řešených národními soudy	49
4.1	Problematika národních soudů	49
4.2	Pokusy o spravedlnost v Sýrii	55
4.2.3	Přístupy některých zemí k repatriaci	58
4.2.3.1	Francie	59
4.2.3.2	Velká Británie.....	59
4.2.3.3	Německo	59
4.2.3.4	Belgie.....	59
4.2.3.5	Postsovětské republiky	60
4.3	Pokusy o spravedlnost v blízkovýchodním regionu	61
4.3.1	Výhody a nevýhody stíhání v blízkovýchodním regionu.....	61
4.3.2	Přístupy států sousedících se Sýrií	61
4.4	Případy zločinů spáchaných v Sýrii před americkými a evropskými národními soudy.....	62
4.4.1	Případy genocidy	63
4.4.1.1	Jennifer W. a Taha A.-J.	64
4.4.1.2	Sabri Essid a Nabil Greseque	66
4.4.1.3	Stíhání probíhající genocidy Jezídů (jméno utajeno)	66
4.4.1.4	Nasrin As'ad Ibrahim	67
4.4.2	Případy zločinů proti lidskosti	68
4.4.2.1	Anwar Raslan a Eyad Al-Gharib.....	68
4.4.2.2	Lafarge-Holcim	70
4.4.3	Případy válečných zločinů.....	72
4.4.3.1	Jamil Hassan a příslušníci syrských zpravodajských služeb	72
4.4.3.2	Akram A.	76
4.4.3.3	Abdul Jawad A. K., Abdulrahman A. A., Abdoulfatah A. a Abdalfatah H. A.....	76
Závěr.....		78
Seznam použitých zdrojů.....		83
Monografie		83
Komentáře		84
Články v odborném časopise.....		84
Příspěvky ve sborníku		85
Právní předpisy a související dokumenty		85
Rozhodnutí soudů a jiných orgánů veřejné moci		86

Internetové stránky	86
Ucelené dokumenty publikované na internetu	94
Ostatní.....	95
Shrnutí	96
Summary.....	97
Seznam klíčových slov	98
Key words.....	99

Seznam použitých zkratk

BGH	Německý spolkový soudní dvůr
COI	Nezávislá mezinárodní vyšetřovací komise pro Sýrskou arabskou republiku
CTC	Zvláštní protiteroristický soud v Damašku
DP I.	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů
Dvůr	Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti
ECCHR	Evropské centrum pro ústavní a lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod/Evropská úmluva o lidských právech
Eurojust	Jednotka Evropské unie pro justiční spolupráci
FBI	Federální úřad pro vyšetřování (vyšetřovací orgán amerického ministerstva spravedlnosti)
FIDH	Mezinárodní federace pro lidská práva
FSA	Svobodná sýrská armáda
GUERNICA 37	Specializovaná skupina mezinárodních právníků v oblasti trestního práva a lidských práv se společensky angažovaným a multidisciplinárním pohledem
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu
ISIS	Islámský stát
KMP	Komise pro mezinárodní právo
KRG	Regionální vláda Kurdistánu
MTS	Mezinárodní trestní soud
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
PKK	Strana kurdských pracujících
PYD	Strana demokratické unie
Římský statut	Římský statut Mezinárodního trestního soudu
ŘS	Římský statut Mezinárodního trestního soudu
SDF	Sýrské demokratické síly
Sherpa	Francouzská nevládní organizace věnující se zastupování obětí ekonomických trestných činů

Statut	Římský statut Mezinárodního trestního soudu
Statut MTS	Římský statut Mezinárodního trestního soudu
UNITAD	Vyšetřovací tým na podporu odpovědnosti za zločiny spáchané Islámským státem
USA	Spojené státy americké
YPG	Lidové obranné jednotky (kurdské ozbrojené síly)
III. Ženevská úmluva	Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci
IV. Ženevská úmluva	Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války

Úvod

Syrská občanská válka je stále trvajícím vnitřním ozbrojeným konfliktem v Sýrii. Konflikt započal již roku 2011 demonstracemi v rámci tzv. arabského jara a později se rozvinul v občanskou válku, do které se zapojily i další státy a ve které jsou doposud páchany nejrůznější zločiny. Jedná se především o válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Sýrie se nepřipojila k Římskému statutu Mezinárodního trestního soudu a pachatele těchto zločinů je obecně obtížné stíhat.

Významnou možností, jak se právně zabývat zločiny spáchanými v Sýrii je koncept tzv. univerzální jurisdikce, který tak může významně přispět k boji proti beztrestnosti. Univerzální jurisdikce umožňuje stíhání těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva¹ bez ohledu na to, kde byly spáchané, a bez ohledu na státní příslušnost obětí nebo pachatelů. Přenechání potrestání spáchaných zločinů podle mezinárodního práva daným státům, na jejichž území byly spáchany, může být velice problematické z hlediska možného politického ovlivňování soudu, nekvalitního soudního systému a neochotě či neschopnosti států z různých příčin tyto zločiny potrestat. V případě Sýrie může být důvodem nemožnosti stíhat pachatele i výše zmíněný trvajícím ozbrojený konflikt.

Potřeba stíhání pachatelů válečných zločinů však v této době sílí i v souvislosti s nárůstem migrace obyvatelstva. Lidé nejčastěji prchají ze států zasažených válečným konfliktem do Evropy. Problém nastává ve chvíli, kdy se k těmto migrantům vmísí tito zločinci za účelem dalšího páchaní zločinů, nebo protože se chtějí naopak skrýt. Tyto osoby mohou pak znamenat vážnou bezpečnostní hrozbu, popřípadě se mohou vyhnout spravedlivému potrestání.

Primárním cílem této práce bylo zmapovat případy vedené evropskými národními soudy na základě principu univerzality, ve kterých jsou stíháni pachatelé, kteří spáchali zločiny během konfliktu v Sýrii a zhodnotit z dosavadní praxe států, využívajících univerzální jurisdikci, jejich postupy a východiska. K tomuto cíli jsem se rozhodl zodpovědět i otázky, jaké typy zločinů dává mezinárodní právo možnost stíhat na bázi univerzality a jaké jsou rozdíly v možnostech (pokud existují) stíhání pachatelů ve vybraných zemích. V poslední řadě měla tato práce upozornit na stále probíhající konflikt v Sýrii a na jednu z možností, jak se domoci spravedlnosti na pachatelích zločinů vzešlých z tohoto konfliktu.

Tato práce byla velice náročná na zpracování vzhledem k opravdu malému množství česky psaných zdrojů na dané téma a celkově malému množství zdrojů, které by komplexněji

¹ Viz. pozn. č. 167.

shrnovaly vybranou problematiku. Tato skutečnost je daná i především tím, že konflikt v Sýrii stále ještě nebyl ukončen a páčání zločinů podle mezinárodního práva pokračuje i nadále, stejně tak, jako nová stíhání pachatelů těchto zločinů. Vzhledem k tomu, že v Sýrii neexistuje žádný subjekt s potřebnou silou, který by mohl převzít iniciativu a ozbrojený konflikt ukončit, bude i nadále probíhat vyšetřování stále nových zločinů a shrnujícího díla se v nejbližší době pravděpodobně nedočkáme.

Zdrojů jsem se snažil dohledat co nejvíce, aby obrázek na tuto problematiku byl, pokud možno, co nejvíce objektivní a ucelený. Ke své práci jsem, mimo jiné, využil i dva dokumentární filmy. První, s názvem Pro Samu, je z prostředí obléhaného Aleppa a druhý, s názvem Andělé ze Sindžáru, je z prostředí jezidské komunity, která se snaží zachránit před genocidou. S režisérkou druhého zmíněného dokumentu Hannou Polak jsem dokonce hovořil přes videohovor, abych si ucelil pohled na okolnosti týkající se Jezídů. Shánění potřebné literatury a její nastudování trvalo přibližně rok.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První, s názvem Konflikt v Sýrii, se snaží stručně seznámit čtenáře se Sýrií a nastínit vývoj ozbrojeného konfliktu až po současnost v geopolitických souvislostech. Obsahem druhé kapitoly je rozbor zločinů, na které se v této práci zaměřuji (genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny), pohledem mezinárodního práva s jejich příklady páčání v Sýrii.

Třetí kapitola se převážně zaměřuje na princip univerzální jurisdikce, která je stěžejním principem pro výběr případů v této práci. Čtenář se dozví o významu a využití univerzální jurisdikce a o jejím historickém vývoji. V této kapitole jsou dále také vysvětleny pojmy jako jurisdikce, národní trestněprávní jurisdikce a extrateritoriální trestněprávní jurisdikce.

V poslední, čtvrté kapitole, se již v této práci zabývám konkrétními případy, které jsou stíhány před národními soudy. Popisují zde problematiku těchto stíhání a také výhody a nevýhody stíhání pachatelů národními soudy zemí v blízkovýchodním regionu. Dotýkám se zde i repatriace, která sice nesouvisí úplně se stíháním pachatelů podle univerzální jurisdikce, ale může být dalším vodítkem a východiskem, jak určité pachatele postavit před řádný soud. Nakonec je zde zmíněno několik zajímavých soudních případů, z nichž většina je určitým způsobem důležitá pro další vývoj soudní praxe v postihování pachatelů ze Sýrie. Jsou rozděleny dle kategorií zločinů, které v této práci rozebírám (genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny) a snažil jsem se, aby výběr obsahoval případy nejen pachatelů syrského režimu, ale i pachatelů opozice.

Univerzální jurisdikce není jediná možnost, jak stíhat pachatele zločinů podle mezinárodního práva spáchaných v Sýrii. Tato práce se převážně zaměřuje na tento princip a teritoriálně na zločiny spáchané na území Sýrie. Nicméně jsou zde otevřeny cesty k dalším výzkumům, protože konflikt přesáhl hranice Sýrie, a proto se naskýtá možnost v těchto shrnujících pracích pokračovat i vůči teritoriu jiných států a vůči dalším možnostem legálního postihu pachatelů. Problematika je stále aktuální a je tedy závěry potřeba neustále aktualizovat.

1. Konflikt v Sýrii

1.1 Sýrie

Sýrie, celým názvem Syrská arabská republika, je státem v jihozápadní Asii ležící mezi Tureckem, Irákem, Jordánskem, Izraelem a Libanonem. Autoritativně zde vládne od roku 2000 prezident Bašár Asad. Podle současných odhadů zde žije zhruba 18 až 18,5 miliónů obyvatel.² Etnicky je Sýrie z 90,3 % obydlená Araby. Zbytek obyvatelstva se skládá z menších etnických skupin zahrnujících Kurdy, Armény, Turky, Jezídy a Čerkeskou menšinu. Nábožensky je Sýrie rozdělená na sunnitský islám, který tvoří celkem 74 % obyvatelstva, dále šiitští muslimové tvoří 13 %, křesťané 10 % a drúzové s židy 3 %.³ Sýrie se navzdory početnější sunnitské části obyvatelstva řadí k šiitským státům, jelikož vládnoucí prezident Bašár Asad je příslušníkem tzv. alávitů, což je odnož šiitského islámu. V nastalé občanské válce je tak možné sledovat podporu vládnoucí strany Sýrie ze strany šiitské velmoci Íránu.⁴

1.1.1 Stručný nástin historie země až po konflikt

Území dnešní Sýrie bylo pod nadvládou Francie až do roku 1946, kdy se Sýrie osamostatnila. Francouzská správa upřednostňovala etnické menšiny na úkor sunnitské většiny, která kladla vládnoucí garnituře odpor. Do vysokých pozic státních složek a armády se tak dostali i obyvatelé z menšiny alávitů, mezi které patří dnešní vládnoucí rod Asadů. Po 24 letech nestability uskutečnil roku 1970 Háfiz Asad puč, po kterém se stanovil prezidentem Sýrie.⁵ Nastolil režim strany Baas, která vládne dodnes. Strana Baas se opírá a kombinuje ideje panarabského nacionalismu a socialismu.⁶ S vládou Háfize Asada přišlo období stability, které však bylo vynucováno tvrdými represemi. V roce 2000 Háfiz Asad zemřel a na jeho místo nastoupil jeho mladší syn Bašár Asad. Bašár Asad však nenaplnil očekávání obyvatelstva spočívající v demokratizaci země a dále pokračoval v autoritativním způsobu vládnutí jeho otce a ve spolupráci se šiitským Íránem a Ruskem.⁷

² World population review. *Syria Population 2021 (Demographics, Maps, Graphs)* [online]. 2021 [cit. 25. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://worldpopulationreview.com/countries/syria-population>.

³ NETRVAL, Daniel. *Občanská válka v Sýrii. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XXI. ročníku Pražského studentského summitu, 2015, s. 3-4. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Syrie-Minisimulace.pdf>.

⁴ KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel*. Praha: Mladá fronta a.s., 2015, s. 115-116, 118.

⁵ ŘÍHA, Michal. *Situace na blízkém východě – Sýrie. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVIII. ročníku Pražského studentského summitu, 2012, s. 2-3. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Situace-na-BI%C3%ADzk%C3%A9m-v%C3%BDchod%C4%9B-S%C3%BDrie-UNSC.pdf>.

⁶ KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel*. Praha: Mladá fronta a.s., 2015, s. 115.

⁷ ŘÍHA: *Situace na blízkém východě...*, s. 3.

1.2 Vývoj konfliktu

Syrský konflikt započal v rámci demonstrací tzv. arabského jara. Arabské jaro byla vlna protivládních demonstrací ve většině arabských zemí, která započala koncem roku 2010 v Tunisku. V některých zemích tyto demonstrace vedly k pádu vládnoucích režimů (např. Tunisko, Libye, Egypt), v některých zemích však postačily k uklidnění rozbouřených davů pouze určité politické ústupky (např. Maroko, Libanon).⁸

Demonstrace se nevyhnuly ani Sýrii, kterou zasáhly 15. března 2011 v hlavním městě Damašku a Aleppu. Všechny protivládní protesty však byly tvrdě potlačeny. Nebylo výjimkou, že při střetech umírali lidé na obou stranách. Postupně se členové ozbrojených složek začali přidávat k rebelům a demonstranti se začali více radikalizovat. Zběhlí příslušníci ozbrojených složek posléze založili Svobodnou syrskou armádu (FSA) a situace se tak překlenula v občanskou válku, která trvá v Sýrii dodnes.⁹ Důvody, které vedly obyvatelstvo Sýrie k nespokojenosti, byly zpočátku stejné jako v ostatních arabských zemích. Společnost se dožadovala svržení autoritářského režimu ve prospěch demokracie.¹⁰ Hesla jako například „všichni společně, muslimové, židé i křesťané“ nebo „naše revoluce je mírová“ byly slyšeny na mnohých protestech a jsou zachyceny na autentických záběrech například i v dokumentu „*Pro Samu*“ z roku 2019 režisérky Waad Al-Khateab, která se snažila zachytit situaci v Aleppu.

Stejnou rétoriku zaujal i západní svět včetně USA, které líčily konflikt jako boj lidí za svobodu a demokracii. Prezident Obama proto dokonce v srpnu roku 2011 vyzval veřejně Bašára Asada, aby odstoupil a umožnil realizaci základních práv občanů Sýrie. USA však nedokázaly prosadit politické řešení konfliktu v OSN, které zahrnovalo zbavení Bašára Asada moci, jelikož bylo ze strany Číny a Ruska vetováno. Ačkoliv se zdálo, že se situace vyvine obdobně jako například v Egyptě, kde se podařilo opoziční síly sjednotit, začaly v Sýrii vyplouvat na povrch staré křivdy, které zasela do paměti místních obyvatel již vláda Francie před druhou světovou válkou. Především šlo o spor mezi menšinovými šíity, kteří byli u moci a většinovými sunnity. Dále šlo i o nevráživost mezi etniky, která žila na území Sýrie. Syrská opozice, byť na první pohled jednotná, se ukázala jako roztržštěná a prakticky neschopná

⁸ PATROVSKÝ, Ondřej. *Před deseti lety se prohnalo Blízkým východem „arabské jaro“. Ohně revoluce v některých zemích hoří dodnes* [online]. ČT24, 17. prosince 2020 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3242226-pred-deseti-lety-se-prohnalo-blizkym-vychodem-arabske-jaro-ohne-revoluce-v-nekterych>.

⁹ NETRVAL, Daniel. *Válka v Sýrii. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XXIII. ročníku Pražského studentského summitu, 2017, s. 4. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/UNSC-Syrie.pdf>.

¹⁰ KUTILOVÁ, Markéta. *Ve válce* [online]. Youtube.cz, 4. dubna 2019, 9:36 – 10:13 min. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vSOMEzGhOnc>.

sjednocení. Nešlo tedy již jen o sesazení Bašára Asada či boj o demokracii, ale spíše o celkové vítězství nad ostatními uskupeními. Demokracii válčící strany považovaly pouze za prostředek, který je může dovést k moci a vítězství, skrze podporu západního světa. Žádné z uskupení, která vznikla, nemělo doopravdy zájem hájit základní lidská práva či řídit demokratizaci země, byl to boj pouze mezi konkurenčními syrskými sektami.¹¹ V roce 2012 se v katarském hlavním městě Dauhá uskutečnil pokus o sjednocení syrské opozice. Byla zde založena tzv. Národní koalice sil revoluce a syrské opozice, zkráceně Syrská národní koalice. Toto uskupení mělo za účel spojit všechny syrské opoziční skupiny, zastřešit je a jednat jednotně se zahraničím. Koalice byla uznána více než 100 státy včetně například Turecka a Francie a stále ještě působí jako exilová opozice proti Asadovskému režimu. Dále pak existuje další exilová opozice, tzv. Syrská národní rada, která se zformovala v roce 2011 v Istanbulu. Patřila dříve pod Syrskou národní koalici, ale v roce 2014 ji opustila, jelikož Syrská národní rada na rozdíl od Syrské národní koalice odmítá vyjednávat s Bašárem Asadem.¹²

Do konfliktu se zapojily kromě místních sekt, ozbrojených skupin a států také regionální i mezinárodní mocnosti a teroristické organizace.¹³ V roce 2013 se začala množit podezření na použití chemických zbraní ze strany vládních sil.¹⁴ Chemické zbraně však zakazuje použít v ozbrojeném konfliktu mezinárodní právo.¹⁵ Prezident Obama nad těmito podezřeními vyslovil obavu a sdělil, že pokud by tyto zbraně byly skutečně použity, USA by se do konfliktu zapojily přímo.¹⁶ Vše se vyostřilo po útoku chemickými zbraněmi v Ghútě, kdy se do situace muselo diplomaticky vložit Rusko, aby zabránilo případné intervenci USA.¹⁷ Výsledkem byla rezoluce OSN, která nařídila zničit všechny chemické zbraně v Sýrii.¹⁸

¹¹ KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa. Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2016, s. 135-137.

¹² NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 4-5.

¹³ „Tamtéž“ s. 5.

¹⁴ ČTK. *Máme zprávy o použití chemických zbraní v Sýrii, tvrdí BBC* [online]. Lidovky.cz, 6. května 2013 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/mame-zpravy-o-pouziti-chemickych-zbrani-v-syrii-tvrdi-bbc.A130516_152307_ln_zahranici_jv.

¹⁵ Ženevský protokol ze dne 17. června 1925 [online]. Dostupné z: <https://www.un.org/disarmament/wmd/chemical/> nebo z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf.

¹⁶ KESSLER, Glenn. *President Obama and the 'red line' on Syria's chemical weapons* [online]. The Washington Post, 6. září 2013 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/factchecker/wp/2013/09/06/president-obama-and-the-red-line-on-syrias-chemicalweapons/>.

¹⁷ ČTK. *Podle testů pocházely chemikálie použité při útoku v Ghútě z Asadových skladů* [online]. Česká televize, 30. ledna 2018 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2377024-podle-testu-pochazely-chemikalie-pouzite-pri-utoku-v-ghute-z-asadovych-skladu>.

¹⁸ Rezoluce OSN č. 2118 ze dne 27. září 2013 [online]. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2118>.

V roce 2013 do bojů výrazně zasáhla teroristická organizace Islámský stát, o které se zmíním později.¹⁹ Do roku 2015 byl režim Bašára Asada na ústupu. Musel se potýkat nejen s bojem proti FSA a Kurdy na severu Sýrie, ale nově i s Islámským státem. Bašár Asad proto roku 2015 požádal formálně o pomoc Rusko, které žádosti vyhovělo. S přímým zapojením Ruska do občanské války v Sýrii začaly vládní síly opět pozvolna sbírat vítězství a dobývat zpět ztracená území.²⁰ Zapojení Ruska však vyvolalo mnohé kontroverze. Nejvíce sledované bylo dobývání Aleppa, kdy bylo použito tzv. kazetových bomb a při kterém zemřelo mnoho civilistů.²¹

Mezi další významné milníky občanské války v Sýrii lze ještě zařadit přímé zapojení USA do konfliktu dne 7. dubna 2017. Byla to reakce na další chemický útok ze strany Bašára Asada, který se uskutečnil 4. dubna 2017 ve městě Chán Šajchún. USA vypálily celkem 59 střel s plochou dráhou letu na vojenskou základnu v Sýrii, ze které údajně vzlétla letadla, která byla zodpovědná za chemický útok. USA považovaly tento čin za porušení výše zmíněné rezoluce OSN z roku 2013. Rusko a Sýrie se proti počínání USA ostře ohradily.²²

Sýrie použila chemické zbraně ještě i v dubnu 2018 v Dúmě, na což reagovali spojené síly USA, Anglie a Francie bombardováním zařízení blízko Damašku a Homsu, která se nepřímo podílela na výrobě chemických zbraní. Tuto spojeneckou operaci podpořily všechny státy NATO.²³

V roce 2018 zahájilo Turecko ofenzívu proti Kurdům na severu Sýrie. Ačkoliv Kurdové bojovali proti Asadovskému režimu stejně jako Turecko, stali se obětí politiky tureckého prezidenta Erdogana. Turecko se totiž zásadně vymezuje proti jakékoliv kurdské autonomii.²⁴ USA, které Kurdy doposud podporovaly v bojích proti Islámskému státu, se stáhly do ústraní, což Kurdové považovali za zradu a byli nuceni se spojit s dřívějším nepřítelem, Asadovými syrskými Národními obrannými jednotkami.²⁵ Turecku se však

¹⁹ ŠVAMBERK, Alex, REINER, Tomáš. *Islámský stát* [online]. Novinky.cz [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://special.novinky.cz/islamsky-stat/historie.html>.

²⁰ NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 6.

²¹ BEDNÁŘOVÁ, Aneta. *Nové důkazy. Rusové úmyslně bombardovali nemocnice* [online]. Info.cz, 13. února 2017 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://www.info.cz/zpravodajstvi/svet/nove-dukazy-rusove-umyslne-bombardovali-nemocnice>.

²² NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 7.

²³ ČTK. *Země NATO vyjádřily plnou podporu útoku USA, Francie a Británie na Sýrii* [online]. iDNES.cz, 14. dubna 2018 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nato-jens-stoltenberg-vojensky-zasah-usa-britanie-francie-syrie-duma-chemicke-zbrane.A180414_140135_zahranicni_dtt.

²⁴ MACHONIN, Jan. *Olivová ratolest nad Afrínem? Turecký útok na Kurdy podnítila roztržka uvnitř NATO* [online]. iRozhlas.cz, 23. ledna 2018 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-syrie-kurdove-operace-afirin-armada-islamsky-stat_1801231800_mls.

²⁵ ČTK. *Asad přesouvá vojska na sever Sýrie. Mají bránit protikurdské ofenzivě Turků* [online]. ČT24, 14. října 2019 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceska televize.cz/svet/2948771-asad-presouva-vojska-na-sever-syrie-maji-branit-protikurdске-ofenzive-turku>.

podarilo roku 2018 dobýt město Afrín²⁶ a posléze roku 2019 zahájilo operaci Pramen míru, jejíž cílem byl vznik bezpečného koridoru kolem turecké hranice. Toto území mělo sloužit jako území, kam by se z Turecka mohli vrátit syrští uprchlíci a zároveň mělo vytvořit bezpečný pás mezi kurdskými milicemi a tureckou hranicí.²⁷

Syrská občanská válka je složitý konflikt s mnoha aktéry. Je označována jako jedna z největších humanitárních katastrof 21. století. Žádná ze stran konfliktu není schopná momentálně zvítězit nad druhou a stav k roku 2021 se tak nachází v patové situaci, a to hlavně díky přispění a angažování zahraničních mocností.²⁸ Ani samotní lidé v Sýrii už nepovažují revoluci za úspěch, ale za tragédii. Z mnohých se stali uprchlíci ve vlastní zemi, jelikož byli nuceni opustit své domovy. Nyní žijí nezaopatření v uprchlických táborech a mají nejasnou budoucnost.²⁹ Není však v mé moci obsáhnout do podrobností tento rozsáhlý konflikt a není to ani cílem této práce. Pro dokreslení současného stavu v návaznosti na geopolitickou situaci ještě stručně představím strany, které dodnes v konfliktu spolu válčí.

1.2.1 Strany konfliktu dnes

1.2.1.1 Provládní síly

Provládní síly tvoří především armáda a další bezpečnostní složky státu. Počet příslušníků se pohyboval v roce 2017 pouze kolem 25 tisíc. Většinu příslušníků tvoří sunnitě, vedení armády však má na starosti povětšinou šiitská sekta alavitů, jejíž příslušníkem je i prezident Bašár Asad. Bašár Asad se kvůli nízkému počtu příslušníků armády musí spoléhat na spřátelené milice, především pak na tzv. Národní obranné jednotky, které jsou jakousi dobrovolnickou složkou syrské armády. Výhodou, kterou provládní síly mají, je letectvo, jelikož letadly nedisponuje žádná z ostatních válčících stran v Sýrii. Na straně Bašára Asada bojuje i teroristická organizace Hizballáh, která pomáhá Asadovi svými vojenskými poradci a elitními bojovými jednotkami, které vysílá do ostrých bojů v Sýrii.³⁰ Od turecké invaze do Sýrie spolupracují provládní síly s Kurdy a od roku 2015 režimu pomáhá i Rusko. Cílem

²⁶ČTK. *Turecko ohlásilo dobytí Afrínu. Z oblasti prchají desetitisíce lidí* [online]. iRozhlas.cz, 18. března 2018 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-ohlasilo-dobyti-afrinu-asad-se-setkal-s-vojaky-v-ghute_1803181752_tak.

²⁷ČTK. *Popravy a drancování, kritizuje lidskoprávní organizace tureckou bezpečnostní zónu v Sýrii* [online]. iROZHLAS.cz, 27. listopadu 2019 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-syrie-ofenziva-pramen-miru-kurdove_1911271724_elev.

²⁸HUMPÁLOVÁ, Jolana. *Je to jedna z největších humanitárních katastrof, říká expert o Sýrii* [online]. Seznam zprávy, 11. března 2021 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/je-to-jedna-z-nejvetsich-humanitarnich-katastrof-rika-expert-o-syrii-146593>.

²⁹ČTK. *Revoluce nebyla úspěch, jsme zničeni, říkají Syřané. Stali se z nich uprchlíci ve vlastní zemi* [online]. ČT24, 14. března 2021 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3283334-revoluce-nebyla-uspech-jsme-zniceni-rikaji-syrane-stali-se-z-nich-uprchlici-ve-vlastni>.

³⁰NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 7.

Bašára Asada je znovu dostat zemi pod svoji kontrolu a nastolit režim, který byl před občanskou válkou.

1.2.1.2 Protivládní umírněné síly

K protivládním umírněným silám, které bojují na území Sýrie, se řadí Svobodná syrská armáda (FSA). Tato skupina prosazuje demokratizaci Sýrie. Do jaké míry můžeme mluvit o umírněné opozici je otázkou, jelikož FSA se také aktivně zapojuje do bojů. Výzbroj získává především z Kataru a ze Saudské Arábie. Nemá jednotné centrální vedení a počet jejich bojovníků se odhaduje přibližně na 30 tisíc. Ovládají především jih Sýrie.³¹

1.2.1.3 Protivládní extrémistické síly

Extrémistické síly jsou ty, které chtějí svrhnout režim Bašára Asada, avšak nechtějí nastolit v Sýrii pluralitní demokracii. Řadí se sem převážně různé islamistické skupiny, které jsou sdruženy v koalici Ahrár aš-Šám. Za nejradikálnější islamistickou skupinu je označována Tahrír al-Šám, která má na 10 tisíc bojovníků a dříve spolupracovala i s Al-Kaidou. Extrémisté mají podporu především z Kataru, Saudské Arábie a Turecka.³²

1.2.1.4 Kurdové

Syrští Kurdové zaujímají přibližně 10 % v syrské populaci. Převážně vyznávají sunnitský islám a obývají sever Sýrie. Další početné skupiny Kurdů se nachází v Turecku, Iráku a Íránu.³³ Kurdové mají špatný vztah s vládnoucím režimem, který v rámci arabizace Sýrie přesídloval Araby na sever země k hranici s Tureckem, který byl obýván Kurdy. Na severu Sýrie vládne Strana demokratické unie (PYD), která je napojena na Stranu kurdských pracujících (PKK), která působí v Turecku. Cílem PKK bylo založit jednotný stát všech Kurdů tzv. Kurdistán. Po roce 2000 se však přiklonila k tzv. demokratickému konfederalismu. Cílem myšlenky je konfederální systém skrze vytvoření federací Kurdů na územích Turecka, Sýrie, Iráku a Íránu navzdory mezinárodně uznávaným hranicím.³⁴ Avšak Kurdové jsou nejednotní. V Turecku jsou Kurdové, kteří spíše podporují proislamistickou Stranu spravedlnosti a rozvoje a dokonce podporují tzv. Islámský stát. Irácký klan Barzání chce reprezentovat všechny Kurdy stejně jako PKK a je jejím politickým oponentem.³⁵

³¹ NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 8.

³² „Tamtéž“

³³ SVITÁK, Matěj. *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem. Aliance v syrské válce se řídí pragmatickými zájmy* [online]. ČT24, 20. října 2019 [cit. 4. prosince 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2951624-nepritel-meho-nepriatele-je-mym-pritelem-aliance-v-syrske-valce-se-ridi-pragmatickymi>.

³⁴ KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel II*. Praha: Mladá fronta a.s., 2016, s. 142-144.

³⁵ KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel*. Praha: Mladá fronta a.s., 2015, s. 120-121.

Momentálně Syrští Kurdové spoléhají na vrtkavé spojení s Asadovým režimem, jelikož čelí Turecké invazi.³⁶

1.2.1.5 Islámský stát

V roce 2014 organizace s názvem Islámský stát ovládla rozsáhlá území v Iráku a Sýrii a založila na nich tzv. chalífát v souladu s právem Šaría. Jednalo se však o teroristický stát, který byl financován většinou z kriminální činnosti, ale i neoficiálně ze zahraničí. Bojovníky bral Islámský stát z řad zradikalizovaných muslimů, kteří přijížděli do Sýrie z celého světa.³⁷ Poté, co tato organizace spáchala teroristické útoky po celém světě, zapojily se do boje proti ní i státy, které dosud v konfliktu nebyly zainteresovány a díky jejichž úsilí začal Islámský stát ustupovat. Islámský stát momentálně drží pouze pouštní oblasti, které nejsou pro Asadův režim strategicky výhodné a jejichž dobytí není momentálně pro režim důležité.³⁸ Od poloviny roku 2021 opět začíná tato organizace podnikat útoky v Sýrii a Iráku. Jedním z posledních útoků byl útok na věznici v Hasace, kde jsou Kurdové věznění zajatí příslušníci Islámského státu. Útok se odehrál v lednu 2022 a podle zdrojů přišlo o život 7 až 18 strážů z řad Kurdů.³⁹

1.2.1.6 Turecko

Turecko se o konflikt v Sýrii zajímá z několika důvodů. Především je pro Turecko důležitá otázka Kurdů. V Turecku panuje obava, že pokud by Kurdové ovládli většinu hranice se Sýrií, mohli by se za pomoci Asadova režimu pokoušet destabilizovat Turecko, k čemuž docházelo v 90. letech minulého století.⁴⁰ Navíc vznik tzv. Kurdistánu, případně realizace myšlenky tzv. demokratického konfederalismu,⁴¹ by mohly znamenat i ztrátu až šestiny území Turecka.⁴² Další motivace je mocenská, jelikož Turecko jako největší mocnost v okolí má zájem kontrolovat veškeré dění v regionu. Myšlenky na slávu zaniklé osmanské říše živí prezident Erdogan již řadu let. Motivací Turecka jsou i syrští Turkmeni, kteří jsou příbuzní

³⁶ ČTK: *Asad přesouvá vojska na sever Sýrie...*

³⁷ BBC NEWS. *What is 'Islamic State'?* [online]. BBC News, 2. prosince 2015 [cit. 5. prosince 2021]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>.

³⁸ NETRVAL: *Válka v Sýrii...*, s. 10.

³⁹ ŠVAMBERK, Alex. *Islámský stát zaútočil na věznici v Hasace, povraždil strážce a osvobodil své bojovníky* [online]. Novinky.cz, 21. ledna 2022 [cit. ze dne 3. února 2022]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/islamsky-stat-zautocil-na-veznici-v-hasace-povrazdil-straze-a-osvobodil-sve-bojovniky-40384733?fbclid=IwAR39rU70E30Ass6DiFBDGVs3jCnKV6m8iK4g9IB3Z46HCH7luxJy69kyMn8#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.szhnp.box&dop_req_id=xP4ihXkr80o-202201212209&dop_id=40384733&source=hp&seq_no=8&utm_campaign=abtest181_voice_search_varBB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.

⁴⁰ KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel II*. Praha: Mladá fronta a.s., 2016, s. 142.

⁴¹ „Tamtéž“ s. 144.

⁴² SVITÁK: *Neprítel mého nepřitele je mým přítelem...*

Turků a Turecko se tak staví do role jejich ochránců. Turci svou vojenskou intervencí v Sýrii a vytvořením zóny na hranicích chtějí také vyřešit problém s uprchlíky, které do této zóny chtějí přemístit na úkor Kurdů. V Turecku zůstává i nadále přes tři a půl milionu uprchlíků, kteří značně zatěžují státní pokladnu. Vyřešení problému s uprchlíky navíc *de facto* oslabí Kurdy, kteří budou vytlačeni dál od tureckých hranic. Tyto skutky by navíc mohly prezidenta Erdogana vykreslit v Turecku jako silného a rozhodného vůdce.⁴³ Pozice Turecka v tomto konfliktu je poněkud kontroverzní, jelikož podle některých zdrojů přímo i nepřímo podporovalo nejen syrskou opozici, ale i Islámský stát jen z důvodu, aby oslabilo zneprátené Kurdy.⁴⁴ Samotné vytvoření zóny na severu Sýrie je problematické a v rozporu s mezinárodním právem.⁴⁵ V zóně navíc pravděpodobně dochází i k porušování základních lidských práv.⁴⁶

1.2.1.7 Saudská Arábie a státy Perského zálivu

Státy Perského zálivu, a především Saudská Arábie se snaží obdobně jako Turecko hrát roli regionálních velmocí. K tomu jim dopomáhá jejich bohatství získané těžbou ropy, za které mohou nakupovat zbraně. Saudská Arábie navíc hraje důležitou roli jako dlouholetý spojenec západu, kterým je i přes autoritářský režim, který v zemi vládne a zapojení se do jemenské války. Díky těmto vazbám na západ může nabídnout diplomatické krytí určitým zájmovým skupinám, které v Sýrii bojují. Různé rodiny z těchto států podporovaly různé ozbrojené skupiny, které bojovaly nejen proti Asadovu režimu, ale i mezi sebou. Některé z rodin dokonce bez postihu podporovaly i Islámský stát.⁴⁷ V neposlední řadě mají státy Perského zálivu zájem na vybudování ropovodu, který by vedl z Kataru přes Sýrii do Evropy.⁴⁸ Čas však teprve ukáže, v jakém množství budou ochotny státy Perského zálivu vyvážet svou ropu na světové trhy a nahrazovat ruskou ropu, na kterou bylo ze strany zatím jen USA a Velké Británie uvaleno embargo v souvislosti s konfliktem na Ukrajině. Administrativa prezidenta Bidena se totiž na rozdíl od předchozích vlád rozhodla méně vycházet vstříc Saudské Arábii. USA začaly jednat s Íránem o obnovení dohody o jaderného programu, přestaly podporovat Saudskou Arábii ve válce v Jemenu, kde odmítly Íránem

⁴³ „Tamtéž“

⁴⁴ JEMELKA, Petr. *Erdogan je spojenec Islámského státu, tvrdí vůdce Kurdů* [online]. Aktuálně.cz, 10. srpna 2015 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/erdogan-je-spojenec-islamskeho-statu-tvrdi-vudce-kurdu/r~3269f62a3f4511e5adcb0025900fea04/>.

⁴⁵ Charta OSN. San Francisco, USA: 26. 6. 1945, vstup v platnost 24. 10. 1945. čl. 2 odst. 4.

⁴⁶ BRÍD NÍ GHRÁINNE. *Návraty do syrské bezpečné zóny z pohledu práva lidských práv* [online]. Ústav mezinárodních vztahů Praha, 1. dubna 2021 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/navraty-do-syrske-bezpecne-zony-z-pohledu-prava-lidskych-prav>.

⁴⁷ SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁴⁸ KUTILOVÁ, Markéta. *Ve válce* [online]. Youtube.cz, 4. dubna 2019, 4:33 – 6:45 min. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vSOMEzGhOnc>.

podporované Húsie označit jako teroristickou organizaci a nepodporují ani zajištění imunity pro prince bin Salmána kvůli vraždě novináře Džamála Chášukdzího. Vše podtrhnul Biden ve své předvolební kampani, kde proklamoval, že se se Saudskou Arábií bude zacházet jako se státem, který si zaslouží odsouzení.⁴⁹ Navzdory tomuto všemu to však výhody plynoucí ze spojení v konfliktu v Sýrii nijak nepoškozuje.

1.2.1.8 Írán

Írán a Asadovský režim spojuje nepřítelství okolního světa a příbuznost jejich šíitských frakcí. Írán stejně jako Asad bojuje proti sunnitským státům Perského zálivu a proti Izraeli. Írán touží stejně jako Saudská Arábie a Turecko po statutu blízkovýchodní velmoci, a tak se snaží zasahovat do dění v regionu. Podporuje tak Hizballáh v Libanonu a Hútíje v Jemenu.⁵⁰ Jeho další záměr je stavba ropovodu právě z Íránu přes Irák a Sýrii do Evropy, což nekoresponduje s výstavbou ropovodu z Kataru.⁵¹ Sýrii Írán poskytuje potraviny, finance, palivo, technologie, zbraně a vojenské poradenství.⁵²

1.2.1.9 Izrael

Sýrie je s Izraelem v nepřetržitém válečném stavu od roku 1948 dodnes. Při šestidenní válce přišla o Golanské výšiny, které Izrael stále okupuje. Po nástupu Háfize Asada prohrála i Jomkipurskou válku, a i přes tuto prohru nikdy neuznala existenci Izraele. Izrael se snaží, jakkoliv oslabit Asadův režim a bojuje s ním nejen přímo pomocí náletů, ale bojuje i s jeho spojenci zejména s hnutím Hizballáh a Íránem. Izrael také podporoval dodávkami zbraní opoziční skupiny, které bojovaly proti Bašáru Asadovi.⁵³ Izraelský nesmlouvavý postoj vůči Sýrii a Íránu se projevuje i v jeho domluvě s Ruskem (navzdory dlouholetému spojení s USA), které i přes spojení s Asadem toleruje izraelské nálety v Sýrii. Tyto koordinační mechanismy s Ruskou federací vyšly na povrch, když se Izrael zdráhal odsoudit ruskou agresi na Ukrajině v únoru 2022.⁵⁴

⁴⁹ ŠVAMBERK, Alex. *Biden chtěl s Araby jednat o náhradě za ruskou ropu. Odmítli ho* [online]. Novinky.cz, 9. března 2022 [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/valka-na-ukrajine/clanek/biden-chtel-s-araby-jednat-o-nahrade-za-ruskou-ropu-odmitli-ho-40389707#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=JHvi845yb0a-202203091006&dop_id=40389707&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=abtest189_panel_sluzeb_varB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.

⁵⁰ SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁵¹ KUTILOVÁ, Markéta. *Ve válce* [online]. Youtube.cz, 4. dubna 2019, 4:33 – 6:45 min. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vSOMEzGhOnc>.

⁵² SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁵³ „Tamtéž“

⁵⁴ ČTK. *Izrael po váhání odsoudil Rusko za napadení Ukrajiny* [online]. Novinky.cz, 24. února 2022 [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/clanek/izrael-vyzyva-k-diplomacii-o-rusku-mlci-40388147>.

1.2.1.10 Rusko

Rusko podporuje Sýrii již řadu let. Od 70. let minulého století využívá námořní základnu v Tartúsu, kterou si velice cení. Roku 2015 Asad oficiálně požádal Putina o vojenskou pomoc, která mu byla poskytnuta. Putin svou vojenskou intervencí dosáhl velikých úspěchů, jelikož se mu podařilo zatlačit Islámský stát, kterému zabil mnoho bojovníků původem ze severního Kavkazu, kteří představovali pro Rusko bezpečnostní riziko, rozšířil svoji vojenskou přítomnost v Sýrii a založil novou vojenskou základnu v Hnímímu a v neposlední řadě upevnil svoji vnitropolitickou pozici.⁵⁵ Západ od Ruska očekával především slibovanou pomoc v boji proti teroristům.⁵⁶ Rusko se však svými útoky často zaměřovalo na syrskou umírněnou opozici než na Islámský stát. Kontroverze ruských vojenských manévřů vyvolávalo především bombardování civilních cílů.⁵⁷ Nejkontroverznější bylo bombardování Aleppa, o kterém jsem se zmiňoval výše, kde jsou Rusku připisovány tisíce mrtvých civilistů.⁵⁸ Rusko se dostalo do křížku i s Tureckem, když Turecko v roce 2015 sestřelilo ruské letadlo. Rusko následně uvalilo na Turecko sankce.⁵⁹ Tyto dvě země se střetávají ve více světových oblastech, například v Libyi, kde podporují odlišné strany, které proti sobě bojují, v Arménii v bojích o Náhorní Karabach nebo ohledně ruské anexe ukrajinského Krymu. Navzdory tomu všemu Turecko vůči protestům západu koupilo ruský obranný protiraketový systém, který není kompatibilní se systémy zemí NATO a představuje tak pro její členy bezpečnostní riziko⁶⁰ nebo otevřelo nový plynovod vedoucí z Ruska přes Černé moře, který obchází Ukrajinu.⁶¹ Vývoj situace není jasný ani v Sýrii kvůli Turecké ofenzívě na severu a budování tzv. bezpečné zóny na úkor Kurdů, které momentálně podporuje Asadův

⁵⁵ SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁵⁶ AL JAZEERA. *Russia carries out first air strikes in Syria* [online]. aljazeera.com, 30. září 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2015/9/30/russia-carries-out-first-air-strikes-in-syria>.

⁵⁷ COOPER, Helene, R. GORDON, Michael, MACFARQUHAR, Neil. *Russians Strike Targets in Syria, but Not ISIS Areas* [online]. The New York Times, 30. září 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2015/10/01/world/europe/russia-airstrikes-syria.html>.

⁵⁸ MACKINTOSH, Eliza. *Report suggests Russia, Syria deliberately targeted civilian areas of Aleppo* [online]. CNN, 13. února 2017 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2017/02/13/middleeast/syria-russia-aleppo-civilian-areas/index.html>.

⁵⁹ SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁶⁰ SVITÁK, Matěj. *Rusko a Turecko: dávní rivalové, kteří se potřebují. Jiskry konfliktu na mnoha frontách úspěšně dusí* [online]. ČT24, 24. listopadu 2020 [cit. 4. prosince 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3229326-rusko-a-turecko-davni-rivalove-kteri-se-potrebuji-jiskry-konfliktu-na-mnoha-frontach>.

⁶¹ ČTK. *Putin a Erdogan spustili TurkStream. Ruský plyn začíná proudit do Turecka a na jih Evropy* [online]. ČT24, 8. ledna 2020 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3023858-putin-a-erdogan-spusti-turkstream-rusky-plyn-zacina-proudit-do-turecka-a-na-jih>.

režim, a tedy i Rusko.⁶² Putin s Erdoganem se však zatím dohodli na rozdělení území této zóny a držení společných vojenských hlídek.⁶³

1.2.1.11 USA a Evropa

Spojené státy americké podporovaly opozici Asadova režimu v duchu demokratizace země a zachování základních lidských práv a svobod.⁶⁴ Postupně s radikalizací frakcí a nepřehledností situace, kdy docházelo k vzájemným bojům různých opozičních skupin v Sýrii, které byly současně podporovány západem, se USA ze Sýrie postupně stahovaly. Posledním spojencem se stali Kurdové, kterým USA pomáhaly s bojem proti Islámskému státu. Toto spojení bylo však vypovězeno Donaldem Trumpem kvůli Turecku, které proti Kurdům otevřeně bojuje.⁶⁵ USA se také vymezily proti chemickým útokům syrských vládních vojsk. Roku 2017 USA přímo zaútočily v souvislosti s chemickým útokem v Chán Šajchúnu na syrskou vojenskou základnu.⁶⁶ USA jsou i nadále zainteresovány do konfliktu v Sýrii, o čemž vypovídá i zabití vůdce Islámského státu v únoru roku 2022.⁶⁷ Evropské státy navíc kvůli konfliktu v Sýrii začali čelit zvýšené migraci obyvatelstva. S příchozími uprchlíky se do Evropy začali dostávat i pachatelé válečných zločinů v Sýrii. Příchozí migranti jsou proto prověřováni a někteří již i souzeni.

⁶² SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁶³ SVITÁK: *Rusko a Turecko: dávní rivalové, kteří...*

⁶⁴ KISSINGER: *Uspořádání světa. Státní zájmy, konflikty...*, s. 136.

⁶⁵ SVITÁK: *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem...*

⁶⁶ BBC NEWS. *Syria war: US launches missile strikes in response to 'chemical attack* [online]. BBC News, 7. dubna 2017 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39523654>.

⁶⁷ ČTK. *Americké jednotky v Sýrii zabily lídra Islámského státu Kurajšiho, uvedl prezident USA Biden* [online]. iROZHLAS.cz, 3. února 2022 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/usa-syrie-nalet-dzihadista-al-kaida_2202030757_ako.

2. Zločiny páchané během konfliktu

Během každého válečného konfliktu jsou, bohužel, i dnes páhány nejrůznější zločiny, kterých se dopouští jednotlivé strany konfliktů. Vzhledem k zaměření své práce na Sýrii, se budu věnovat především válečným zločinům, zločinům proti lidskosti a zločinu genocidy, protože to jsou právě ty zločiny, ke kterým během konfliktu docházelo především. Obecně jde o zločiny páchané na civilním obyvatelstvu nebo na zajatcích. Pro pochopení problematiky se v následujících kapitolách stručně zmíním o kategorizaci těchto zločinů, a co se jednotlivými kategoriemi rozumí.

2.1 Zločin podle mezinárodního práva

Terminologicky definovat pojem mezinárodního zločinu je vzhledem k různým pohledům různých autorů poněkud komplikované. P. Šturma rozlišuje v základním členění pojem mezinárodní zločin na tři základní typy:

- a) Mezinárodní zločiny (*international crimes*)
- b) Zločiny podle mezinárodního práva (*crimes under international law*)
- c) Transnacionální zločiny (*transnational crimes*)⁶⁸

Mezinárodní zločiny se týkají zločinů, za které je zodpovědný stát. Těmito zločiny porušuje stát mezinárodní závazky, které jsou pro mezinárodní společenství tak zásadní, že stát svým protiprávním chováním působí nejen přímo proti konkrétnímu státu, kterému je způsobena škoda, ale působí *erga omnes*, tj. vůči všem členům mezinárodního společenství.⁶⁹ Tento typ zločinů je zakotven v člancích 40 a 41 Návrhu článků o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování z roku 2001.⁷⁰ V těchto člancích však není použit termín mezinárodní zločin, ale závažné porušení kogentních norem obecného mezinárodního práva. Bylo tak ujednáno z důvodu, že pokud by byl použit termín zločin, evokovalo by to trestněprávní odpovědnost státu. Státy s tímto nesouhlasily, protože se nejedná o trestněprávní odpovědnost a ani o odpovědnost civilní, nýbrž o mezinárodněprávní odpovědnost. S touto kategorií by tak

⁶⁸ ŠTURMA, Pavel. Metamorfózy mezinárodních zločinů: příběh s otevřeným koncem. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 11-12.

⁶⁹ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 11-12.

⁷⁰ FAIX, Martin a kol. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva 1: Dokumenty*. Praha: Leges, 2015, s. 302.

mělo být spíše zacházeno jako s obsolentní. Ukázkou závažného porušení kogentních norem může být například bombardování Aleppa ruskými letadly v roce 2016.⁷¹

Zločiny podle mezinárodního práva jsou zločiny, kterých se dopouštějí konkrétní osoby typicky v postavení státního orgánu,⁷² ale mimo zločin agrese je možné rovněž i pachatelství soukromé osoby.⁷³ Těchto zločinů se mohou dopouštět jak z osobní motivace, tak na příkaz státu nebo s jeho souhlasem. I když jsou zločiny podle mezinárodního práva vykonány pouze z osobních pohnutek jednotlivce nebo jednotlivců, dochází k nim zpravidla s vědomím nebo tolerancí státu. Toto kriminální jednání je navíc umožněno vědomím beztrestnosti.⁷⁴ Proto je stíhání takových zločinů uvnitř daného státu obtížné, a navíc ho může komplikovat i případ zločinů na územích, kde se rozpadla státní moc. Stíhání však může převzít jiný stát mezinárodního společenství nebo mezinárodní trestní tribunál s využitím mezinárodního práva na základě principu univerzality.⁷⁵

Pokud zločin, který je přičitatelný státu, tedy je spáchán státním orgánem, je za něj stát z pohledu mezinárodního práva odpovědný vždy, i když zodpovědná osoba je státem potrestána.⁷⁶

Posledním typem, který Šturma rozlišuje jsou tzv. transnacionální zločiny nebo taky konvencionální trestné činy. Tyto zločiny jsou určeny smlouvami, kterými se smluvní státy zavazují stanovit trestnost určitých činů ve vnitrostátním právu a vytvořit předpoklady pro jejich postihování. Pod tuto kategorii se řadí především různé formy organizovaného zločinu jako je například obchodování s drogami apod.⁷⁷

2.2 Genocida

Pojem genocida vznikl roku 1944 v souvislosti s událostmi druhé světové války. Ochranu národních, etnických, rasových nebo náboženských menšin však lze najít již v roce 1648, kdy byl uzavřen Vestfálský mír, který poskytoval určité záruky náboženským menšinám nebo například ještě v Haagských nařízeních z roku 1907⁷⁸ (jedná se o IV.

⁷¹ BEDNÁŘOVÁ: *Nové důkazy. Rusové úmyslně bombardovali...*

⁷² ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 11, 17.

⁷³ SVAČEK, Ondřej. *Stát a jednotlivec: vztahy odpovědnosti v rozhodovací praxi mezinárodních soudních institucí* [online]. Brno, 2011 [cit. 10. června 2022]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Vladislav David, DrSc. s. 40, 64, 117. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dxzb9h/>.

⁷⁴ SVAČEK, Ondřej. *Vztah odpovědnosti státu a odpovědnosti jednotlivce v mezinárodním právu*. 1. vydání. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2012, s. 19.

⁷⁵ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 17.

⁷⁶ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 23.

⁷⁷ ŠTURMA: *Metamorfózy mezinárodních zločinů...*, s. 12.

⁷⁸ SCHABAS, William. *Genocide in International Law*. 2. vydání. New York: Cambridge University press, 2009, s. 18.

Haagskou úmluvu s příloženým Řádem války pozemní),⁷⁹ podle kterých má okupující agresor respektovat práva a životy osob, jakož i náboženské přesvědčení a praxi.⁸⁰ Samotné slovo genocida vymyslel polský právník Raphael Lemkin a použil ho ve svém díle *Axis Rule in Occupied Europe*.⁸¹ Nicméně vojenské tribunály, které měly za úkol vyšetřit zločiny spáchané během druhé světové války, tento termín (tak jak jej chápeme dnes) nepoužily. V souvislosti s genocidou Židů byl před Norimberským tribunálem používán termín perzekuce.⁸² Genocida se totiž nepovažovala za zločin spadající pod jurisdikci tribunálu. V rozsudku *Altstötter a další* byl termín genocida použit k popisu zločinného jednání, aniž by se však genocida povýšila na samostatnou kategorii kriminality. V jiných případech bylo vyhlazování Židů v koncentračních táborech posuzováno jako válečný zločin.⁸³ O ustanovení genocidy jako zločinu proti lidskosti se ještě pokusil americký právník Telford Taylor během dvanácti norimberských procesů souzených americkými vojenskými soudy mezi lety 1946 až 1949, přestože to nebylo zmíněno v zákoně Spojenecké kontrolní rady č. 10.⁸⁴

K definování genocidy a jejího zařazení do stanov mezinárodního práva tak došlo až roku 1948 v Úmluvě o zabránění a trestání zločinů genocidia, jejíž čl. II vytyčoval pojem genocida a čl. III rozšířil trestnost i pro další činy jako například podněcování, pokus či účastenství na genocidii.⁸⁵

Definice genocidy z čl. II Úmluvy byla převzata Římským statutem Mezinárodního trestního soudu do článku 6., který zní:

„Pro účely tohoto statutu se „genocidou“ rozumí kterýkoliv z níže uvedených činů spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;*
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*

⁷⁹ FAIX: Rukověť ke studiu..., s. 383.

⁸⁰ SCHABAS: *Genocide in International Law...*, s. 18.

⁸¹ GAETA, Paola a kol. *Cassese's International Law*. 3. vydání. New York: Oxford University press, 2020, s. 434.

⁸² ONDROVIČOVÁ, Jana. Trestná zodpovědnost jednotlivca v mezinárodním práve. In: *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 56.

⁸³ CASSESE, Antonio. *International criminal law*. 2. vydání. New York: Oxford University press, 2008, s. 127.

⁸⁴ HELLER, Kevin Jon. *The Nuremberg Military Tribunals and the Origins of International Criminal Law*. New York: Oxford University press, 2011, s. 4.

⁸⁵ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 129.

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.⁸⁶

Pro naplnění skutkové podstaty je zapotřebí tedy nejen alespoň jeden ze skutků vyčtených pod písmeny a) až e), ale i úmysl pachatele. Pokud by úmysl nebylo možné prokázat, nemohlo by se jednat o genocidu. Není však problém takovýto skutek (bez úmyslu) podřadit následně pod zločin proti lidskosti, jelikož genocida je považována za zvláštní kategorii právě zločinů proti lidskosti.⁸⁷ Existenci úmyslu však nevyžaduje případ zvláštní omisivní formy odpovědnosti nadřazeného.⁸⁸

Dalším z aspektů genocidy je, že musí směřovat na určité skupiny osob, které mají být úplně nebo pouze částečně zničeny. K tomu, aby se pachatel genocidy dopustil, stačí zničení pouze části skupiny a i úmysl, který vede jen ke zničení pouhé části. Důležité je, že pachatelův úmysl směřuje ke zničení více než malého počtu jednotlivců dané skupiny.

V čl. 6 Statutu MTS jsou specifikovány čtyři skupiny, vůči kterým lze spáchat genocidu. Tento výčet mohl být rozšířen například o politické či ekonomické skupiny, avšak mezinárodní společenství se shodlo na zachování definice genocidy obsahující pouze čtyři skupiny.⁸⁹ S tímto postojem se však mnozí odborníci neztotožňují. S rozšířením definice tak souhlasí například J. Ondrovičová, podle které praxe odhalila nedostatky v možnosti uplatnění zločinu genocidy. Ondrovičová se domnívá, že by definice genocidy měla být o politické a kulturní skupiny rozšířena.⁹⁰ Nutno podotknout, že rozšíření definice o další skupiny nebrání právní úprava na vnitrostátní úrovni. Některé národní předpisy tak pracují s rozšířenou definicí. Například podle francouzského trestního zákoníku se může jednat o jakoukoliv skupinu na základě libovolných kritérií.⁹¹ To však může vyvolat problém, pokud by Francie uplatnila univerzální jurisdikci ve vztahu ke skupině, která není součástí mezinárodně uznané definice. Dotčený pachatel by se mohl bránit, jelikož by pak neexistovala právní jistota. Bránit by se mohl i stát jehož občanem je pachatel. Mohl by namítat, že druhý stát uplatňuje trestní pravomoc nad rámec mezinárodního práva, a tím zasahuje do jeho trestní pravomoci.

Individuální trestní odpovědnost je u tohoto zločinu možná i bez ohledu na postavení pachatele. Genocida však díky svému rozsahu nemůže být poutána k jednomu konkrétnímu izolovanému trestnému činu jedné osoby a v případě trestní zodpovědnosti dané osoby je

⁸⁶ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002. čl. 6.

⁸⁷ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 129.

⁸⁸ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 73.

⁸⁹ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 130.

⁹⁰ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost jednotlivca...*, s. 57.

⁹¹ GAETA, Paola a kol. *Cassese's International Law*. 3. vydání. New York: Oxford University press, 2020, s. 436.

třeba prokázat i skupinový charakter chování dalších pachatelů.⁹² Tento názor však neodpovídá mezinárodní rozhodovací praxi. Např. v kauze *Jelisić* bylo uvedeno, že nelze vyloučit, čistě teoreticky, že by genocida byla spáchána jediným pachatelem.⁹³ Důležitou roli zde hraje právě speciální úmysl spočívající ve zničení dané skupiny.⁹⁴ Zjednodušeně řečeno, pokud pachatel usmrtí jediného člověka a prokáže se mu onen speciální úmysl, tak je vinen ze zločinu genocidy.

K jednotlivým skutkovým podstatám lze uvést alespoň stručné následující:

a) usmrcení příslušníků takové skupiny

Pod pojmem usmrcení se myslí vražda nikoliv neúmyslné zabití. Jak jsem psal výše, pro skutkovou podstatu genocidy je důležitý úmysl.

b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny

Pojmem „způsobení duševních poruch“ se rozumí více než drobné nebo dočasné poškození. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR) tento pojem definoval širěji a zařadil pod duševní poruchy i ty poruchy, které nemusí být trvalé nebo nenapravitelné. Podřadit pod tuto definici by se tak mohly i například sexuální trestné činy. Komise pro mezinárodní právo (KMP) však konstatovala, že poškození nebo újma musí být tak závažná, aby hrozilo alespoň částečné zničení ohrožené skupiny osob.⁹⁵ Dle mého názoru je širší výklad ICTR správný. Ostatní výklady jsou dle mého názoru více jazykové a vychází přímo z definice zločinu genocidy, jak je napsána. Nicméně podle smyslu a účelu při ničení určitých skupin osob může docházet ke zločinům, které mají pouze zlomit odpor dané skupiny nebo vůli skupiny zachovávat svou identitu. Pod tyto zločiny se můžou zařadit i méně ofenzivní metody, než byl například vyhlazovací proces Židů v nacistickém Německu. Pro příklad bych uvedl etnikum Ujgurů, proti kterému je vedena řízená genocida ze strany Číny, která to ovšem popírá. Členové tohoto etnika jsou sváženi do jakýchsi koncentračních táborů, kde dochází k řízenému sexuálnímu násilí, bití apod. Zranění po bití nemusí představovat těžkou újmu na tělesném zdraví (jak vyžaduje jazykový výklad definice zločinu genocidy), ale v celkovém kontextu bití přispívá ke strachu a podvolování se režimu a ztrátě identity k etniku.

c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení

Pod tento bod lze zařadit například deportace dané skupiny osob, systematické vyhánění z domovů nebo snížení základních zdravotních potřeb pod minimální potřebu.

⁹² ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovednosť jednotlivca...*, s. 57.

⁹³ Prosecutor v. Jelisić, Case No. IT-95-10-T, Judgment, 14 December 1999.

⁹⁴ GAETA, Paola a kol. *Cassese's International Law...*, s. 435.

⁹⁵ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 131.

d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí

Zde se dá podřadit výkon sterilizace, nucené potraty, oddělení osob různého pohlaví a překážky v manželství. ICTR zaujal opět širší pojetí, kdy pod tento bod subsumoval znásilnění, po kterém znásilněná osoba odmítá rodit děti nebo že zabraňování porodů určité skupiny může mít jak fyzický, tak psychický charakter.

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné

Zde jen podotknu, že se tento bod vztahuje pouze na děti, a nikoliv na dospělé. Šturma však uvádí, že pokud by docházelo k nucenému převádění dospělých osob, mohlo by to naplnit skutkovou podstatu válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, popřípadě by to mohlo být podřazeno i pod zločin genocidy, konkrétně pod bod c).⁹⁶

V souvislosti s válkou v Sýrii je třeba poukázat na zločiny genocidy, kterou spáchal Islámský stát na etnicko-náboženské komunitě Jezídů.⁹⁷ Pro detailnější informace o komunitě Jezídů jako takové a o její historii odkážu na příslušnou literaturu.⁹⁸ Jezidé jsou rozšířeni především na území Iráku, ale také i na Kavkaze (Arménie, Rusko), v Turecku a v Sýrii. Jedná se tak o obdobný případ jako jsou Kurdové, etnikum žijící na území více států. Samotní Jezidé se považují za jakési pra-Kurdy a identifikují se jako specifická menšina v rámci národa Kurdů.⁹⁹

V Sýrii čelí Jezidé diskriminaci již od roku 1956. Důvodem je nucená arabizace obyvatelstva. Mnohým státní aparát neuznává občanství, ani jejich původ, a tak žijí bez příslušných dokumentů, pasů, nemohou cestovat či jakkoliv právně jednat.¹⁰⁰

Ačkoliv Jezidé čelí nejrůznějším perzekucím napříč staletími jejich existence, v roce 2014 s nástupem Islámského státu začali čelit systematickému vyhlazování. Islámský stát veřejně proklamoval, že je potřeba jím ovládané území „vyčistit“ od Jezídů a tím je prakticky vyhladit. Motivací pro vyhlazení Jezídů měl Islámský stát hned několik. K. Černý zmiňuje kromě ideologické (Jezidé nejsou muslimové) také motivaci ekonomickou (příjem z obchodu s otroky, loupení, rabování), vojenskou (rekruti z řad dětí Jezídů, bezpečný týl složený jen z loajálních obyvatel), mediální (brutalita Islámskému státu zajišťovala publicitu po celém světě a paradoxně vysílání ohavných záběrů v televizích podněcovalo další bojovníky, aby odjížděli do západní Asie bojovat), administrativní (s malým počtem civilistů se snižují

⁹⁶ „Tamtéž“ s. 131-132.

⁹⁷ Zpráva Rady pro lidská práva OSN č. A/HRC/32/CRP.2 ze dne 15. června 2016.

⁹⁸ ČERNÝ, Karel. *Jezídové – komunita na útěku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 232 s.

⁹⁹ „Tamtéž“ s. 19.

¹⁰⁰ „Tamtéž“ s. 21.

náklady na fungování státu) a politickou (polarizace a radikalizace obyvatelstva znemožňující mírové soužití).¹⁰¹

Mezi praktiky, ke kterým se Islámský stát uchýloval patřily především deportace obyvatelstva do předem připravených center, selekce obyvatelstva, vytvoření fungujícího trhu s otroky, obklíčování vesnic, kontrola ústupových cest, ničení jezídkých svatyní, a především masové vyvražďování, přičemž nejhorší se odehrálo v oblasti Sindžáru v severním Iráku. Zde bojovníci Islámského státu obklíčili desetitisíce Jezidů na hoře Sindžár s vědomostí toho, že podmínky se zde v letních měsících neslučují se životem. Islámský stát Jezidy postavil před volbu mezi kapitulací a otroctvím anebo smrtí.¹⁰²

K rozkladu komunity přispělo i zotročení mnohých Jezídek, které se po fyzických útrapách neustálého bití a znásilňování často uchýlovaly k sebevraždám. Například zpráva o ochraně civilistů v ozbrojeném konfliktu v Iráku za období od 6. června do 10. srpna roku 2014 uvádí, že jen za srpen roku 2014 bojovníci Islámského státu zajali v oblasti irácké Ninive na 450 převážně Jezídek, z nichž na 150 bylo odvečeno do Sýrie, kde byly darovány nejlepším bojovníkům Islámského státu jako sexuální otrokyně.¹⁰³

Dále Islámský stát bránil rození dětí v rámci jezídké komunity, jelikož v rámci pravidel endogamie nový Jezíd může vzniknout jen pohlavním stykem mezi příslušníky Jezidů. Dítě konvertity tedy taktéž nemůže být považováno za Jezída. Spolu s vyvražďováním mužského pohlaví této komunity *de facto* znemožnili se skupině reprodukovat.¹⁰⁴

Mezinárodní společenství se ke genocidě Jezidů postavilo velice chladně. Předseda Nezávislé mezinárodní komise pro Syrskou arabskou republiku¹⁰⁵ Paulo Sérgio Pinheiro uvedl, že se pro záchranu těchto lidí neudělalo nic. Nejviditelnějším zásahem proti páchání genocidy byla vojenská intervence syrských Kurdů (YPG) s leteckou podporou USA v roce 2014, která měla za následek dočasné otevření humanitárního koridoru. Tragédii v Sindžáru ovšem neodvrátila. Mezinárodní společenství selhává jak v poskytování humanitární pomoci, tak nevyvíjí prakticky žádné viditelné úsilí o záchranu žen a dětí setrvávajících v otroctví. Problém je i v poskytování azylů, jelikož evropské státy často nedokážou rozlišit jezídkou ohroženou komunitu, která zasluhuje péči a ochranu, navíc tyto lidé často nemají potřebné

¹⁰¹ „Tamtéž“ s. 137-138.

¹⁰² „Tamtéž“ s. 139.

¹⁰³ HÝBNEROVÁ, Stanislava. Obchod se ženami v soudobém mezinárodním právu. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 142-143.

¹⁰⁴ ČERNÝ: *Jezídové – komunita na útěku...*, s. 139-140.

¹⁰⁵ Viz. pozn. č. 214.

dokumenty a jsou vystaveni riziku nejen navrácení, ale jsou dány napospas různým zločineckým organizacím.¹⁰⁶

Taktéž není vyvíjen tlak na zajištění důkazů zločinů a celkově na jejich vyšetření. Sýrie v této věci nepodnikla prakticky žádné kroky k osvobození zajatců z otroctví a ani nepomohla obětem. Zde je na místě podotknout, že smluvní strany Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia mají povinnost se genocidy nedopouštět, zabránit jí, vyšetřit a odsoudit její pachatele a Sýrie je smluvní stranou této Úmluvy. Podnět k Mezinárodnímu trestnímu soudu by mohla podat Rada bezpečnosti. Podnět ke zřízení tribunálu však blokuje Rusko v Radě bezpečnosti, jelikož je spojencem Asadova režimu.¹⁰⁷

Možností, jak prošetřit tyto zločiny je využití tzv. univerzální jurisdikce, o které se zmíním později. Ale i tento postup naráží na mnohá úskalí v podobě zajištění důkazů nebo imunit některých zločinců.

Největší selhání mezinárodního společenství však v tomto případě je informovanost o možné genocidě. Tyto informace existovaly již v roce 2007.¹⁰⁸ Nezájem a nedostatek odhodlání toto řešit připomíná prakticky všechny novodobé případy genocid. Pro příklad zmíním genocidu ve Rwandě, kde mezinárodní společenství taktéž vědělo o možné genocidě, dokonce vědělo o skladištích zbraní, ze kterých mají být použity zbraně, a přesto nepodniklo patřičné kroky k jejímu odvrácení. Dokonce během jejího páchání bylo možné zasáhnout, avšak mezinárodní společenství v čele s Belgií, která po smrti deseti jejích výsadkářů stáhla odtamtud veškeré své vojenské síly, se k této možnosti opět postavilo zády. Bezzubost při potírání nejrůznějších zločinů vidíme i v obsazení Rady bezpečnosti, kde dvě stálá místa zaujímají země, které mají v čele *de facto* diktátorské režimy. Po ruské invazi na Ukrajinu se opět zvedly hlasy pro reformování OSN a procesů, které by mohly pomoci lidem ohrožených na životě v důsledku ozbrojených konfliktů. Bohužel se domnívám, že toto volání po reformě zůstane nevyslyšené do té doby, dokud hrůzy války nepostihnou země s demokratickým režimem a s největším vlivem na mezinárodní dění.

2.3 Zločiny proti lidskosti

Pojem zločiny proti lidskosti byl poprvé zmíněn v souvislosti s masovým zabíjením Arménů v Osmanské říši v roce 1915. Během druhé světové války se vyskytla potřeba řešit činy, na které se tehdejší válečné právo nevztahovalo. Válečné právo se vztahovalo pouze na protivníka a populaci znepráteleného státu. Nikdo nepředpokládal, že by stát postupoval

¹⁰⁶ ČERNÝ: *Jezídové – komunita na útěku...*, s. 141, 143.

¹⁰⁷ „Tamtéž“ s. 141–142.

¹⁰⁸ „Tamtéž“ s. 144.

nehumánně proti vlastním občanům. Německo však provádělo nelidské činy z politických nebo rasových důvodů proti svým vlastním občanům a občanům bez státní příslušnosti. Z tohoto důvodu byla zařazena definice zločinů proti lidskosti do Londýnské charty Mezinárodního vojenského soudního dvora, obecně známého jako Norimberský tribunál.¹⁰⁹

Zásadní změny dosáhlo potírání zločinů proti lidskosti v 90. letech minulého století v případě *Tadić*, kdy se opustilo od zásady, že páchaní těchto zločinů může být pouze v souvislosti s ozbrojeným konfliktem.¹¹⁰ Obdobně vymezil zločiny proti lidskosti i Statut MTS v čl. 7, ze kterého budu v této práci vycházet. Toto ustanovení vymezuje obecnou podmínku (v rámci rozsáhlého a systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu) a skutkové podstaty činů, přičemž následně rozebírá tyto podstaty a definuje to, co se dá pod ně subsumovat.

ŘS v čl. 7 odst. 1 stanoví: „Pro účely tohoto Statutu se „zločinem proti lidskosti rozumí kterýkoliv z níže uvedených činů, spáchaný v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku:

- a) vražda;*
- b) vyhlazování;*
- c) zotročování;*
- d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva;*
- e) věznění nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva;*
- f) mučení;*
- g) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství, nucená sterilizace nebo jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti;*
- h) perzekuce jakékoliv identifikované skupiny nebo kolektivu z důvodu politických, rasových...;*
- i) nedobrovolné mizení osob;*
- j) zločin apartheidu;*
- k) jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví.“¹¹¹*

Pod útok zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu se řadí opakující se jednání vymezené v čl. 7 odst. 1 Statutu konané jménem státu či organizace v souladu s politickým smýšlením

¹⁰⁹ CASSESE: *International criminal law...*, s. 101-103.

¹¹⁰ ZAHAR, Alexander, SLUITER, Göran. *International criminal law a critical introduction*. New York: Oxford University press, 2008, s. 204-205.

¹¹¹ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002. čl. 7.

daného státu či organizace.¹¹² Taková politika však nemusí být formalizována a lze ji odvodit i jen ze způsobu, jakým k těmto činům dochází.¹¹³

Odpovědnost jednotlivce za spáchání zločinu proti lidskosti je daná, pokud se pachateli prokáže čin vymezený ve skutkové podstatě spáchaný během takového systematického a rozsáhlého útoku.¹¹⁴ Rozsáhlost útoku se odvíjí od počtu obětí, který má být podle předpokladu „větší.“¹¹⁵ Svaček podotýká, že potřebu rozsáhlosti pro definování těchto zločinů připouští *ad hoc* tribunály i v případech, kdy se jedná o jeden masivní akt obzvláštní závažnosti. Závažnost lze chápat jako soustavnost, což znamená, že protiprávní čin má organizovanou a záměrnou povahu, a jako hrubost, což je závažné porušení mezinárodního práva.¹¹⁶ Pokud by se pachatel dopustil činu ze skutkové podstaty, ale nebyl by spáchán během rozsáhlého a systematického útoku, šlo by o obecnou kriminalitu.¹¹⁷ Stejně by se posuzoval případ, kdy by jedinec v rámci izolovaného trestného činu nekonal jménem státu nebo organizace.¹¹⁸ Ondrovičová zmiňuje, že pro naplnění systémovosti je zapotřebí organizace na „vyšší“ úrovni.¹¹⁹

Odpovědnost státu je daná bez dalšího, když se těchto zločinů dopouští jakákoliv organizační složka státu.¹²⁰

V důsledku zániku spojitosti mezi zločiny proti lidskosti a ozbrojeným konfliktem a v souladu s celkovým trendem v mezinárodním humanitárním právu směřujícím k rozšiřování rozsahu ochrany základních hodnot lidské důstojnosti bez ohledu na právní postavení osob, zmizel důraz na civilisty jako jedinou kategorii obětí. Cassese tvrdí, že již neexistuje žádný důvod pro vyloučení vojáků z ochrany před zločiny proti lidskosti ani v době míru, kdy se mohou stát oběťmi jejich vlastních vojenských autorit, tak v době ozbrojeného konfliktu, a to jak ze strany nepřátel, tak i spojeneckých sil. Dále dodává, že někteří bojovníci by se v dnešních ozbrojených konfliktech mohli ocitnout nedostatečně chráněni. Jedná se o osoby, jejichž postavení je nejisté.¹²¹

¹¹² ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 134.

¹¹³ International Law Commission. Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity, with commentaries [online]. Ženeva: Yearbook of the International Law Commission, 2019, vol. II, Part Two, 2019, s. 37. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_7_2019.pdf.

¹¹⁴ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 84.

¹¹⁵ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost' jednotlivca...*, s. 58.

¹¹⁶ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 84.

¹¹⁷ „Tamtéž“ s. 83.

¹¹⁸ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 134.

¹¹⁹ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost' jednotlivca...*, s. 58.

¹²⁰ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 84.

¹²¹ CASSESE: *International criminal law...*, s. 122.

V rámci Ženevských úmluv neexistuje však žádná mezera v ochraně osob. Osoba, která je v rukou nepřítele může být buď zákonným kombatantem a požívat ochrany třetí Ženevské úmluvy anebo je civilní osobou a požívá ochrany čtvrté Ženevské úmluvy. Nicméně se objevil názor, že existují tzv. nezákonní bojovníci, kteří by tvořili jakousi střední kategorii mezi kombatanty a civilisty. Tento názor se rozvinul po případu z druhé světové války, kdy sedm německých vojáků přistálo na území USA, kde se následně převlékli za civilisty a vydali se provádět sabotáže. Podle tohoto názoru by tito nezákonní bojovníci neměli nárok na žádnou ochranu. Mohou tak být drženi ve vazbě bez soudu. Pro toto rozlišení však naštěstí neexistuje žádné relevantní právní odůvodnění. Nicméně tento uměle vytvořený status využívají některé státy. Bývá používán například Izraelem nebo USA k ospravedlnění tzv. cíleného zabíjení osob podezřelých ze spolupráce s teroristickou organizací.¹²²

Některé státy tvrdily, že jsou zapojeny do války proti terorismu a že mnoho současných pravidel mezinárodního humanitárního práva by se na takovou válku mohlo jen stěží vztahovat, a to i ve vztahu k podezřelým teroristům, kteří by mohli být kdykoliv považováni za legitimní vojenské cíle. Takovouto rétoriku zaujal například prezident George W. Bush.¹²³ K úvaze bych zde zmínil například i rétoriku Ruska ve vztahu k zajatým britským vojákům během války na Ukrajině.¹²⁴

Je však třeba zmínit skutečnost, že aby bylo možné cílovou skupinu osob kvalifikovat jako civilní obyvatelstvo v době ozbrojeného konfliktu, musí mít cíl převážně civilní povahu. Tudíž například přítomnost určitých bojovníků v populaci nemění její charakter.¹²⁵

Zdokumentovat všechny zločiny proti lidskosti spáchané na území Sýrie je velice obtížné a není v mých silách v rámci diplomové práce. Již v roce 2011 upozorňovala Amnesty International na minimálně 322 obětí a svědků zločinů porušování lidských práv.¹²⁶ Proto zde uvedu jen několik příkladů těchto zločinů. Jeden z nejznámějších příkladů je případ syrského plukovníka Anwara Raslana. Raslan podle důkazních materiálů měl na svědomí mučení až

¹²² GAETA: *Cassese's International Law...*, s. 387-388.

¹²³ „Tamtéž“ s. 388.

¹²⁴ KOTOUČOVÁ, Ditta. *Zajaté Brity poslali na Donbase na smrt. Vykonstruovaný proces, zuří Londýn* [online]. iDNES.cz, 9. června 2022 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/valecni-zajatci-ukrajina-rusko-valka-invaze-zajeti-soud-britove-britanie-marocan.A220609_112024_zahranicni_dtt.

¹²⁵ International Law Commission. Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity, with commentaries [online]. Geneva: Yearbook of the International Law Commission, 2019, vol. II, Part Two, 2019, s. 35. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_7_2019.pdf.

¹²⁶ AMNESTY INTERNATIONAL. *Sýrie: zastavte násilí a vyšetřete zločiny proti lidskosti* [online]. amnesty.cz, 30. listopadu 2011 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/628/syrie-zastavte-nasilie-vysetrete-zlociny-proti-lidskosti>.

čtyř tisíc vězňů, ze kterých mnozí zemřeli.¹²⁷ Raslan kvůli tomu také stanul v Německu před soudem a jeho případ podrobněji rozeberu později. Dalším souzeným ve stejném případě se stal příslušník syrské tajné služby Eyad Al-Gharib, který dostal několik desítek protivládních demonstrantů do věznice, o které věděl, že se tam mučí vězni.¹²⁸

V dalších případech docházelo k nucenému vysídlování obyvatelstva, obléhání oblastí a měst (Darája, Aleppo, Al-Waer, Madája, Kefraya a Foua), kde byl civilnímu obyvatelstvu odepřen přísun potravy, léků a dalších základních potřeb. K tomu se přidávaly bombové útoky na civilní cíle a vypalování zemědělských polí. Většinu těchto útoků měly na svědomí provládní síly spolu s ruskými jednotkami. V pozadí však nezůstali ani spojenci Asadova režimu z hnutí Hizballáh a některé útoky měla na svědomí i syrská opozice.¹²⁹

V této kategorii zločinů lze zmínit i výše popsané zotročování žen a deportace obyvatelstva Islámským státem.

2.4 Válečné zločiny

Válečné zločiny, jak už jejich název vypovídá, jsou spojeny a vázány s ozbrojenými konflikty a jsou nejstarší kategorií zločinů v mezinárodním právu. Jejich vymezení je pokusem o právní regulaci vedení války. Válečné zločiny se mohou vztahovat jak na mezinárodní, tak i na vnitrostátní ozbrojené konflikty.¹³⁰

Definovat ozbrojený konflikt je pro využití práva válečných zločinů velice důležité, jelikož bez ozbrojeného konfliktu nejsou ani válečné zločiny. Před 1. světovou válkou se rozlišovaly tři typy ozbrojených konfliktů a to:

- 1) Válka (pouze zde se aplikovaly normy mezinárodního práva válečného)
- 2) Občanská válka
- 3) Použití ozbrojené síly, aniž by se jednalo o válku¹³¹

Reforma tohoto stavu byla více než nutná, jelikož povinnost řídit se válečným právem byla dána pouze tehdy, pokud si státy formálně vyhlásily válku. Toto však státy obcházely a

¹²⁷ HAVLICKÁ, Kateřina. *Syrská zvěrstva poprvé u soudu. V Německu začal proces s Asadovým plukovníkem* [online]. iDNES.cz, 23. dubna 2020 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nemecko-soud-syrie-plukovnik-anwar-raslan-muceni-vrazdeni-zajatci-vezeni-armada-basar-asad.A200422_143154_zahranicni_kha.

¹²⁸ ČTK. *Historický verdikt. Syřana v Německu odsoudili za zločiny proti lidskosti* [online]. iDNES.cz, 24. února 2021 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/syran-nemecko-zlociny-proti-lidskosti-rozsudek-asad.A210224_104023_zahranicni_jhr.

¹²⁹ AMNESTY INTERNATIONAL. *Sýrie: strategie „vzdát se nebo hladovět“ je zločin proti lidskosti* [online]. amnesty.cz, 14. listopadu 2017 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4090/syrie-strategie-vzdat-se-nebo-hladovet-je-zlocin-proti-lidskosti>.

¹³⁰ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost jednotlivca...*, s. 58.

¹³¹ FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2007, s. 26-27.

zahajovaly války bez formálního vyhlášení a tím pádem se vyhýbaly i normám mezinárodního práva.¹³²

Po přijetí Ženevských Úmluv v roce 1949 bylo zavedeno pravidlo, že pro aplikovatelnost norem mezinárodního práva ozbrojených konfliktů není nutné oficiálně vyhlásit válečný stav.¹³³

Jednoho z dosud nejkomplexnějšího vymezení pojmu ozbrojený konflikt se dostalo v roce 1995 v případě *Tadić*, kde se popisuje ozbrojený konflikt jako „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy, nebo děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu.*“¹³⁴

Za mezinárodní ozbrojený konflikt se dá podle (společného) čl. 2 odst. 2 Ženevských úmluv z roku 1949 považovat i situace, kdy dojde k okupaci, i když se neseťká s vojenským odporem. Okupační strana totiž může například intervenovat vojáky okupované strany, kteří se pak dostávají pod ochranu třetí ženevské úmluvy. Civilisté na okupovaném území pak budou pod ochranou čtvrté ženevské úmluvy.¹³⁵

Mezi první kodifikace zločinů spáchaných během války se řadí Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1907. Pojem válečný zločin se objevil až v čl. 6 Statutu Mezinárodního vojenského soudního dvora, který byl zřízen na základě Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy z roku 1945. Už zde se nachází definice skutků jako vražda či deportace civilního obyvatelstva z obsazeného území. Definice válečných zločinů byla následně rozšířena o závažná porušení obsažená v Ženevských úmluvách z roku 1949¹³⁶ a DP 1 z roku 1977.¹³⁷

Obsáhlou definici válečných zločinů, ze které budu vycházet, nalezneme v čl. 8 Římského statutu. Podle jeho odst. 1 jsou válečné zločiny páčány zejména v rámci plánu či politické linie nebo v širokém měřítku. Slovo „zejména“ zde ponechává možnost postihnout i jednotlivé válečné zločiny.¹³⁸ Avšak podle Ondrovičové se nelze dopustit izolovaného válečného zločinu, aniž by existovala spojitost s určitým politickým plánem.¹³⁹

¹³² „Tamtéž“ s. 27.

¹³³ „Tamtéž“

¹³⁴ ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 39.

¹³⁵ FUCHS: *Mezinárodní humanitární právo* ..., s. 28.

¹³⁶ TYMOFEYEVA, Alla. Válečné zločiny v judikatuře ESLP. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.) *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 124-125.

¹³⁷ I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů. Ženeva, Švýcarsko: 8. 6. 1977, vstup v platnost 7. 12 1978. čl. 85.

¹³⁸ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání* ..., s. 137-138.

¹³⁹ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost jednotlivca* ..., s. 58-59.

Samotná definice válečných zločinů v čl. 8 odst. 2 Římského statutu rozděluje válečné zločiny do čtyř kategorií. Dvě kategorie jsou určeny pro zločiny spáchané v mezinárodním ozbrojeném konfliktu [písm. a) a b)] a dvě kategorie jsou určeny pro zločiny spáchané v jiném než mezinárodním ozbrojeném konfliktu [písm. c) a e)].¹⁴⁰

Citace odst. 2. článku 8. Římského statutu dle písmen (bez vyjmenování konkrétních skutků):

„a) Závažná porušení Ženevských úmluv z 12. srpna 1949, zejména níže uvedené činy zaměřené proti osobám nebo majetku požívajícím ochrany podle ustanovení příslušné Ženevské úmluvy...¹⁴¹

b) Jiné případy závažného porušení zákonů a obyčejů platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech v existujícím rámci mezinárodního práva...¹⁴²

c) V případě ozbrojeného konfliktu jiné než mezinárodní povahy, vážná porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949, a zejména níže uvedené činy páchané proti osobám, které se aktivně neúčastní nepřátelských akcí, včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně a těch kteří jsou neschopni boje z důvodu nemoci, zranění, zajetí nebo z jakéhokoli jiného důvodu...¹⁴³

d) Odstavec 2 písm. c) se vztahuje na ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy, a tedy se nevztahuje na případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy.

e) Ostatní závažná porušení zákonů a obyčejů platných v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy, v existujícím rámci mezinárodního práva...

f) Odstavec 2 písm. e) se vztahuje na ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy, a tedy se nevztahuje na případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy. Na ozbrojené konflikty probíhající na území státu se vztahuje tehdy, když se jedná o déletrvající ozbrojený konflikt mezi státními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami.“¹⁴⁴

Mnohé skutkové podstaty písmen b) a e) čl. 8 se shodují, avšak seznam skutků v písmenu b), který popisuje závažná porušení pravidel v mezinárodních ozbrojených konfliktech je širší.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002. čl. 8.

¹⁴¹ Pod toto písmeno spadá např. úmyslné zabití, mučení, způsobení vážné tělesné újmy či bran rukojmí.

¹⁴² Nejobsáhlejší ustanovení čl. 8. Pod toto písmeno spadá např. úmyslné vedení útoku proti civilnímu obyvatelstvu nebo civilním objektům.

¹⁴³ Pod toto písmeno spadá např. vraždy všeho druhu, mrzačení nebo ponižující zacházení.

¹⁴⁴ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002. čl. 8.

¹⁴⁵ ŠTURMA: *Mezinárodní trestní soud a stíhání...*, s. 139.

Platí, že pachatelem válečných zločinů může být i soukromá osoba.¹⁴⁶ Pro rozlišení odpovědnosti jednotlivce a státu je důležitý psychický stav pachatele čin spáchat. Úmysl je vyžadován u odpovědnosti jednotlivce, avšak odpovědnost státu je daná, i když příslušník např. ozbrojených složek státu jednal bez úmyslu a došlo ke spáchání válečného zločinu.¹⁴⁷

Během konfliktu v Sýrii se dopouštěly válečných zločinů jak provládní, tak i opoziční síly. Válečných zločinů se dopustilo i Rusko a USA. Bylo provedeno mnoho útoků jejichž cílem byly civilní objekty a zařízení včetně škol a nemocnic. Tyto útoky si vyžádaly desítky tisíc mrtvých. Bylo použito i mnoho zakázaných vojenských prostředků včetně kazetových bomb a chemických zbraní. Provládní síly deportovaly desítky tisíc lidí. Ti, co zůstali na živu jsou mučeni a drženi v nelidských podmínkách. Obdobných ohavných činů se však dopouštěla i syrská opozice na územích, která má pod svojí kontrolou.¹⁴⁸

USA se dopustily válečných zločinů, když provedly letecké útoky na pozice Islámského státu v oblasti města Rakka, kde došlo k četným civilním obětem.¹⁴⁹ Rusové zase bombardovali město Aleppo, kde použili opakovaně zakázané kazetové bomby. Oblast východní Ghúty se stala terčem útoků chemickými zbraněmi v letech 2013 a 2018, kde podle OSN v roce 2013 bylo použito až 350 litrů sarinu. Chemické zbraně byly použity i v roce 2014 ve městě Talmenes, v roce 2015 v Sarminu a v roce 2017 v Chán Šajchúnu.¹⁵⁰

Uskutečnily se i časté útoky na humanitární konvoje z nichž například jeden se odehrál v severosyrské provincii Aleppo. Útok byl proveden pomocí leteckého náletu. Jak jsem zmiňoval výše, jediní, kdo disponují leteckou silou jsou provládní síly Bašára Asada. K nim se připojily v roce 2015 i letecké síly Ruska a nesmíme opomenout ani zapojení USA do konfliktu. Nicméně podle OSN je vysoce nepravděpodobné, že by na humanitární konvoj útočily USA, a s největší pravděpodobností je viník zřejmý.¹⁵¹

¹⁴⁶ ONDROVIČOVÁ: *Trestná zodpovědnost jednotlivce...*, s. 59.

¹⁴⁷ SVAČEK: *Vztah odpovědnosti státu...*, s. 101.

¹⁴⁸ AMNESTY INTERNATIONAL. *10 let válečných zločinů. Nastolení spravedlnosti pro Sýrii důležitější než kdy dříve* [online]. amnesty.cz, 15. března 2021 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5048/10-let-valecnych-zlocinu-nastoleni-spravedlnosti-pro-syrii-dulezitejsi-nez-kdy-drive>.

¹⁴⁹ ČTK. *Nálet koalice vedené USA prý usmrtil v Sýrii 16 civilistů* [online]. denik.cz, 9. listopadu 2016 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ze-sveta/nalet-koalice-vedene-usa-pry-usmrtil-v-syrii-16-civilistu-20161109.html>.

¹⁵⁰ KLEKNER, Radim, KUNC, Tomáš. *Nekončící zkáza Sýrie: Bombardování civilistů neustává. Takhle Asad proměnil metropole v města duchů* [online]. Aktuálně.cz, 23. dubna 2018 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/grafika-syrske-metropole-se-promenily-v-mesta-duchu/r~36453e3443bc11e885e30cc47ab5f122/>.

¹⁵¹ ČTK. *Na válečné zločiny v Sýrii si posvítí zvláštní skupina OSN* [online]. ČT24, 22. prosince 2016 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1990556-na-valecne-zlociny-v-syrii-si-posviti-zvlastni-skupina-osn>.

V souvislosti s vytvořením tzv. bezpečnostní zóny na severu Sýrie Tureckem dochází na tomto území k válečným zločinům na Kurdech (úmyslné zabití, deportace).¹⁵² Navíc zabránění cizího území Turky byl akt agrese, i když se na této zóně dohodlo s Asadovým spojencem Ruskem. Nic nenasvědčuje totiž tomu, že by Asad dobrovolně postoupil část svého území Turecku. Navíc, když hrozila Turecká invaze na severu Sýrie, vzniklo spojení více méně z donucení mezi Asadem a Kurdskými jednotkami, které toto území právě před Tureckem bránily.

OSN se i nadále snaží mapovat páchaní válečných zločinů na území Sýrie. Množství důkazů a případů však pravděpodobně neumožní stíhat všechny pachatele. Šetření by mohl vést v budoucnu Mezinárodní trestní soud nebo soud zřízený přímo pro Sýrii. Vzhledem k okolnostem však zatím může být spravedlnost vykonána pouze pomocí univerzální jurisdikce.¹⁵³

¹⁵² ČTK. *Špinavá válka. V boji proti Kurdům dělají za Turecko černou práci syrští ozbrojenci* [online]. ČT24, 19. prosince 2019 [cit. 10. června 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3008459-spinava-valka-v-boji-proti-kurdum-delaji-za-turecko-cernou-praci-syrsti-ozbrojenci>.

¹⁵³ ČTK. *Všechny strany v Sýrii se dopustily válečných zločinů. Máme bezprecedentní množství důkazů, říká OSN* [online]. Aktuálně.cz, 26. března 2018 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/vsechny-strany-v-syrii-se-dopustily-valecnych-zlocinu-mame-b/r~55cfff44313511e880d30cc47ab5f122/>.

3. Trestněprávní jurisdikce

3.1 Jurisdikce

Samotný pojem jurisdikce znamená pravomoc, příslušnost¹⁵⁴ nebo také kompetenci či oprávnění.¹⁵⁵ Příslušnost v tomto kontextu lze charakterizovat jako pravomoc státu regulovat chování fyzických a právnických osob a upravovat majetek a vztahy z něj plynoucí podle svého právního řádu.¹⁵⁶ Tato pravidla, založená na většinou všeobecném chápání toho, co představuje a co nepředstavuje nepřijatelný zásah do suverenity jiných států, tvoří rámec toho, co je známé jako jurisdikce státu.¹⁵⁷ Šturma definuje kompetenci (jurisdikci) státu jako jeho mezinárodní oprávnění k vykonávání určitých pravomocí na svém území a vůči osobám, které jsou občany daného státu. Kompetence jsou projevem státní suverenity a právní subjektivity.¹⁵⁸ Suverenity se totiž vztahuje k inherentním a nejvyšším právům státu na jeho území. Zahrnuje tedy nejen výlučnou jurisdikci k vymáhání práva na daném území, ale také například pravomoc regulovat vstup osob na toto území nebo pravomoc odcizit toto území na základě cese atd.¹⁵⁹

3.2 Národní trestněprávní jurisdikce

Kompetence státu se vztahují na pravomoc vydávat normy, pravomoc soudní a pravomoc osoby přinutit k výkonu jejich povinností. Rozlišují se proto kompetence legislativní či preskriptivní (*jurisdiction to prescribe*), kompetence donucovací (*jurisdiction to enforce*) a kompetence soudní (*jurisdiction to adjudicate*).¹⁶⁰ Kompetence legislativní má za účel zajistit použitelnost trestního práva a kriminalizovat dané chování. Kompetence donucovací se týká mimo jiné zatýkání, zadržování, stíhání a trestání osob za spáchání zločinů, které jsou státem kriminalizovány. O'Keefe považuje za zbytečné rozdělovat kompetence soudní a kompetence donucovací, jelikož uplatňování práva státu jeho trestními soudy je pouhé uplatňování daného předpisu a pro účely mezinárodního práva bezúčelné. Univerzální jurisdikce patří mezi kompetence legislativní.¹⁶¹

¹⁵⁴ ŘÍMAN, Josef a kol. *Malá Československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1986, s. 244.

¹⁵⁵ PALA, Karel, VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 270.

¹⁵⁶ O'KEEFE, Roger. Universal Jurisdiction, Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice* 2, 2004, s.735–760, s. 736.

¹⁵⁷ O'KEEFE, Roger. *International criminal law*. New York: Oxford University Press, 2015, s. 3.

¹⁵⁸ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. doplněné vydání. Praha: C. H. BECK, 2010, s. 90.

¹⁵⁹ O'KEEFE: *International criminal law...*, s. 3-4.

¹⁶⁰ ŠTURMA: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy...*, s. 90.

¹⁶¹ O'KEEFE, Roger. Universal Jurisdiction, Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice* 2, 2004, s.735–760, s. 736-737.

Trestněprávní kompetence státu se dělí na výlučnou teritoriální a doplňkovou personální. Teritoriální kompetence znamená, že stát má právo podrobit své výlučné moci všechny osoby, které se nachází na jeho území. Princip personality se uplatní na aktivity prováděné jeho občany na území jiného státu, popřípadě v mezinárodních prostorech. Tato kompetence je pouze doplňková, jelikož pokud se uplatní na území jiného státu, bude se uplatňovat v konkurenci s kompetencí tohoto státu. Donucovací pravomoc však náleží jedině subjektu, který je teritoriálně kompetentní. Tento problém se proto řeší např. smluvní extradicí.¹⁶²

3.3 Extrateritoriální trestněprávní jurisdikce

Jak jsem se zmínil výše, významnou roli v působnosti trestních zákonů hraje princip teritoriality. To znamená, že stát vykonává svoji výlučnou jurisdikci vůči všem osobám na svém území. Ne jinak to platí i v České republice.¹⁶³ Jsou případy, kdy stát podle obecného mezinárodního práva vykonává své kompetence a práva z nich plynoucí i mimo své území. Jedná se o výkon územní výsosti na lodích, letadlech, popřípadě objektech vypouštěných do kosmu podle zásady registrace. Stát vykonává svou moc i na jím okupovaném území podle platného mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. Další obdobné případy jsou na smluvní bázi, jako je například zřizování vojenských základen na cizím území.¹⁶⁴

Na rozdíl od donucovací jurisdikce, která je striktně teritoriální, extrateritoriální jurisdikce může být pouze legislativní. Extrateritoriální jurisdikce je použitelná jen ve vztahu k určitým trestným činům podle zásady ochrany. To znamená, že státy mohou uplatnit trestní jurisdikci u trestných činů spáchaných cizinci v zahraničí, pokud tento trestný čin považují za ohrožení důležitých národních zájmů. Mnoho států uplatňuje trestní jurisdikci mimo své území nad cizinci, pokud existuje nějaká spojitost mezi tímto cizincem a daným státem. Jedná se o případy, kdy pachatel trestného činu má trvalý pobyt na území daného státu nebo například sloužil v jeho ozbrojených silách. Další možností je stíhat pachatele pomocí tzv. doktríny účinků, kdy se má za to, že trestný čin spáchaný v cizině má na území státu, který ho chce postihnout škodlivý účinek. Při absenci jakéhokoliv z výše popsanych přijatelných normativních jurisdikčních spojení, lze použít v určitých případech princip univerzality.¹⁶⁵

¹⁶² ŠTURMA: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy...*, s. 90-91.

¹⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 21.

¹⁶⁴ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 139.

¹⁶⁵ O'KEEFE, Roger. Universal Jurisdiction, Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice* 2, 2004, s.735–760, s. 739-740.

Princip univerzality, o kterém se zmíním později, lze použít u těch trestných činů, které jsou považovány mezinárodním společenstvím za obzvláště závažné. U těchto závažných trestných činů je intenzivní zájem na tom, aby byly prošetřeny a pachatelé těchto činů potrestáni.¹⁶⁶ V současnosti se za takovéto činy považují tzv. základní zločiny podle mezinárodního práva, které zahrnují zločiny proti mezinárodnímu humanitárnímu právu a zločiny mučení.¹⁶⁷ Princip univerzality ale přichází v úvahu až tehdy, pokud není uplatněn princip teritoriality, personality, registrace apod.¹⁶⁸

Určitou možnost, jak postihnout pachatele skýtá obecné mezinárodní právo, které nezakazuje vydání zatykače na podezřelého ani soud s obviněným v nepřítomnosti. Rovněž územní charakter donucovací jurisdikce nebrání jednomu státu požádat o vydání podezřelého, obviněného nebo odsouzeného z území státu, kde se nachází.¹⁶⁹

Pro všechny výše zmíněné principy a jurisdikční spojitosti (např. trvalý pobyt) platí pravidlo, že působnost trestních zákonů daného státu musí existovat a platit v době, kdy je trestný čin spáchán.¹⁷⁰

3.4 Univerzální jurisdikce

3.4.1 Vymezení pojmu

Univerzální jurisdikce je koncept stíhání pachatelů před vnitrostátními soudy, který je v dnešní době čím dál častěji využíván. Úzce souvisí s ochotou států stíhat pachatele, kteří by se jinak vyhnuli spravedlivému potrestání. Univerzální jurisdikce je také v souladu s principem komplementarity, který je zakotven v Římském statutu v čl. 17.¹⁷¹ Tento princip upřednostňuje stíhání pachatelů vnitrostátními soudy před jejich stíháním mezinárodními institucemi. Dá se tedy říci, že stíhání před národními soudy mezinárodní právo trestní preferuje.

Pojem univerzální jurisdikce v obecném vymezení znamená, že kterýkoliv stát je oprávněn soudit osoby obviněné z určitých zločinů¹⁷² podle mezinárodního práva bez ohledu na občanství pachatele či oběti a bez ohledu na místo spáchání zločinu. Univerzální jurisdikce tedy vyjadřuje společný zájem mezinárodního společenství na postihování těchto určitých

¹⁶⁶ ŠTURMA: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy...*, s. 91.

¹⁶⁷ RYNGAERT, Cedric. *Jurisdiction in International Law*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2015, s. 127.

¹⁶⁸ ŠTURMA: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy...*, s. 91.

¹⁶⁹ O'KEEFE, Roger. Universal Jurisdiction, Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice* 2, 2004, s. 735–760, s. 740–741.

¹⁷⁰ „Tamtéž“ s. 742.

¹⁷¹ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002, čl. 17.

¹⁷² Viz. pozn. č. 166.

zločinů.¹⁷³ Princetonské principy uvádějí obdobnou definici, která vymezuje univerzální jurisdikci jako trestní jurisdikci založenou výhradně na povaze trestného činu, bez ohledu na to, kde byl spáchán trestný čin a bez ohledu na národnost obviněného, oběti či bez ohledu na jakékoliv jiné spojení se státem, který vykonává takovou jurisdikci.¹⁷⁴

Před tím, než stát využije univerzální jurisdikci, tak by ji měl implementovat do svého právního řádu (srov. dále). Pokud se tak dříve nestalo, vnitrostátní soudy odmítaly soudit obžalované na základě univerzální jurisdikce, jelikož jim to jednoznačně neumožňovala vnitrostátní legislativa. Soudy se nechtěly vměšovat do záležitostí jiného státu a nechtěly se dostat do rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Podle této zásady nelze nikoho postihnout za skutek, který není zakázán zákonem. Státy se mohou rozhodnout, jak uvedou své mezinárodní závazky v platnost. V praxi existují dva přístupy k implementaci. Podle prvního přístupu vnitrostátní právní předpisy obecně stanoví, že trestné činy podléhají univerzální jurisdikci, pokud má dotýčný stát mezinárodní závazek tak učinit. Ustanovení trestního práva pak jednoduše odkazují na dotyčné úmluvy.¹⁷⁵ Takový přístup zvolilo například Německo.¹⁷⁶ Podle druhého přístupu sama vnitrostátní legislativa přesně definuje trestné činy, které podléhají univerzální jurisdikci. Tento přístup zvolilo mnoho států Commonwealthu, ale rovněž ČR.¹⁷⁷ První přístup má výhodu větší flexibility. Nový vývoj v mezinárodním právu lze aplikovat okamžitě, aniž by bylo nutné měnit legislativu. Jeho nevýhodou však je, že se vnitrostátní soudní orgány mohou zdráhat aplikovat mezinárodně právní pojmy, které neznají a které nejsou ve vnitrostátním právu jasně definovány. Druhý přístup tuto nevýhodu nemá. Nabízí vnitrostátním orgánům právní rámec, který znají a na jehož základě mohou jednat. Nevýhodou této metody je však její rigidnost.¹⁷⁸

Důležité je však zmínit, že ne vždy je nutná implementace do vnitrostátního právního řádu k tomu, aby mohla být využita univerzální jurisdikce. V Princetonských principech v principu číslo tři je jasně uvedeno, že vůči zločinům jako je genocida, zločiny agrese, otroctví, pirátství, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a mučení mohou státy univerzální

¹⁷³ ONDŘEJ: *Mezinárodní humanitární právo...*, s. 484.

¹⁷⁴ The Princeton Principles on Universal Jurisdiction [online]. New Jersey: Princeton University, 2001, principle I., odst. 1. Dostupné z: https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf.

¹⁷⁵ KAMMINGA, Menno. T. Lessons Learned from the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offenses. *Human Rights Quarterly*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 940–974, s. 951–952.

¹⁷⁶ BECK-ONLINE. *Trestní zákoník Spolkové Republiky Německo, stav 01. 01. 2014, 2. vydání, 2014, §6 odst. 9.* [online]. beck-online.cz, 1. ledna 2014 [cit. 4. října 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxe4byfzygmng>.

¹⁷⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §7.

¹⁷⁸ KAMMINGA, Menno. T. Lessons Learned from the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offenses. *Human Rights Quarterly*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 940–974, s. 952.

jurisdikci využít, ačkoliv není uvedena v právním řádu daného státu.¹⁷⁹ Univerzální jurisdikce tak tedy jde (jinak řečeno) aplikovat přímo z pozice obyčejového mezinárodního práva. Této aplikaci nebrání nic ani z hlediska lidskoprávní ochrany viz. čl. 7 EÚLP.¹⁸⁰

Státy uplatňují princip univerzality ve dvou podobách, a to v úzkém pojetí univerzality (zde lze hovořit také o subsidiární univerzální jurisdikci) a v širokém pojetí univerzality (zde lze hovořit o absolutní univerzální jurisdikci). Častěji státy uplatňují úzké pojetí univerzální jurisdikce, podle které státy mohou stíhat pouze osoby, které mají ve své moci, to znamená, které se nacházejí na jejich území. Většinou je tento typ jurisdikce podmíněný tím, že obviněný nemůže být vydán do jiného státu, který má jurisdikci (typicky založenou na teritorialitě) a je ochotný ho stíhat. Jako smluvní pravidlo je subsidiární univerzální jurisdikce upravena například pro závažná porušení Ženevských úmluv přijatých v roce 1949 a Dodatkového protokolu I. přijatého v roce 1977. V těchto smlouvách je zakotven princip *aut dedere aut judicare*, tedy buď osobu stíhat anebo vydat jinému státu, který na stíhání má zájem.¹⁸¹

Na tomto místě je vhodné podotknout, že ačkoliv povinnost *aut dedere aut judicare* a pojem preskriptivní jurisdikce jsou provázané, konceptuálně se od sebe liší. Povinnost stíhat předpokládá sice existenci základní jurisdikce a při neexistenci samostatného ustanovení o jurisdikci by mohla být tato povinnost považována za její udělení, jak je tomu v případě závažných porušení Ženevských úmluv z roku 1949. S výjimkou Ženevských úmluv z roku 1949 stanoví však různé mezinárodní trestní úmluvy samostatné závazky, pokud jde na jedné straně o trestní stíhání a na druhé straně o preskriptivní jurisdikci, na níž je takové stíhání založeno. To se také týká univerzální jurisdikce. Povinnost stíhat nebo vydat je použitelná tehdy, pokud je preskriptivní jurisdikce založena na teritorialitě, státní příslušnosti atd.¹⁸²

Obdobně o tom hovoří Ryngaert, který podotýká, že *aut dedere aut judicare* je principem, který se podobá principu univerzality, ale měl by se od něj odlišovat. Princip *aut dedere aut judicare* obvykle zavazuje státy buď osobu vydat a pokud ji státy nevydají, tak jí stíhat nebo alespoň přijmout nezbytná opatření ke stanovení své jurisdikce na základě principů teritoriality, personality nebo univerzality. S principem stíhat nebo vydat, státy nevykonávají princip univerzální jurisdikce. Tento princip je skutečně omezen pouze na smluvní strany a výslovně je opravňuje k výkonu jurisdikce nad svými státními příslušníky

¹⁷⁹ The Princeton Principles on Universal Jurisdiction [online]. New Jersey: Princeton University, 2001, principle III. Dostupné z: https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf.

¹⁸⁰ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Řím, 4. listopadu 1950, ve znění pozdějších předpisů. čl. 7.

¹⁸¹ ONDŘEJ: *Mezinárodní humanitární právo...*, s. 484-485.

¹⁸² O'KEEFE: *International criminal law...*, s. 335-336.

nebo na svém území. Univerzální jurisdikce naproti tomu umožňuje kterémukoliv státu uplatnit jurisdikci nad trestným činem.¹⁸³

Široké pojetí univerzální jurisdikce dává naopak státům možnost stíhat osobu obviněnou ze zločinu podle mezinárodního práva, aniž by se nacházela na území daného státu.¹⁸⁴

Široké pojetí univerzální jurisdikce skýtá i určitá úskalí. Jedním z nich jsou případy, kdy pachatelem je osoba požívající osobní nebo diplomatické imunity na základě mezinárodního práva. Může se jednat například o hlavy států, které jsou často za páchaní zločinů zodpovědné. Příkladem může být Bašár Asad. Dalšími problematickými aspekty využití absolutní univerzální jurisdikce může být získávání důkazů nebo žádosti o extradici, kterým nemusí být vyhověno z různých důvodů.¹⁸⁵ S těmito problémy se nicméně lze setkat i u užšího pojetí.

Většina států využívá jen jeden z výše uvedených postupů, avšak například Švýcarsko oba postupy kombinuje. Pro zahájení vyšetřování je nutné, aby se daná osoba nacházela na území Švýcarska, nicméně další vyšetřování a stíhání může pokračovat, i když se daná osoba již na jeho území nenachází.¹⁸⁶

3.4.2 Historický vývoj

Využití univerzální jurisdikce či obdobných principů, na kterých je založena, sahá hluboko do historie. Již například Hugo Grotius vyzýval všechny panovníky světa k potrestání porušení zákonů přírody a práv národů i přes to, že se jich to přímo netýkalo.¹⁸⁷

Zločin podle mezinárodního práva, u kterého se původně použila univerzální jurisdikce, bylo pirátství. Obecně lze říci, že pirátství je „*každý nedovolený akt násilí spáchaný soukromou lodí na volném moři proti jiné lodi s úmyslem loupit.*“¹⁸⁸

Důležité pro tento skutek je spáchaní na volném moři, kde neexistuje jurisdikce žádného státu, že jde o soukromou loď, čímž se vylučuje státní loď, která by mohla představovat orgán státu a že je namířen proti jiné lodi z čistě soukromých účelů, kterými bývají kořistění a loupež. Piráti byli označeni za nepřátelé lidstva (*hostis generi humani*) a

¹⁸³ RYNGAERT: *Jurisdiction in International Law*..., s. 123-124.

¹⁸⁴ ONDŘEJ: *Mezinárodní humanitární právo*..., s. 485.

¹⁸⁵ „Tamtéž“

¹⁸⁶ ŠIKORSKÁ, Jana. *Univerzální jurisdikce ve světě: Tajemství úspěchu je v harmonizaci a ochotě stíhat* [online]. *Bulletin lidských práv*, 23. března 2022 [cit. 26. března 2022]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/univerzalni-jurisdikce-ve-svete-tajemstvi-uspechu-je-v-harmonizaci-ochote-stihat>.

¹⁸⁷ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307-314. s. 307.

¹⁸⁸ ŠTURMA: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy*..., s. 99.

každý stát je byl oprávněn stíhat a trestat podle svého právního řádu, pokud je zadržel. V dnešní době dochází taktéž k útokům, které jsou nazývány pirátstvím, avšak neodpovídají úplně definici obsažené v čl. 101 Úmluvy OSN o mořském právu. Tyto útoky totiž nejsou převážně páčány na volném moři a nejsou páčány s prvotním úmyslem loupit, ale pouze unést danou loď a požadovat za ni výkupné. Obecné mezinárodní právo navíc neukládá povinnost (ale pouze oprávnění) státům toto jednání postihovat. Státy tak nemají ani možnost toto jednání postihnout.¹⁸⁹

Existují i názory, že pirátství nepatří mezi klasické zločiny podle mezinárodního práva, které podléhají univerzální jurisdikci. Je třeba podotknout, že samo pirátství se na samém počátku svého vzniku (vzniku pojmu pirátství) ve starověkém Řecku pojilo s válkou a až později se začalo stíhat podle principu univerzality.¹⁹⁰ Mezi klasické zločiny podle mezinárodního práva ho neřadí s odkazem na současnost například Ryngaert.¹⁹¹ Kreß nezpochybnuje fakt, že pirátství spadá pod princip univerzální jurisdikce, jelikož se podle něj jedná vzhledem k univerzální jurisdikci o zločin *sui generis*. Nicméně namítá, že se o pirátství dá pochybovat jako o zločinu podle mezinárodního práva a svojí závažností se nevyrovná zločinům jako je genocida nebo válečné zločiny, na kterých existuje přímý zájem mezinárodního společenství je postihnout.¹⁹² K tomuto výkladu se osobně také přikláním.

V meziválečném období vkládalo mnoho států univerzální jurisdikci do svých trestních zákonů. Taktéž tomu bylo i v Československu, kde například profesor mezinárodního trestního práva B. Ečer napsal: „*universální princip...je realizací myšlenky světové spravedlnosti...Náš soud tedy vykonává v takovém případě jakousi světovou spravedlnost. Je v zájmu samotné idee spravedlnosti, aby zločin neušel trestu.*“¹⁹³

3.4.2.1 Případ Lotus

Významným milníkem ve vývoji univerzální jurisdikce se stal případ *Lotus*. V roce 1926 došlo ke střetu francouzského parníku Lotus a tureckého parníku Boz-Kourt na volném moři. V důsledku srážky došlo k úmrtí osmi tureckých námořníků a pasažérů. Následně po zakotvení francouzské lodě v dřívější Konstantinopoli, bylo zahájeno trestní řízení proti francouzskému i tureckému kapitánovi. Oba byli shledáni vinnými z neúmyslného zabití.

¹⁸⁹ „Tamtéž“ s. 99-100.

¹⁹⁰ BASSIOUNI, M. Cherif. Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice. Virginia Journal of International Law, 2001, roč. 42, s. 81-161, s. 108.

¹⁹¹ Viz. pozn. č. 167.

¹⁹² KREß, Claus. Universal Jurisdiction over International Crimes and the Institut de Droit International. Journal of International Criminal Justice 4, 2006, s. 561–585, s. 569.

¹⁹³ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. Časopis pro právní vědu a praxi, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307-314. s. 308.

Francie však namítla před Stálým dvorem mezinárodní spravedlnosti (dále jen „Dvůr“), že Turecko jednalo v rozporu s mezinárodním právem, když zahájilo trestní řízení podle tureckého práva. Francie požadovala po Turecku, aby prokázalo platný titul dle mezinárodního práva, který by mu takto umožňoval postupovat. Turecko se domnívalo, že disponuje jurisdikcí, pokud to neodporuje zásadám mezinárodního práva. Dvůr konstatoval, že paluba lodi se dá připodobnit k území státu, pod jehož vlajkou loď pluje. Jelikož následek tohoto skutku měl účinek na palubě turecké lodi, může tak být použito turecké právo. Dvůr tak rozhodl ve prospěch Turecka.¹⁹⁴

3.4.2.2 Princip univerzality ve vztahu k válečným zločinům druhé světové války

Univerzální jurisdikce k postihování zločinů druhé světové války byla použita mnohými trestními soudy. Jako příklad lze uvést případ *Wilhelm List*, kde soud shledal, že „*mezinárodní zločin je ... skutek univerzálně uznaný za kriminální, který je pokládán za vážnou záležitost mezinárodního zájmu a z vážného důvodu nemůže být ponechán exkluzivní jurisdikci státu, do jehož kontroly by spadal za běžných okolností.*“¹⁹⁵ Nebo v případě Lothara Eisentragera soud v USA konstatoval, že válečný zločin je zločinem proti *ius genti* a zákony a obyčeje války jsou univerzálně použitelné.¹⁹⁶

Britské soudy některé případy jako například *Almedo* nebo *Zyklon B* zakládaly rovněž na principu univerzální jurisdikce. V Nizozemsku v případě *Ahlbrecht* soud konstatoval, že váleční zločinci mohou být souzeni soudy, kteréhokoliv státu (výjimečně i státem, který se neúčastnil konfliktu) nebo mezinárodním tribunálem.¹⁹⁷

3.4.2.3 Univerzální jurisdikce po druhé světové válce

Princip univerzality se poprvé přímo objevil v Ženevských úmluvách o ochraně obětí války z roku 1949. Zde se stanovilo, že signatáři Ženevských úmluv budou jejich vážná porušení stíhat před svými soudy nebo tyto pachatele vážných porušení vydají jiné smluvní straně, budou pátrat po pachatelích těchto porušení a stanoví pro ně dostačující trestní sankce. Ženevské úmluvy tak zavedly neomezenou, obligatorní univerzální jurisdikci. Univerzální jurisdikci následně zavedla například i Úmluva o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu v roce 1954. Nicméně tato úmluva neukládala smluvním stranám povinnost tuto univerzální jurisdikci vykonat.¹⁹⁸

¹⁹⁴ ONDŘEJ, Jan. Lotus. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *CASEBOOK Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 10-12.

¹⁹⁵ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307-314. s. 309.

¹⁹⁶ „Tamtéž“

¹⁹⁷ „Tamtéž“

¹⁹⁸ „Tamtéž“ s. 308.

3.4.2.4 Příklad Eichmann

Jedním z nejznámějších využití univerzální jurisdikce je případ Adolfa Eichmanna. V tomto případě byla využita univerzální jurisdikce k překonání úskalí čl. 6 Úmluvy proti genocidě.¹⁹⁹ Eichmann, jeden z hlavních strůjců holokaustu, po porážce nacistického Německa uprchnul do Argentiny, kde ho našla izraelská tajná služba, která ho následně unesla do Izraele.

Soudy se opíraly nejen o princip univerzální jurisdikce, ale i o princip ochrany a pasivní personality.²⁰⁰

Soud v Jeruzalémě konstatoval, že *„ohavné zločiny vymezené tímto zákonem nejsou jen zločiny podle izraelského práva. Tyto zločiny, které byly namířeny proti celému lidstvu a otrásly svědomím národů, jsou vážnými zločiny přímo proti právu národů. Proto...mezinárodní právo při absenci mezinárodního soudu potřebuje soudní a legislativní orgány všech zemí, aby uvedlo v život trestní zákazy a postavilo zločince před soud.“* Závěry obvodního soudu v Jeruzalémě následně potvrdil i Nejvyšší soud, který shledal, že stát Izrael byl oprávněn Eichmanna takto stíhat, i když v době spáchání skutků neexistoval.²⁰¹ Obdobně argumentovaly americké soudy v případě vydání Johna Demjanjuka z USA do Izraele.²⁰² John Demjanjuk byl stíhán za zločiny, kterých se dopustil v letech 1942 a 1943 v koncentračním táboře Treblinka. Americký soud zde potvrdil oprávnění Izraele stíhat tyto zločiny.²⁰³

3.4.2.5 Belgie proti Demokratické republice Kongo

Poslední přelomový rozsudek týkající se univerzální jurisdikce vydal Mezinárodní soudní dvůr ve sporu Konga s Belgií. Belgie vydala v roce 2000 mezinárodní zatykač na konžského ministra zahraničí Abdulaye Yerodia Ndombasi. Ndombasi byl podezřelý ze spáchání zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Belgie se odvolávala na princip univerzality, který ji opravňoval stíhat ty nejzávažnější zločiny bez ohledu na územní a personální jurisdikci. Demokratická republika Kongo se však domnívala, že došlo k porušení mezinárodního práva, neboť došlo k porušení imunity ministra zahraničí. Mezinárodní soudní dvůr se přiklonil na stranu Konga a dal přednost osobním imunitám reprezentantů států.

¹⁹⁹ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. New York, USA: 8. 12. 1948, vstup v platnost 12. 1. 1951. čl. 6.

²⁰⁰ KAMMINGA, Menno. T. Lessons Learned from the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offenses. *Human Rights Quarterly*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 940–974, s. 942–943.

²⁰¹ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307–314. s. 310.

²⁰² KAMMINGA, Menno. T. Lessons Learned from the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offenses. *Human Rights Quarterly*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 940–974, s. 942–943.

²⁰³ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307–314. s. 310.

Dospěl totiž k názoru, že přednost principu univerzality nad principem imunity nelze odvodit z obyčejového mezinárodního práva a ani z relevantních mezinárodních smluv.²⁰⁴ Mezinárodní soudní dvůr však konstatoval, že imunita je procesní institut a trestní odpovědnost je záležitost hmotného práva. Proto imunita nemůže znamenat beztrestnost. Pachatel pouze nemůže být stíhán po určitou dobu, dokud mu imunita náleží. Možnost postihu v daném případě je před soudy státu pachatele, případně před soudy cizího státu za předpokladu, že se domovský stát ve vztahu k danému představiteli vzdá benefícia osobních imunit. Další možnosti postihu jsou před mezinárodními tribunály nebo Mezinárodním trestním soudem, kde se nelze dovolávat imunity podle mezinárodního nebo ústavního práva.²⁰⁵

3.4.2.6 Současnost univerzální jurisdikce

Soudy po celém světě napříč historií využívaly univerzální jurisdikci pro potírání mezinárodní zločinnosti. Jako další známé případy lze zmínit australský případ z roku 1991 *Polyukhovich*, který se týkal zločinů spáchaných během druhé světové války na Ukrajině, kanadský případ *Finta* nebo dánský případ zabývající se zločiny proti obyvatelům Bosny a Hercegoviny *Kadič proti Karadžičovi*. J. Fuchs však podotýká, že je nutné si povšimnout faktu, že univerzální jurisdikce byla využívána k potrestání zločinů druhé světové války, a pak až zločinů spáchaných v 90. letech minulého století. V mezidobí čtyřiceti let mezi těmito dvěma milníky k potírání této zločinnosti nedocházelo, i když válečné zločiny i zločiny proti lidskosti páchaný byly.²⁰⁶ Důvodů proč tomu tak je, může být mnoho. Nicméně je důležité zmínit, že výkon univerzální jurisdikce bude vždy podmíněn vůlí států určité zločiny postihovat. Po druhé světové válce vůle nepochybně nechyběla. V 90. letech minulého století se zase výrazně změnila geopolitické podmínky, když se rozpadl Sovětský svaz. Mezinárodní společenství by však na tuto legální cestu, kterou lze dojít ke spravedlnosti nemělo zanevřít.

Poslední informace například z databázi Trial International²⁰⁷ však vkládají do této záležitosti jistý optimismus, neboť počet takto řešených případů na základě univerzální jurisdikce rok od roku roste.²⁰⁸

²⁰⁴ SCHEU, Harald Ch. *Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005, s. 132-133.

²⁰⁵ ONDŘEJ: *Mezinárodní humanitární právo*..., s. 487.

²⁰⁶ FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307-314. s. 310.

²⁰⁷ TRIAL International je nevládní organizace, která bojuje proti beztrestnosti mezinárodních zločinů a podporuje oběti v jejich hledání spravedlnosti. Poskytuje právní pomoc, vede a mapuje soudní spory.

²⁰⁸ ŠIKORSKÁ: *Univerzální jurisdikce ve světě*...

4. Případy zločinů spáchaných v Sýrii řešených národními soudy

4.1 Problematika národních soudů

V historii byly případy zločinů podle mezinárodního práva primárně souzeny vnitrostátními soudy. I přes zřízení mezinárodních soudních tribunálů v minulosti nebo přes případy, které jsou i dnes projednávány před mezinárodními soudy, hraje možnost soudit pachatele dle vnitrostátních právních systémů důležitou roli. Tato skutečnost je dána především díky několika faktorům, jako je například neochota mezinárodního společenství vytvářet nové samostatné soudní instituce, nebo na druhé straně právě schopnost efektivně stíhat zločiny podle mezinárodního práva vnitrostátními soudy. V tomto případě by byla nejlepší možnost postižení pachatelů zločinů podle mezinárodního práva přímo vnitrostátními soudy dotčené země. Tato možnost skýtá mnoho výhod. Jde především o bezprostřední blízkost soudního orgánu ve vztahu k daným případům porušení práva, a tak i snadnější přístup k důkazům, pozůstalým a svědkům. V neposlední řadě by se místní řízení odrazila i v pohledu společnosti na právní stát, jelikož by se tímto způsobem snadněji zabraňovalo beztrestnosti a často opakujícímu se násilí.²⁰⁹

Možnost soudit pachatele soudy přímo dotčené země však může snadno ztroskotat na samotné neexistenci, či nestrannosti této soudní soustavy, jak jsem psal výše.²¹⁰ Mnoho pachatelů zločinů podle mezinárodního práva páchá tyto zločiny s vědomím státu, a tedy *de facto* se zřizovatelem soudní soustavy, anebo jak je tomu v případě Sýrie, soudní soustava je vzhledem k válečnému konfliktu zcela nefunkční. Předvést tyto pachatele před národní soudy jiných států tak vytváří další možnost, jak tyto pachatele postihnout.

To že vnitrostátní soudy nejsou vystaveny tak vysokému stupni kontroly jako například mezinárodní soudní instituce zmiňuje i C. Stahn.²¹¹ Vždy tedy záleží na daném státu a jeho politickém zřízení. Pak se samozřejmě můžeme bavit o míře nezávislosti dané justice apod.

Důležitá je především vůle těchto států tyto zločiny postihovat. Schopnost vnitrostátních soudů rozhodovat o zločinech podle mezinárodního práva také závisí na tom, zda mají k dispozici potřebný právní rámec s ohledem na jurisdikci a hmotné právo. Co se týče aplikovatelnosti trestních zákonů daných států, vše závisí na zásadách, mezi které patří

²⁰⁹ VAN SHAACK, Beth. *Imagining justice for Syria*. New York: Oxford University Press, 2020, s. 265-266.

²¹⁰ Viz. pozn. č. 74, 75.

²¹¹ STAHN, Carsten. *A critical introduction to international criminal law*. New York: Cambridge University Press, 2019, s. 183.

například zásada státní příslušnosti, doktrína teritoriality a účinků nebo zásada ochrany (o nichž byla ostatně řeč již výše).²¹²

Důležitým principem, dle kterého je možné pachatele soudit je i princip univerzality, který jsem rovněž popsal výše. Ačkoliv praxe států v používání univerzální jurisdikce byla ještě donedávna malá a případů zločinů podle mezinárodního práva bylo poskrovnu (nejznámější *Eichmann* v Izraeli a *Pinochet* v Británii),²¹³ dnes se začíná tento princip v souvislosti s válkou v Sýrii hojně využívat. Syrská vyšetřovací komise („COI“)²¹⁴ sama výslovně vyzvala ostatní státy, aby využívaly univerzální jurisdikci k vyšetřování a stíhání různých skupin zapletených do zločinů spáchaných v Sýrii během válečného konfliktu.²¹⁵ Zde jen chci znovu připomenout, že univerzální jurisdikce může být využita i bez potřebné implementace do vnitrostátního právního řádu dané země.²¹⁶

V rámci domácích soudních procesů, které momentálně probíhají v různých státech se dají případy rozdělit do dvou skupin. První skupina zahrnuje případy, kde jsou pachatelé obviněni na základě protiteroristických zákonů nebo zákonů zakazujících účast v zahraničních válkách. Mezi takto obžalované patří především členové Islámského státu a bývalí vojáci, kteří bojovali v zahraničí a vrátili se domů. Motivace států stíhat tyto osoby je značná, neboť tito pachatelé znamenají hrozbu pro jejich národní bezpečnost. Tito jedinci mohou být motivováni páchat násilnou trestnou činnost na území státu, kam se navrátili, nebo zde radikalizovat obyvatelstvo, popřípadě se z nich mohou stát náboráři nových členů do extremistických organizací.²¹⁷ Státy v tomto ohledu v souladu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 2178 posilují i svou legislativu, která řeší právě problém zahraničních teroristických bojovníků.²¹⁸

Druhá skupina případů zahrnuje jednotlivce, kteří jsou obviněni ze spáchání zločinů podle mezinárodního práva *stricto sensu*. Tato stíhání mohou probíhat díky zařazení skutkových podstat mezinárodního trestního práva do vnitrostátních trestních zákoníků. Jedná se především o válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti. Většina případů spojených se Sýrií zahrnuje určitou kombinaci obou výše zmíněných skupin.²¹⁹

²¹² VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 266.

²¹³ ONDŘEJ: *Mezinárodní humanitární právo...*, s. 486.

²¹⁴ Nezávislá mezinárodní vyšetřovací komise pro Syřskou arabskou republiku. Byla zřízena Radou OSN pro lidská práva 22. 8. 2011. Komise má za úkol vyšetřovat všechna údajná porušení mezinárodních lidských práv od března 2011 v Syřské arabské republice a předkládat veřejné zprávy o svých zjištěních. Dále má pomáhat svými zjištěními k dopadení pachatelů zločinů podle mezinárodního práva.

²¹⁵ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 267.

²¹⁶ Viz. pozn. č. 174.

²¹⁷ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 267.

²¹⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/ 2178 (2014) ze dne 24. září 2014.

²¹⁹ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 268-269.

Co se týče trestních případů, je téměř vždy snazší postihovat případy z první skupiny, tedy případy terorismu než případy zločinů podle mezinárodního práva. Je to dáno především díky široké podpoře protiteroristických zákonů (obzvláště na vnitrostátní úrovni), snazší dostupnosti důkazů a s tím spojenou lehčí prokazatelností spáchání těchto zločinů. Pro prokázání těchto zločinů stačí cokoli, co spojuje daného jedince s teroristickou organizací. Například v Austrálii byl použit zákon, který kriminalizoval pouhý vstup a setrvání v určité oblasti. Postihnutí tak mohli být například ti, kteří pobývali ve městě Rakka, centru chalífátu od roku 2014 do roku 2017. Mnoho těchto osob se navíc vrátilo zpět do vlasti, a tudíž mohou být přímo přítomni trestnímu stíhání. Na druhou stranu shromažďování důkazů ohledně obvinění podle mezinárodního práva bývá mnohem složitější. Je to dáno hlavně nemožností přístupu vyšetřovatelů na místa činu, která se nacházejí v Sýrii. Mnoho svědků těchto trestných činů se nachází v rozsáhlých uprchlických táborech a spojit konkrétního pachatele s daným činem je velice obtížné. Nicméně „snadnější“ obvinění pachatele z terorismu, bez ohledu na obvinění ze zločinů podle mezinárodního práva, může podle některých kritiků vést ke zkreslení potenciální účasti takových bojovníků na těchto zločinech.²²⁰

Zde si je třeba položit otázku, zda není lepší alespoň nějaký postih daného jedince a výkon částečné spravedlnosti, než složitě hledat důkazy pro spáchání zločinů podle mezinárodního práva a vystavit se i možnosti, že by pachatel zůstal nepotrestán. Nepochybně státy se k této taktice často uchylují.

Trial international potvrzuje trend ve stíhání pachatelů, kdy státy mnohem častěji stíhají za snadněji dokazatelný zločin terorismu než za zločiny podle mezinárodního práva. Ačkoliv je tato volba pragmatická, zahrnuje v sobě určitá úskalí. Prvním nedostatkem terorismu je, že nemá jedinou mezinárodně uznávanou definici. Na rozdíl od genocidy, mučení, násilného zmizení nebo válečných zločinů, žádná mezinárodní smlouva terorismus jasně neohraničuje. Každý stát přišel s vlastní definicí, často ovlivněnou aktuálním děním a veřejným míněním. Stíhání podezřelých na základě obvinění z terorismu je navíc někdy prezentováno jako jediný způsob boje proti beztrestnosti. Obvinění z terorismu však nezahrnují celý rozsah porušování lidských práv obsažený v mezinárodních definicích válečných zločinů, zločinů proti lidskosti nebo genocidy. Například zacílení na určitou etnickou skupinu, jako je jezidská populace na území kontrolovaném Islámským státem, není samo o sobě trestné na základě obvinění z terorismu.²²¹

²²⁰ „Tamtéž“ s. 269-270.

²²¹ TRIAL INTERNATIONAL. *Universal jurisdiction: why international crimes must not be prosecuted as terrorism* [online]. Trial International, 6. července 2020 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z:

Z dlouhodobého hlediska vynechání obvinění z mezinárodních zločinů oslabuje samotnou ochranu, kterou poskytuje mezinárodní trestní právo. Ratifikací úmluv proti genocidě, válečným zločinům apod., státy souhlasí s tím, že budou dodržovat nejvyšší standardy ochrany proti závažným trestným činům. Tím, že se státy uchylují k obviněním z terorismu, které jsou vnitrostátně definované bez jakéhokoli mezinárodního konsensu, obracejí se zády k mezinárodním normám vytvářených v průběhu předchozích dekád.²²²

Některé státy aplikují skutkové podstaty týkající se obecné kriminality navzdory skutkovým podstatám mezinárodní kriminality. Dá se totiž lépe dokázat například nedovolené ozbrojování třeba pomocí fotografie, kde je daný jedinec se zbraní v ruce než válečný zločin, který s touto zbraní spáchal.²²³ Na druhé straně v porovnání uvedu například případ Raeda Abdulkareema. Na jaře 2015 se Raed Abdulkareem při boji s Islámským státem vyfotil s mrtvými těly nepřátelských bojovníků. Fotografie, které v červenci 2015 zveřejnil na Facebooku, ho ukazují, jak stojí ve vojenské uniformě mezi několika bezhlavými těly a useknutou hlavou na talíři. V září 2016 byl Raed Abdulkareem ve Švédsku obviněn z válečného zločinu pózování s mrtvými těly bojovníků Islámského státu, za který byl později i odsouzen.²²⁴

Zda je tento přístup států (aplikace skutkových podstat týkajících se obecné kriminality) dán jejich „pohodlností“ a potřebě alespoň nějak, rychle a efektivně potrestat daného člověka nebo je v daném případě opravdu prakticky nemožné získat důkazy o zločinech podle mezinárodního práva, je těžké posoudit. Nicméně pokud je v daném konkrétním případě alespoň nějaká naděje na úspěšné vyšetření mezinárodního zločinu, měly by státy, byť je to sebe více komplikované, tyto závažnější formy trestné činnosti šetřit. Pokud to však není možné, přikláním se k oné myšlence pachatele jakkoliv (i mírněji) potrestat. Lepší „nějaká“ spravedlnost než žádná.

Dalším znakem probíhajících soudních řízení před národními soudy je podle B. Van Shaack i trend, který se týká sexuálního násilí. Ve své knize *Imagining justice for Syria* z roku 2020 uvádí, že žádný z dosud souzených případů, který se posunul vpřed (kromě Akrama A.,²²⁵ o kterém se zmíním později), nezahrnuje obvinění ze sexuálního násilí. Jako příklad uvádí případ Samantha El-Hassani, která je souzena v USA za poskytování materiální

<https://trialinternational.org/latest-post/universal-jurisdiction-why-international-crimes-must-not-be-prosecuted-as-terrorism/>.

²²² „Tamtéž“

²²³ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 270.

²²⁴ TRIAL INTERNATIONAL. *Raed Abdulkareem* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/raed-abdulkareem/>.

²²⁵ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 291.

podpory terorismu. Nicméně tato žena se prokazatelně podílela na nákupu a zadržování tří jezidských dětí, které byly zneužity jejím zesnulým manželem. Za to však souzena není, a to i přes to, že USA přijaly přísné zákony postihující obchodování s lidmi.²²⁶

Vzhledem k množství důkazů o páchaném sexuálním násilí v Sýrii jsem považoval za téměř nemožné, že by z těchto trestných činů nebylo nikde obviněno více osob a už vůbec nikdo odsouzen. O sexuálním násilí se zmiňuje i zpráva Rady OSN pro lidská práva z roku 2018, která se zabývá sexuálními zločiny od počátků protestů v rámci arabského jara v Sýrii v březnu roku 2011 až do prosince roku 2017. Ze zprávy vyplývá, že nejde o ojedinělé činy, ale o celý systém, který takové podobné a ve válce široce rozšířené a následně opomíjené zločiny umožňuje.²²⁷ Existuje i mnoho výpovědí unesených jezidských žen, které utekly do evropských států. Pátral jsem po soudních případech především v Německu, jelikož právě Německo je hlavní destinací Jezidů prchajících ze Sýrie a Iráku.²²⁸ Dále jsem hledal i možné případy, kdy se sexuální násilí alespoň objevilo v rámci obvinění z genocidy, zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů. Ve všech mnou dohledaných případech a i těch, které se týkají unesených a zotročených Jezidů jako je například případ Jennifer W. a Taha A. J., jsou často zmiňovány praktiky fyzického násilí jako například bití apod.²²⁹ O sexuálním násilí se zmiňuje pouze případ vysoce postaveného vůdce ISIS, o kterém bude zmínka později, nebo případ Ummy Syyaf, která ovšem z těchto zločinů není obviněna. Za sexuální násilí jako zločin proti lidskosti byl odsouzen v lednu 2022 Anwar Raslan. Tento verdikt byl v rámci univerzální jurisdikce průlomový.²³⁰

Trial International podotýká, že navzdory dílčím úspěchům jako je například případ Anwara Raslana je sexuální násilí související s konflikty stále příliš zřídka vyšetřováno a stíháno v případech univerzální jurisdikce. Tyto trestné činy často nejsou začleněny do vyšetřovacích strategií a v případě, že jsou stíhány, tak jsou často kvalifikovány jako zločiny mučení. Tato právní kvalifikace sexuálního násilí jako mučení však plně neodráží důsledky takového násilí jako válečné zbraně a hluboce škodlivé společenské taktiky, jejímž cílem je oslabit sociální strukturu zranitelných komunit.²³¹

²²⁶ „Tamtéž“ s. 271.

²²⁷ Zpráva Nezávislé mezinárodní vyšetřovací komise pro Syrskou arabskou republiku č. A/HRC/37/CRP.3 ze dne 8. března 2018

²²⁸ ČERNÝ: *Jezidové – komunita na útěku...*, s. 156.

²²⁹ TRIAL INTERNATIONAL. *Jennifer W. and Taha A. J.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jennifer-w-and-others/>.

²³⁰ Viz. pozn. č. 278.

²³¹ TRIAL INTERNATIONAL. *Universal jurisdiction: an overlooked tool to fight conflict-related sexual violence* [online]. Trial International, 4. dubna 2022 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/2021-highlights-in-the-universal-jurisdiction-annual-review-ujar-released-today/>.

Je to paradox, neboť považují důkazní materiály týkající se sexuálního násilí v Sýrii za jednu z nejobsáhlejších. Mé výzkumy v roce 2022 se, bohužel, shodují s tvrzením Beth Van Shaack z roku 2020, že žádný z případů, které byly dotaženy do zdárného konce, nezahrnuje obvinění ze sexuálního násilí. Nutno podotknout, že Raslanův případ je pozdějšího data, a tak nebyl v publikaci logicky reflektován.

Tyto skutečnosti však neznamenají, že se nějaký případ brzy neobjeví. Státy mají k dispozici mnoho důkazů a dle mého názoru by mohly určité případy začít vyšetřovat. Problémem například u jezídků žen může být i to, že znásilnění berou jako hanbu a po příchodu do Evropy se nechtějí k těmto věcem vracet a snaží se začít nový život.²³² To pak může hrát roli při rozhodování orgánů, zda spustit vyšetřování, jelikož takto přicházejí o přímé svědky těchto činů.

Většina obvinění před národními soudy se až na několik výjimek nezaměřuje na strůjce násilí a na ty, kteří jsou nejvíce odpovědní, tedy na velitele. Většinou před národními soudy končí pachatelé nízké úrovně velení, resp. podřízených.²³³ Nicméně to například bere jako pozitivum Stahn. Ten říká, že právě výhodou vnitrostátní jurisdikce je, že zachycuje široké spektrum trestných činů a pachatelů, včetně pachatelů střední a nižší úrovně a přihlížejících osob.²³⁴ V obecné rovině toto můžeme nepochybně považovat za nespornou výhodu souzení před vnitrostátními soudy. Nicméně vzhledem k okolnostem a potřebě mnohých obětí je zapotřebí postihnout právě ony hlavní strůjce a velitele, kteří vydali „prvotní“ rozkaz k páčání násilí.

Před soudy také v naprosté většině případů končí pachatelé opozičních skupin včetně Islámského státu. Tyto dvě skutečnosti jsou dány tím, že vysocí představitelé všech stran konfliktu a zejména aktéři syrského režimu necestovali do Evropy nebo jiných států, které by mohly mít motivaci je stíhat, popřípadě vydat. Tato asymetrie spolu s přílišným důrazem na obvinění z terorismu namísto obvinění ze zločinů podle mezinárodního práva se stala zdrojem kontroverzí, frustrace a zklamání v rostoucí syrské diaspoře. Tento její tlak donutil do určité míry státy jednat. Národní úřady organizují dalekosáhlá vyšetřování v nepřítomnosti pachatelů nebo vyšetřování, která se nezaměřují na konkrétní pachatele, což jim umožní následně rychle zasáhnout proti konkrétním jednotlivcům, jakmile budou na dosah. Zároveň bylo vzneseno několik obvinění proti vyšším představitelům syrského režimu. V žádném z

²³² Názorně je tento problém ukázán například v dokumentárním filmu *Andělé ze Sindžáru*.

²³³ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 271-272.

²³⁴ STAHN: *A critical introduction...*, s. 184.

případů stíhání představitelů režimu zatím nebyla použita imunita, která by dalšímu stíhání mohla zabránit.²³⁵

Důkazy k těmto případům jsou často získávány nevládními organizacemi, které je následně sdílejí s vnitrostátními orgány. Nezastupitelnou roli v získávání důkazů hrají sociální sítě a nejrůznější aplikace, na nichž se pachatelé chlubí svými činy. Mnoho případů také vyjde najevo díky svědectvím uprchlíků. Ti často upozorňují na přítomnost podezřelých syrských válečných zločinců v jejich řadách. Svědectví žadatelů o azyl se tak ukazují jako klíčová vodítka pro snahy potírání mezinárodních zločinů. Proto je důležité, aby státní orgány budovaly důvěru s uprchlíky a spojily se se všemi členy komunity diaspory.²³⁶ To je ovšem často problematické vzhledem k rétorice některých států, které líčí uprchlíky jako hrozbu. Jak jsem psal výše, tento problém nejvíce dopadá na komunitu Jezídů, která vzhledem ke své situaci potřebuje ochranu od mezinárodního společenství.²³⁷ Státní orgány však, bohužel, často nedokážou rozlišit příslušníky jezidské komunity od běžných Arabů, a tak nenavážou dostatečný kontakt, který by mimo jiné prohloubil důvěru ve spolupráci s orgány trestní justice.

Všechny případy před národními soudy vytvářejí důležité precedenty, poskytují domácím orgánům cenné zkušenosti se stíháním mezinárodních zločinů a nabízejí spravedlnost vůči obětem a potrestání pachatelů. Navíc tyto případy mohou ukázat cestu přeživším, jak se domoci spravedlnosti a mohou podpořit stabilitu, aby tak nedocházelo ke svévolným výkonům spravedlnosti podle práv a uvážení obětí. V neposlední řadě dostupnost tohoto výkonu spravedlnosti pomohla podnitit a udržet organizace, které shromažďují důkazní materiál a jejichž energie vynaložená k dokumentaci případů by mohla během tohoto zdánlivě nekonečného konfliktu ubývat. Pokud by důkazy nepadly na „úrodnou půdu“ a nepomohly by k zdárnému dopadení pachatelů, mohly by tyto organizace a lidé ztratit smysl ve své velice důležité činnosti sběru dat.²³⁸

4.2 Pokusy o spravedlnost v Sýrii

Soudní soustava v Sýrii je málo funkční, ne-li zcela nefunkční. Jak jsem psal výše, většinou se na území, kde probíhá konflikt soudní soustava zhroutí anebo rozhoduje zcela neobjektivně. Ne jinak je tomu i v Sýrii. Zde v oblastech, které ztratila vláda, zmizely státní úřady včetně soudů. Skupiny, které tyto oblasti ovládly, zde vytvořily vlastní systémy

²³⁵ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 271-272.

²³⁶ „Tamtéž“ s. 272.

²³⁷ ČERNÝ: *Jezídové – komunita na útěku...*, s. 143.

²³⁸ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 273.

spravedlnosti. A v oblastech pod kontrolou syrského režimu určitý soudní systém funguje, avšak ne v režimu, v jakém by fungovat měl.

Už v roce 2013 COI ve své zprávě poznamenala, že nezjistila žádné důkazy o tom, že by Sýrie vyvinula skutečné a důvěryhodné úsilí k potrestání závažných zločinů a že pravděpodobnost provedení nezávislých stíhání splňujících mezinárodní standardy je vzhledem k dlouhotrvajícímu konfliktu mizivá. Ve zprávě se také píše, že vládní síly a jejich spřátelené milice se dopustily zločinů proti lidskosti, vražd, mučení, znásilňování, násilných zmizení občanů a dalších nelidských činů. Rovněž byly spáchány válečné zločiny a došlo k hrubému porušení mezinárodních lidských práv a humanitárního práva včetně svévolného zatýkání a zadržování, nezákonných útoků, útoků na chráněné objekty, drancování a ničení majetku.²³⁹ Ve státě, kde je u moci diktátorský režim nelze předpokládat nezávislou soudní soustavu. Pokud samotný režim páchá závažné zločiny, nedá se předpokládat, že by zde existovala i vůle, která by tyto činy odsoudila.

I kdyby politická vůle existovala je postih těchto zločinů v Sýrii komplikovaný. Ani syrský trestní zákoník z roku 1953, ani vojenský trestní zákoník z roku 1950 neobsahují ustanovení umožňující stíhání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, popřípadě genocidy. Oproti tomu běžné zločiny včetně mučení být stíhány mohou. Dalšími komplikacemi jsou určité zákony, které legalizují trestnou činnost. Takovým zákonem je třeba zákon, podle kterého se nebude stíhat pachatel znásilnění, pokud si svou obět' vezme za manželku. Další zákony jsou například oficiálně mířené proti terorismu, avšak staly se nástrojem pro potírání opozice. Sýrie zřídila v Damašku přímo zvláštní protiteroristický soud (CTC), kam podle dostupných informací bylo předáno k dubnu 2015 na 80 000 podezřelých, převážně civilistů. Dále existují vojenské polní soudy, které mají pravomoc stíhat přestupky proti státní bezpečnosti spáchané během ozbrojeného konfliktu. Tyto soudy rozhodují ve zkrácených řízeních. Podle COI jsou přiznání získávána pomocí mučení a takto získaná přiznání jsou předkládána k soudům jako jediný důkaz viny.²⁴⁰ Takovéto postupy samozřejmě porušují Ženevské úmluvy, konkrétně společný čl. 3 písm. d) Ženevských úmluv.²⁴¹

Mezi další skupiny, které na území Sýrie vytváří svoje vlastní spravedlnostní systémy patří nepochybně Islámský stát. Ten na dobytých územích zavedl radikální výklad práva šaría a zřídil své soudy, díky čemuž upevnil svoji moc v jím obsazených oblastech. Tyto soudy

²³⁹ Zpráva Nezávislé mezinárodní vyšetřovací komise pro Syrskou arabskou republiku č. A/HRC/22/59 ze dne 5. února 2013.

²⁴⁰ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 274-276.

²⁴¹ Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949 [online]. Dostupné z: https://www.cervenykriz.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf.

slouží především k legitimizaci vlády této teroristické skupiny a prosazení určité vnitřní disciplíny. Mnoho zjištěných trestných činů podléhá trestu smrti, často veřejným kamenováním nebo stětím. Žádné z těchto řízení se samozřejmě neřídí mezinárodními standardy a ani nezvyšuje odpovědnost pachatelů za válečné zločiny nebo zločiny proti lidskosti. Nicméně tyto systémy nemohou ani zbavit odpovědnosti pachatele těchto závažných trestných činů na mezinárodní úrovni.²⁴²

Po porážce Islámského státu se mnoho jeho bojovníků i s rodinami dostalo do zajetí opozičních skupin jako jsou například Syrské demokratické síly (SDF) nebo Svobodná syrská armáda (FSA). Jedno z řešení tohoto problému bylo soudit bojovníky těmi, kdo je zajali. Nastala však otázka, podle jakého právního systému je soudit. Mnoho opozičních skupin zcela odmítlo syrské právo, jelikož představovalo spojitost s režimem Bašára Asada. Některé ze skupin se uchýlily k právu šaría, mezinárodnímu obyčejovému právu nebo dokonce k cizímu právu a vytvořily tak nové justiční mechanismy. Přesto, že některé z opozičních skupin vytvořily své soudní instituce, jako například SDF, tak tyto skupiny nemají kapacitu k provádění dlouhodobých zadržovacích operací v souladu s mezinárodním humanitárním právem nebo k vedení spravedlivých trestních procesů. Proto opoziční skupiny v regionu zopakovaly požadavek bývalého amerického ministra obrany Jamese Mattise, aby evropské státy repatriovaly své občany. K tomuto kroku se však některé státy postavili velice zdráhavě. Evropská unie sdělila, že toto rozhodnutí musí učinit každý členský stát sám. SDF následně pohrozila propuštěním všech zadržených.²⁴³

Kurdští představitelé pravidelně zmiňovali, že zadržují asi 12 000 podezřelých bojovníků Islámského státu, včetně asi 800 Evropanů. Tato čísla však bylo vždy obtížné ověřit. Informace byly roztržité a někdy protichůdné. Neexistovala žádná transparentnost ohledně národností nebo poměru dětí a dospělých. Podle nových údajů, které sestavil v říjnu roku 2019 institut Egmont, by počet evropských zahraničních bojovníků zadržených na severu Sýrie mohl být nejméně kolem 430 spolu s nejméně 700 evropskými dětmi. Tento počet je však pravděpodobně podhodnocený a čísla budou mnohem vyšší. Podle odhadů bude minimální počet zadržovaných lidí dosahovat 1200 jedinců.²⁴⁴

²⁴² VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 277-278.

²⁴³ „Tamtéž“ s. 278-279.

²⁴⁴ COOLSAET, By Rik, RENARD, Thomas. *New figures on European nationals detained in Syria and Iraq* [online]. EGDMONT Royal institute for international relations, 15. října 2019 [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: <https://www.egmontinstitute.be/new-figures-on-european-nationals-detained-in-syria-and-iraq/>.

4.2.3 Přístupy některých zemí k repatriaci

Problematika repatriace úzce souvisí se stíháním potenciálních pachatelů zločinů podle mezinárodního práva. Repatriace a trestní postih jsou dvě odlišné věci, nicméně spolu úzce souvisí, jelikož dotyčný podezřelý se může dostat do moci daného státu, který jej pak může eventuálně stíhat. Proto jsem se o této problematice rozhodl alespoň zmínit.

Jak jsem psal výše, evropské státy se k repatriaci staví spíše zdrženlivě. Pro repatriaci občanů daného státu se zmiňují především důvody humanitárních podmínek v záchytných táborech a věznicích a nebezpečí další radikalizace daných jedinců v těchto detenčních centrech. Evropské státy, ale z důvodu bezpečnosti přijímají především děti bojovníků, svých občanů a samotným bojovníkům se snaží odejmout občanství, aby nemohlo dojít k jejich návratu do vlasti. Zde je nutné podotknout, že podle čl. 12 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nikdo nesmí být svévolně zbaven práva vstoupit do své vlastní země.²⁴⁵

Dle mého názoru by země měly dělat více pro navrácení svých občanů. Evropské země disponují prostředky, které mohou odloučit tyto jedince od většinové společnosti. Tyto prostředky rozhodně skupiny v Sýrii nemají. Jedná se jednak o věznice, ale také i například o deradikalizační centra a programy, kterým mohou být bojovníci podrobeni. Hrozí také, že se tito lidé dostanou na svobodu ať už s přispěním jejich vězňů, kteří nezvládají obrovský nápor těchto bojovníků anebo s přispěním jejich spolubojovníků z venčí. Jedním z posledních případů je útěk vězňů v lednu 2022 v syrské Hasace.²⁴⁶ Bojovníci se tak mohou opět zapojit do bojů na blízkém východě nebo páchat teror v Evropě. Tomuto by tak díky jejich repatriaci, řádnému odsouzení a podrobení deradikalizaci mohly evropské státy předejít. Problémem budou však finance, které státy nechtějí do tohoto úsilí vkládat a v neposlední řadě si myslím, že je zde i obava z neodsouzení, popřípadě odsouzení s využitím mírného a nedostatečného trestu vzhledem například k důkazní nouzi, která bezpochyby v těchto případech může nastat.

V následujících podkapitolách stručně poukážu na přístup k repatriaci čtyř evropských států a čtyř postsovětských republik, které mají největší zastoupení svých občanů v řadách Islámského státu. Nezastupitelný počet bojovníků v Islámském státu má i Rusko, které však i přes počáteční ochotu navrátit své občany zpět do vlasti, na základě upozornění svých bezpečnostních složek od repatriace upustilo.

²⁴⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. New York, USA: 19. 12. 1966, vstup v platnost 23. 3. 1976, čl. 12.

²⁴⁶ MACHÁČEK, Štěpán. *V syrské věznici jsou zabarikádováni džihádisté. Kurdským silám vzdorují už týden* [online]. iRozhlas.cz, 27. ledna 2022 [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/syrie-veznice-islamsky-stat-kurdove-boj-2201280821_voj.

4.2.3.1 Francie

Francie patří k zemím, které se k repatriaci staví zdrženlivě. Zastávala názor, že by se bojovníci měli soudit na území Sýrie či Iráku, podle toho, kde byli zadrženi. Francie v roce 2014 uzavřela dohodu s Tureckem, odkud bylo navráceno již na 260 francouzských bojovníků a přes deset dětí.²⁴⁷ Kvůli svému postoji k repatriaci čelí Francie žalobě u Evropského soudu pro lidská práva.²⁴⁸

4.2.3.2 Velká Británie

Velká Británie zpočátku také zastávala zdrženlivý přístup k repatriaci. Po turecké invazi na severu Sýrie svůj názor částečně změnila a podnikla kroky k repatriaci potomků britských bojovníků Islámského státu. Mezi lety 2014 až 2017 bylo v souvislosti s terorismem v Sýrii či Iráku odsouzeno v Británii na 100 osob. Británie také patří k zemím, které se pokoušejí na základě svých zákonů odebrat lidem s vazbami na Islámský stát občanství. Mezi nejznámější případy odebrání občanství patří Jack Letts známý jako Jihadi Jack, kterému bylo občanství odebráno z důvodu, že má ještě kanadské.²⁴⁹

4.2.3.3 Německo

Německo zavedlo v roce 2019 zákon umožňující lidem s dvojitým občanstvím a napojením na Islámský stát odebrat německé občanství. Také jako předchozí dva státy se zaměřuje především na děti, které chápe jako oběti. Německo repatriovalo kromě několika desítek dětí i některé manželky bojovníků Islámského státu. Důležité je zmínit, že Německo může soudit pachatele v nepřítomnosti neboli „*in absentia*.“ Podle odhadů odcestovalo bojovat do Sýrie na 1050 německých občanů z nichž se přibližně 350 vrátilo a 200 umřelo.²⁵⁰

4.2.3.4 Belgie

Belgie má v porovnání na počet obyvatel nejvíce bojovníků v řadách Islámského státu. Jedná se minimálně o 420 osob. Belgie se staví také proti repatriaci a zastává názor, že by tito lidé měli být souzeni v zemích, kde byli zadrženi. Paradoxní se v tomto ohledu může zdát případ Bilala Al-Marchohiho. Ten byl zajat Kurdy v Sýrii a po výslechu odvezen americkými

²⁴⁷ Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám. *Přístup vybraných zemí k návratu zahraničních bojovníků ze Sýrie a Iráku* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 31. května 2022 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/pristup-vybranych-zemi-k-navratu-zahranicnich-bojovniku-ze-syrie-a-iraku.aspx>.

²⁴⁸ DAOU, Marc. *France taken to court for refusing to repatriate the children of jihadists* [online]. france24.com, 7. května 2019 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20190507-france-taken-court-over-repatriating-children-jihadists>.

²⁴⁹ Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám. *Přístup vybraných zemí k návratu zahraničních bojovníků ze Sýrie a Iráku* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 31. května 2022 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/pristup-vybranych-zemi-k-navratu-zahranicnich-bojovniku-ze-syrie-a-iraku.aspx>.

²⁵⁰ „Tamtéž“

jednotkami do Iráku, kde byl v roce 2019 odsouzen k trestu smrti. Nyní se při odvolání snaží belgické úřady dosáhnout zmírnění jeho trestu na trest vězení.²⁵¹ Na jednu stranu Belgie požaduje soudní řízení v zemích, kde nepochybně jsou za teroristické skutky ukládány tresty smrti, na druhou stranu se do těchto řízení snaží diplomaticky vstoupit, aby zmírnila trest pro svého občana, kterého se defacto svým oficiálním přístupem zříká. Nehledě na to, že pokud by trest zmírněn byl, jsou zde aspekty podmínek iráckých a syrských věznic, které nesplňují mezinárodní standardy. Tyto špatné podmínky jsou navíc častým argumentem právě pro repatriace vlastních občanů z těchto zařízení, proti kterým se Belgie staví. Belgie nepochybně má zájem o to, aby trest pro jejího občana byl humánní, avšak sama ho svou politikou vystavuje nehumánním podmínkám, kterým bude možná muset čelit nadosmrti.

V roce 2020 dokonce zpravodajka OSN Agnès Callamard vyzvala Belgii, aby zdvojnásobila své úsilí o co nejrychlejší zajištění repatriace Bilala Al Marchohiho tak, aby se mu dostalo spravedlivého procesu v Belgii. Podle ní Belgie měla zasáhnout ještě předtím, než byl Al Marchohi vydán do Iráku, kde mu hrozí mučení či jiné ponižující zacházení a kde také neměl šanci na spravedlivý soud.²⁵²

Tento případ dokládá často nerozhodnost evropských států, jak se k této problematice postavit a z toho možnou plynoucí protichůdnost v názorech a jednání, kterou můžeme vidět u Belgie. Některé asijské státy se však k repatriaci postavily zcela opačně.

4.2.3.5 Postsovětské republiky

Mezi země, jejichž občané jsou hojně zastoupeni v řadách bojovníků Islámského státu patří i středoasijské země. Uzbekistán s počtem 1500-3000 občanů, Tádžikistán s počtem 1500-1900 občanů, Kazachstán s více než 800 občany a Turkmenistán s počtem 400-500 občanů. Kazachstán zvolil strategii kontrolovaného návratu lidí a již repatrioval na 600 svých občanů, které zařadil do integračního programu. Tádžikistán chce repatriovat všechny své občany s důrazem na ženy a děti. Uzbekistán repatrioval prozatím na 156 žen a dětí. Tyto snahy se samozřejmě neobejdou bez jistých úskalí a v Kazachstánu již čelilo trestnímu stíhání na 45 osob. Tyto asijské země však jasně dokazují, že repatriace a reintegrace je možná.

²⁵¹ „Tamtéž“

²⁵² DEMORGEN. *VN-rapporteur spoort België aan ter dood veroordeelde jihadist uit Irak te repatriëren* [online]. demorgen.be, 7. července 2020 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.demorgen.be/nieuws/vn-rapporteur-spoort-belgie-aan-ter-dood-veroordeelde-jihadist-uit-irak-te-repatrieren-b556e98b/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

Avšak jestli proběhne úspěšně a lidi napojení na Islámský stát se znovu integrují do společnosti ukáže pouze čas.²⁵³

4.3 Pokusy o spravedlnost v blízkovýchodním regionu

4.3.1 Výhody a nevýhody stíhání v blízkovýchodním regionu

Případy v regionu, v zemích, kde existuje fungující soudní aparát, jsou další z možností, jak pachatele odsoudit. Západní státy často nechtějí repatriovat své občany, jak jsem psal výše anebo vůbec nechtějí z různých důvodů zahájit stíhání u vlastních soudů. Často se vyskytuje problém absence pachatele přímo v dané zemi, což může v některých vnitrostátních předpisech představovat překážku. Problematické může být i přivést pachatele jiných národností do Evropy za účelem trestního stíhání, jelikož se tyto pachatele následně mohou bránit repatriaci nebo se dovolávat čl. 33 Ženevské úmluvy o uprchlících, kde je zakotveno pravidlo *non-refoulement*.²⁵⁴ Takže za předpokladu, že by tyto osoby nebyly odsouzeny, popřípadě by si odpykaly jakýkoliv trest (pokud pomineme závažné trestné činy) s tím, že mají opodstatněné obavy z pronásledování ve své vlasti, tak by nemohly být vydány. To pak v očích evropských států vzbuzuje strach z bezpečnosti a nevíli tyto pachatele soudit na svém území. Nemusí totiž dojít k odsouzení a prokázání závažných trestných činů jako jsou například válečné zločiny. Navíc stíhání v sousedních zemích Sýrie může poskytovat jisté výhody v blízkosti místa činu a snazšímu dokazování.

Na druhou stranu zde můžou být obavy o spravedlivý soudní proces, neboť některé sousední země jsou přímo zapojeny do konfliktu. Takovým příkladem může být Turecko. Pokud by Turecko soudilo například příslušníka Kurdů, nelze se spoléhat na to, že tento proces bude zcela nezájatý.

4.3.2 Přístupy států sousedících se Sýrií

Jednou ze sousedních zemí Sýrie, kde probíhají soudní procesy s pachateli zločinů spáchaných v občanské válce v Sýrii je Irák. Valná většina těchto pachatelů jsou bývalí členové Islámského státu a jejich manželky, kteří jsou souzeni podle iráckých protiteroristických předpisů. Obvinění z terorismu znamená pro obviněné trest smrti bez ohledu na konkrétní závažnost jejich provinění. Tato řízení probíhají u specializovaných protiteroristických soudů a fungují podle postupů, které se stávají často kvůli jejich přílišné

²⁵³ Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám. *Přístup vybraných zemí k návratu zahraničních bojovníků ze Sýrie a Iráku* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 31. května 2022 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/pristup-vybranych-zemi-k-navratu-zahranicnich-bojovniku-ze-syrie-a-iraku.aspx>.

²⁵⁴ Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951 [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>.

širokosti, vágnosti a kvůli tomu, že ne vždy jsou zcela spravedlivé předmětem kritiky. Někteří odsouzení například nejsou bojovníky Islámského státu, ale pouze obyvatelé, kteří se podřídili jeho systému vlády ve snaze přežít. Irák taktéž jako Sýrie nemá zákony upravující zločiny podle mezinárodního práva a jedinou možností, jak soudit tyto pachatele jsou protiteroristické zákony.²⁵⁵

Dále na území Iráku působí Regionální vláda Kurdistánu (KRG), která zřídila Komisi pro vyšetřování a shromažďování důkazů a Soud lidové obrany, které mají stíhat členy Islámského státu. Toto úsilí se však zaměřuje na místní zločiny a je nepravděpodobné, že by podstatně přispěla k odpovědnosti za zločiny spáchané v Sýrii.²⁵⁶

Těmto iráckým snahám o nastolení spravedlnosti pomáhá vyšetřovací mechanismus, který v roce 2017 schválila Rada bezpečnosti OSN. Jde o vyšetřovací tým OSN na podporu odpovědnosti za zločiny spáchané Islámským státem (UNITAD). Jeho práce je však omezena na shromažďování a uchovávání důkazů o činech spáchaných v Iráku, které mohou být posouzeny jako válečné zločiny, zločiny proti lidskosti nebo genocida. Vzhledem k současným podobám řízení, která jsou vedena na základě skutkových podstat terorismu, nemůže UNITAD výrazněji v Iráku přispět k potírání zločinnosti na základě skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva.²⁵⁷

Dalšími státy jsou Jordánsko, Libanon a Turecko. Všechny tyto země jsou hostiteli miliónů uprchlíků. Nicméně v Jordánsku i Libanonu je stíhání ztíženo opět nedostatkem právních předpisů zahrnujících zločiny podle mezinárodního práva. Pachatele je možné stíhat pouze za terorismus. Turecko na druhou stranu má legislativu věnovanou zločinům proti lidskosti a genocidě, ale neuznává univerzální jurisdikci s výjimkou trestného činu mučení.²⁵⁸

Všechny tyto státy by mohly upravit své zákoníky tak, aby umožňovaly stíhání mezinárodních zločinů. Nicméně i kdyby k tomu došlo, tak jsou zde obavy z nedodržení spravedlivého procesu. Myslím, že by se taktéž nemělo zapomínat na významné postavení islámu v těchto zemích, které může mít také vliv na nestranné rozhodování soudů.

4.4 Případy zločinů spáchaných v Sýrii před americkými a evropskými národními soudy

Politika Evropské unie podporuje stíhání mezinárodních trestných činů na vnitrostátní úrovni, včetně stíhání na základě principu univerzální jurisdikce. Mnohé z případů se týkají

²⁵⁵ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 279-280.

²⁵⁶ „Tamtéž“ s. 280.

²⁵⁷ „Tamtéž“ s. 280-281.

²⁵⁸ „Tamtéž“ s. 282.

obžalovaných, kteří jsou v bezprostředním dosahu evropských státních zastupitelství. Výsledky těchto řízení závisí na celé řadě faktorů, včetně místního práva řešit extraterritoriální zločiny, ochotě vyšetřovatelů a státních zástupců ujmout se těchto případů, které jsou náročné na zdroje, a které je obtížné vyhrát, přítomnosti důkazů a hlavně svědků, kteří jsou schopní a ochotní svědčit. Státy také provádí tzv. strukturální vyšetřování, o kterých jsem se zmiňoval výše. Jde o dalekosáhlá vyšetřování, která se nezaměřují na konkrétní podezřelé, ale sbírají důkazní materiál ve snaze porozumět kontextu, ve kterém byly zločiny spáchány. Tento přístup umožňuje vyšetřovatelům rozvíjet odborné znalosti o historii konfliktu, dynamice násilí, fungování operačních řetězců velení, dostupných důkazech a identitách potenciálních pachatelů. Takto státy mohou uchovávat důkazy pro případná pozdější stíhání, například když se pachatel dostane do jejich moci, popřípadě mohou pomáhat třetím státům a mezinárodním soudům ve vyšetřování.²⁵⁹

V následujících podkapitolách se zaměřím na některé případy stíhání pachatelů před evropskými a americkými soudy podle univerzální jurisdikce. Budu se tedy zaměřovat na případy, kde pachatelé nemají se zeměmi, které je trestně stíhají žádnou vazbu, jako je například občanství. Případů je mnoho a není v mé moci je všechny obsáhnout v této práci. Proto do této práce vyberu několik případů, na kterých ukáži, jak státy využívají univerzální jurisdikci k potírání zločinnosti v Sýrii. Rozdělím případy do tří kategorií podle obvinění ze zločinů, které jsem popsal výše, a na které se v této práci chci zaměřit. Tyto kategorie zahrnují zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Mnoho případů zahrnuje v sobě více kategorií. Proto určité případy mohou spadat z části i do jiné kategorie, než kam jsem je přiřadil. V poslední řadě je třeba zmínit, že někteří pachatelé v těchto příkladech nebudou uvedeni celým jménem. Je to především kvůli legislativě některých států, především Německa, která chrání osobní údaje pachatelů.

4.4.1 Případy genocidy

Případů, kde se objevují obvinění z genocidy, je velice málo. Osobně jsem narazil pouze na dvě obvinění této kategorie a jedno strukturální vyšetřování. Proto jsem se rozhodl všechny tyto případy ve své práci zmínit, byť některé neodpovídají mnou zadaným parametrům pro vyhledávání případů, jako je za prvé univerzální jurisdikce a za druhé území Sýrie. Tyto případy totiž mohou do jisté míry odrážet skutečnosti jako obdobná budoucí stíhání například přímo z území Sýrie a podle principu univerzality.

²⁵⁹ „Tamtéž“ s. 284.

4.4.1.1 Jennifer W. a Taha A.-J.

Tento případ souzený v Německu úplně nezapadá do koncepce mé diplomové práce. Jedna z pachatelů tohoto případu má německé občanství, a tak není souzena podle principu univerzální jurisdikce. Avšak vzhledem k tomu, že zločiny páchala se svým iráckým manželem, tak považují za důležité oba případy spojit dohromady. Zmíněné skutky v případě se navíc staly na území Iráku, a nikoliv v Sýrii. Nicméně bych chtěl podotknout, že toto území bylo pod kontrolou Islámského státu, který nectil mezinárodně uznávané hranice. Tento případ navíc vzešel z průběžného strukturálního a personalizovaného vyšetřování a trestního řízení v Německu pro spáchané zločiny podle mezinárodního práva členy Islámského státu proti jezídům v Sýrii a Iráku. Až následně se tento případ zařadil pod případy pocházející z Iráku.

V srpnu 2014 odešla Jennifer W. z Německa do Iráku a přidala se tam k ISIS. V období mezi červnem a zářím 2015 údajně prováděla takzvané denní „morální hlídky“ ve Fallúdzi a Mosulu okupovaném ISIS tím, že kontrolovala, zda chování a oblečení žen odpovídá pravidlům stanoveným ISIS. Při provádění takových hlídek s sebou Jennifer W. údajně nosila různé smrtící zbraně. Za to prý dostávala odměnu od ISIS.²⁶⁰

Jennifer W. sdílela domácnost se svým manželem Tahou A.-J., který se připojil k ISIS v roce 2013. V létě 2015 Taha A.-J. koupil ženu a její pětiletou dceru od skupiny jezídů zajatých ISIS. Taha A.-J. a Jennifer W. údajně drželi jezidskou ženu a její dceru v zajetí jako otroky a vystavovali je nelidským životním podmínkám. Taha A.-J. je podezřelý z toho, že zakázal jezidské ženě a její dceři praktikovat jejich náboženství a donutil je konvertovat k islámu. Jako trest obě jezídky surově a opakovaně bil a pětiletou dceru dokonce připoutal řetězy venku na slunci ve spalujícím žáru, což mělo za následek její smrt. Jennifer W. byla údajně svědkem všech činů svého manžela a nepodnikla žádné kroky k tomu, aby zabránila smrti dítěte.²⁶¹

Žalobce se musel vypořádat se dvěma skutečnostmi, které musel dokázat. Za prvé, že dítě bylo zabito a za druhé, že bylo zabito v úmyslu zničit náboženskou menšinu, ke které patřilo. Jedno zabití člena chráněné skupiny, jak jsem již zmiňoval výše, může být považováno za genocidu. Musí se však pachateli prokázat úmysl danou skupinu alespoň částečně zničit, což je obtížné na dokazování. Soudu se zúčastnila i matka, jakožto jediný očitý svědek smrti dítěte. Ačkoliv byla jediným svědkem a oba obžalovaní se k dané věci

²⁶⁰ TRIAL INTERNATIONAL. *Jennifer W. and Taha A. J.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jennifer-w-and-others/>.

²⁶¹ „Tamtéž“

odmítli vyjadřovat, soud vzal její výpověď v potaz a posoudil ji jako pravdivou. Důležitou roli sehrála konzistentnost její výpovědi o nejdůležitějších okolnostech případu, kdy i přes vadu řeči a nízké vzdělání podala svými slovy jasný popis smrti své dcery. Důležitá byla i část výpovědi, která popisovala život v rodině bojovníka ISIS. Matka vypověděla, že byla nucena konvertovat k islámu a bylo jí řečeno obžalovaným, že Jezidé jsou nevěřící. Tyto informace byly důležité pro odhalení ideologie Taha A.-J.²⁶² Soud dále našel důkazy pro genocidní úmysly Taha A.-J. především díky letákům a chatům na jeho telefonu a také díky rozhovoru, který vedla jeho žena s tajným agentem FBI.²⁶³ OSN jednání popsané v případě Taha A.-J., které zahrnovalo například nucenou konverzi či zotročování, oficiálně označila, mimo jiné, za genocidu.²⁶⁴

Dne 9. dubna 2019 byl u Vrchního zemského soudu v Mnichově zahájen proces s německou státní příslušnicí Jennifer W. na základě formální obžaloby ze dne 13. prosince 2018. Jennifer W. byla obviněna z válečného zločinu zabití pětiletého jezidského dítěte, které zajala a zotročila i s jeho matkou.²⁶⁵

Dne 18. dubna 2019 vydal německý Spolkový soudní dvůr zatykač na Taha A.-J. Ten byl následně zatčen v květnu 2019 v Řecku a byl 9. října 2019 vydán do Německa. 20. února 2020 zahájil Vyšší zemský soud ve Frankfurtu proces proti Tahovi A.-J. Byl obviněn ze spáchání genocidy, zločinů proti lidskosti, vražd a obchodování s lidmi jako člen teroristické organizace.²⁶⁶

Dne 25. října 2021 Nejvyšší zemský soud v Mnichově uznal Jennifer W. vinnou z členství v zahraniční teroristické organizaci, napomáhání k pokusu vraždy a také z pokusu válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Byla odsouzena k deseti letům vězení. Spolkový státní zástupce se následně proti rozsudku odvolal a požadoval doživotí.²⁶⁷

Následně, dne 30. listopadu 2021 uznal Vyšší zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem Taha A. J. vinným z genocidy, zločinů proti lidskosti s následkem smrti, válečného zločinu, napomáhání k válečnému zločinu a ublížení na zdraví s následkem smrti. Byl odsouzen k doživotnímu vězení. Kromě toho musí zaplatit matce zesnulého dítěte 50 000

²⁶² EL-HITAMI, Hannah. *The Yazidi trial in Germany: How to prove genocide in a single case?* [online]. justiceinfo.net, 29. října 2020 [cit. 5. října 2022]. Dostupné z: <https://www.justiceinfo.net/en/45808-yazidi-trial-germany-prove-genocide-single-case.html>.

²⁶³ EL-HITAMI, Hannah. *Germany: first conviction for genocide against the Yazidi* [online]. justiceinfo.net, 7. prosince 2021 [cit. 5. října 2022]. Dostupné z: <https://www.justiceinfo.net/en/85229-germany-first-conviction-genocide-yazidi.html>.

²⁶⁴ Zpráva Rady pro lidská práva OSN č. A/HRC/32/CRP.2 ze dne 15. června 2016.

²⁶⁵ TRIAL INTERNATIONAL. *Jennifer W. and Taha A. J.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jennifer-w-and-others/>.

²⁶⁶ „Tamtéž“

²⁶⁷ „Tamtéž“

EUR jako náhradu za nemajetkovou újmu, kterou utrpěla. Taha A. J. se proti rozsudku odvolal.²⁶⁸

4.4.1.2 Sabri Essid a Nabil Greseque

V tomto případě stále probíhá vyšetřování dvou francouzských státních příslušníků, kteří se údajně připojili k Islámskému státu v Sýrii. Jsou vyšetřováni ze zločinů genocidy a zločinů proti lidskosti spáchaných proti jezídům.²⁶⁹

V roce 2016 státní zástupce z francouzské specializované jednotky pro stíhání genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a mučení pařížského tribunálu zahájil předběžné vyšetřování údajné genocidy a zločinů proti lidskosti páchaných ISIS proti jezidské komunitě v Sýrie a Iráku.

V letech 2018 a 2019 přeživší Jezidé zastoupeni Mezinárodní federací pro lidská práva (FIDH) podali svá svědectví ohledně páchaných zločinů výše zmíněnými francouzskými občany.²⁷⁰

25. října 2019 Francouzská národní protiteroristická kancelář zahájila vyšetřování Essida kvůli zločinům proti lidskosti. V únoru 2020 byl vydán mezinárodní zatykač na Essida za genocidu a zločiny proti lidskosti.²⁷¹

Dne 10. července 2020 bylo zahájeno vyšetřování proti Greseque za genocidu a zločiny proti lidskosti spáchaných v Sýrie proti Jezídům v roce 2015 a 2016.²⁷²

4.4.1.3 Stíhání probíhající genocidy Jezídů (jméno utajeno)

Tento případ je velice zvláštní. Narazil jsem na něj při prohledávání databází případů ze Sýrie. Jediné, co se dá o tomto případě vyzvědět je, že se vede proti vysoce postavenému vůdci Islámského státu, jehož jméno však nikde není zmíněno. V roce 2016 vydal německý Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof – BGH) zatykač na tohoto vůdce Islámského státu kvůli spáchané genocidě a válečným zločinům zahrnujících únos a sexuální zotročení jezidských žen v Sýrii a Iráku. Vyšetřování tohoto případu stále probíhá a pravděpodobně kvůli tomu, aby nebylo zmařeno, probíhá v utajeném režimu.²⁷³

²⁶⁸ „Tamtéž“

²⁶⁹ Trial International. *Universal jurisdiction annual review 2022* [online]. Ženeva: Trial International, 2022. s. 33. Dostupné z: https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2022/03/TRIAL_International_UJAR-2022.pdf.

²⁷⁰ „Tamtéž“

²⁷¹ „Tamtéž“

²⁷² „Tamtéž“

²⁷³ Trial International. *Universal jurisdiction annual review 2018* [online]. Ženeva: Trial International, 2018. s. 50. Dostupné z: https://issuu.com/trialinternational/docs/ujar-mep_a4_2018_web_new.

4.4.1.4 Nasrin As'ad Ibrahim

Nakonec bych chtěl zmínit Nasrin As'ad Ibrahim, známou především jako Umm Sayyaf, vdovu po jednom z vůdců Islámského státu Abu Sayyafovi. Byla zajata americkými speciálními silami v Sýrii a převezena do kurdské vazby. Poté byla v Iráku odsouzena za terorismus. V USA byla obviněna z poskytování materiální podpory zahraniční teroristické organizaci. Spojené státy by ji navíc mohly obvinít z mučení, obchodování s lidmi, a právě z genocidy, jelikož se přiznala k účasti na zotročování jezidských žen. Také by mohla být stíhána za válečné zločiny kvůli její účasti na mučení a znásilnění americké humanitární pracovnice Kayly Muellerové, kterého se účastnil i další z vůdců Islámského státu Abú Bakr Al-Bagdádí.²⁷⁴

Zákon USA o válečných zločinech z roku 1996 dává federálním soudům jurisdikci nad válečnými zločiny spáchanými občany nebo proti občanům USA. Tato dodatečná obvinění však nebyla předložena z důvodů, které nebyly zveřejněny. Jedním z vysvětlení tohoto postupu může být omezení americké extraterritoriální jurisdikce a vydávání. Z toho důvodu nelze Sayyfovou obvinít z genocidy a mučení, jelikož není přítomná v USA. USA by mohly následně žádat o její vydání. Spojené státy však nemůžou obvinít někoho z mezinárodních zločinů, pokud není přítomen v USA a úřady v USA nemohou usilovat o vydání někoho, kdo nebyl formálně obviněn. Pravidlo speciality pak požaduje, aby stát, který se domáhá vydání osoby, stíhal tuto osobu pouze pro obvinění a skutková tvrzení, která slouží jako podklad pro její vydání. Irák by se navíc musel tohoto práva speciality vzdát, aby USA mohly usilovat o její vydání a poté až bude přítomná v USA přidat další potenciální obvinění, například z genocidy.²⁷⁵

Mezi Irákem a USA existuje smlouva o vydávání osob z roku 1934. Nicméně překážkou ve vydávání může být irácká ústava z roku 2005, která zamezuje vydávání iráckých občanů cizím státním subjektům. Nicméně už dříve byli například vydáni dva občané Iráku do Spojeného království, poté co spáchali v Londýně zločin ze cti a následně utekli do Iráku. Irácký regionální soud pro těžké zločiny rozhodl, že oba ztratili svá práva na nevydání, protože nelegálně opustili a znovu se navrátili do Iráku a mezitím spáchali zločin vraždy.²⁷⁶

Podle amerických zákonů podléhají trestu smrti osoby, které se podíleli na válečných zločinech, které vedly ke smrti amerických občanů. Takovéto činy jsou osvobozeny od

²⁷⁴ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 304-305.

²⁷⁵ „Tamtéž“ s. 305.

²⁷⁶ „Tamtéž“ s. 306.

promlčecích lhůt,²⁷⁷ a tak bude jistě zajímavé sledovat, zda k vydání Umm Sayyaf do USA někdy v budoucnu dojde.

4.4.2 Případy zločinů proti lidskosti

4.4.2.1 Anwar Raslan a Eyad Al-Gharib

Velmi sledovaný případ v Německu, jehož verdikt je považován za historický. Jednak se jedná o první celosvětově sledovaný vnitrostátní proces pojednávající o mučení v Sýrii, ale také zde soud poprvé podřadil případy sexuálního násilí v Sýrii pod zločiny proti lidskosti. Zdůvodnil to tím, že se jedná o rozsáhlý a systematický útok proti civilnímu obyvatelstvu.

V září 2011 zahájil německý federální státní zástupce strukturální vyšetřování válečných zločinů a zločinů proti lidskosti spáchaných syrskými vládními institucemi. Vyšetřování zaměřená na konkrétní osoby se následně zaměřila na Anwara Raslana a Eyada Al-Ghariba.²⁷⁸

Raslan vedl vyšetřovací jednotku ve vazebním středisku Všeobecné zpravodajské služby v Damašku Al-Khatib známém jako pobočka 251.²⁷⁹ Mezi koncem dubna 2011 a začátkem září 2012 zavedl a dohlížel na brutální systém fyzického a psychického mučení, jehož cílem bylo získat příznání příslušníků opozičního hnutí. Nejméně 4000 osob bylo vystaveno tomuto mučení pod přímým velením Raslana. Metody mučení zahrnovaly bití pěstmi a různými předměty, podávání elektrických šoků, věšení obětí ze stropu za zápěstí, odpírání spánku a vyhrožování příbuzným. Kromě toho byly oběti vystaveny nelidským podmínkám zadržování, jako jsou například přeplněné cely nebo odpírání lékařské péče. Minimálně 58 lidí zemřelo v důsledku tohoto zacházení a nelidských podmínek.²⁸⁰

Eyad Al-Gharib byl členem jakési podjednotky, která spolupracovala s jednotkou Anwara Raslana. Tato podjednotka měla za úkol provádět kontroly totožnosti a zatýkat demonstranty, dezertéry a další podezřelé osoby. Na podzim roku 2011, poté, co bezpečnostní síly násilně rozehnaly protivládní demonstraci ve městě Douma, Al-Gharib se svou jednotkou pronásledovali a zatýkali prchající demonstranty a transportovali je do zadržovacího střediska Al-Khatib. Podle obvinění věděl Al-Gharib o systému mučení a špatného zacházení, kterému

²⁷⁷ „Tamtéž“ s. 306.

²⁷⁸ TRIAL INTERNATIONAL. *Anwar Raslan and Eyad Al-Gharib* [online]. Trial International, 4. dubna 2022 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/anwar-raslan-and-eyad-al-gharib/>.

²⁷⁹ EUROPEAN CENTER FOR CONSTITUTIONAL AND HUMAN RIGHTS. *The al-Khatib trial on state torture in Koblenz, Germany* [online]. ECCHR, srpen 2020 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: https://www.ecchr.eu/fileadmin/Q_As/QA_Koblenz_Syria_2020August.pdf.

²⁸⁰ TRIAL INTERNATIONAL. *Anwar Raslan and Eyad Al-Gharib* [online]. Trial International, 4. dubna 2022 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/anwar-raslan-and-eyad-al-gharib/>.

byli zadržovaní vystaveni. Proto byl Al-Gharib obžalován z napomáhání k mučení a nezákonného zadržování nejméně 30 osob.²⁸¹

Vyšetřování, jak jsem psal výše, začalo v roce 2011, kdy německý federální státní zástupce zahájil strukturální vyšetřování válečných zločinů a zločinů proti lidskosti spáchaných syrskými vládními institucemi. 12. února 2019 se povedlo Raslana i Al-Ghariba v Německu zatknout. Tato akce byla koordinovaná s Francií, kde byl tentýž den zatčen další bývalý příslušník zpravodajské služby. 22. října 2019 německý federální státní zástupce formálně obvinil Anwara Raslana a Eyada Al-Ghariba a 23. dubna 2020 začal proti oběma v Koblenzi soudní proces, který byl kvůli velkému významu a publicitě dokonce překládán do arabštiny. V průběhu procesu bylo předloženo mnoho důkazů včetně fotografií poskytnutých bývalým příslušníkem syrské vojenské policie s krycím jménem „Caesar.“ Caesarovy fotografie se shodovaly s výpověďmi mnohých svědků a potvrzovaly tak zvěrstva páchané Raslanovou jednotkou.²⁸²

19. listopadu 2020 ECCHR podpořilo návrh na rozšíření obvinění proti Raslanovi tak, aby zahrnovala znásilnění a sexuální nátlak jako součást obvinění ze zločinů proti lidskosti, protože dosud sexuální a genderové zločiny byly obžalovány pouze jako jednotlivé incidenty, nikoliv jako součást zločinu proti lidskosti. 17. března 2021 soud souhlasil a informoval Raslana, že případy sexuálního násilí budou nyní souzeny jako zločiny proti lidskosti v souvislosti s rozsáhlým a systematickým útokem proti civilnímu obyvatelstvu v Sýrii.²⁸³

Dne 22. července 2021 podali společně zástupci žalobců a partnerští právníci ECCHR další návrh. Podle něj mělo být zahrnuto do obvinění nucené zmizení jako zločin proti lidskosti. Soud však v tomto případě žádosti nevyhověl, protože nemohl potvrdit, že Raslan v této záležitosti jednal úmyslně.²⁸⁴

Proces s Al-Gharibem skončil 24. února 2021. Al-Gharib byl shledán vinným z napomáhání ke zločinům proti lidskosti, které zahrnovaly 30 případů mučení a závažného odnětí svobody. Byl odsouzen ke čtyřem a půl letům vězení.²⁸⁵

Proces s Anwarem Raslanem skončil 13. ledna 2022. Soud shledal Raslana vinným ze zločinů proti lidskosti, které zahrnovaly zabití, mučení, zbavení svobody, znásilnění a sexuální napadení v souvislosti s 27 případy vraždy, 25 případy nebezpečného ublížení na zdraví, znásilnění s přitěžujícími okolnostmi, 2 případy sexuálního napadení a 14 případy

²⁸¹ „Tamtéž“

²⁸² „Tamtéž“

²⁸³ „Tamtéž“

²⁸⁴ „Tamtéž“

²⁸⁵ „Tamtéž“

zbavení svobody trvající déle než jeden týden. Raslan byl odsouzen k doživotnímu vězení. Hodlá se však proti rozhodnutí soudu odvolat.²⁸⁶

Zde na první pohled „bije do očí“ nepoměr mezi udělenými tresty obou obviněných. 4,5 roku je navíc společností brán jako nedostatečný trest za mučení 30 osob. Obhajoba trvala na zproštění viny kvůli tomu, že pokud by Al-Gharib odmítl rozkaz, tak by ohrozil sám sebe. Ku prospěchu mu byla skutečnost, že sice zatýkal demonstranty, ale nesplnil rozkaz na ně střílet. Nicméně je nutné zmínit, že prokuratura pro něj žádala trest jen o jeden rok vyšší.²⁸⁷

Udělování nedostatečných trestů je však jakýsi nebezpečný trend v poslední době v Evropě. Jasným případem v tomto ohledu jsou teroristické útoky ve Vídni z listopadu 2020, důsledkem, kterých byli čtyři mrtví a dvacet tři zraněných. Pachatelem byl mladý rodilý Rakušan Kujtim Fejzulai, který byl při teroristickém útoku zastřelen. V hledáčku úřadů byl již od roku 2018. V dubnu 2019 byl Fejzulai dokonce odsouzen, ale pouze k 22 měsícům vězení kvůli teroristickému spolčení. Fejzulai se totiž pokusil odcestovat do Sýrie, kde se chtěl připojit k Islámskému státu. Už na začátku prosince byl ale podmíněně propuštěn a povinně se účastnil deradikalizačního programu. Organizace, která program vedla, ho však nikdy za napraveného nepovažovala.²⁸⁸ Při pohledu na čtyři oběti a několik desítek zraněných se dá považovat postup úřadů a orgánů veřejné moci za alarmující. Pachatelé těchto ohavných činů se nezdá spolehnout právě na nízké tresty, které jim v Evropě hrozí. Podle mého názoru je potřeba razantně změnit přístup orgánů k pachatelům těchto zločinů. Na jednu stranu se evropské státy snaží o humánní přístup, na druhou stranu by jejich primární povinnost měla směřovat k zabezpečení svých vlastních občanů, k čemuž dle mého nedochází a čas od času tyto postupy vedou k obětem na životech.

4.4.2.2 Lafarge-Holcim

Tento případ opět úplně nezapadá do koncepce univerzální jurisdikce, přesto jsem se rozhodl ho ve své práci zmínit. Na tomto případě bych chtěl ukázat, že za zločiny proti lidskosti lze stíhat nejen fyzické osoby. Zde jde o první případ, kdy z těchto zločinů byla obviněna i právnická osoba.

Lafarge-Holcim je francouzská společnost, která je považována za globálního lídra v oblasti stavebních materiálů a za jednoho z hlavních aktérů ve výrobě cementu, kameniva a

²⁸⁶ „Tamtéž“

²⁸⁷ ČTK. *Historický verdikt. Syřana v Německu odsoudili za zločiny proti lidskosti* [online]. iDNES.cz, 24. února 2021 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/syran-nemecko-zlociny-proti-lidskosti-rozsudek-asad.A210224_104023_zahranicni_jhr.

²⁸⁸ ČTK. *Po stopách teroru ve Vídni. Co víme o útočnickovi, proč se radikalizoval a jak útok změni Rakousko?* [online]. iROZHLAS.cz, 7. listopadu 2020 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rakousko-viden-teroristicky-utok-kujtim-fejzulai-policie-nemecko-radikalove_2011070600_eku.

betonu. Společnost působí v 61 zemích, včetně Sýrie. Blízký východ je pro společnost důležitým trhem s téměř 5 500 zaměstnanci v regionu.²⁸⁹

V roce 2016 podali Sherpa (francouzská nevládní organizace, která se věnuje zastupování obětí ekonomických trestných činů), ECCHR a jedenáct bývalých syrských zaměstnanců společnosti Lafarge trestní oznámení na mateřskou společnost Lafarge-Holcim, její dceřinou společnost Lafarge Cement Syria a na jejich současné a bývalé generální ředitele za financování terorismu, spoluúčast na zločinech proti lidskosti spáchané v Sýrii mezi lety 2013 a 2014 a za řadu závažných porušení pracovního práva. Společnost měla jednat s ISIS o nákupu ropy, pucolánu a získání oficiálního povolení ISIS k překračování kontrolních bodů, díky čemuž by si v oblasti společnost zachovala svou produkci.²⁹⁰

V září 2016 podal francouzský ministr financí k pařížskému prokurátorovi stížnost na společnost Lafarge-Holcim za její údajný nezákonný nákup ropy v Sýrii navzdory embargu EU vydanému v roce 2012. Pařížský prokurátor zahájil vyšetřování v říjnu 2016.²⁹¹

9. června 2017 zahájil pařížský nejvyšší soud (Tribunal de Grande Instance de Paris) vyšetřování zločinů. Mezi vyslychanými byli i dva bývalí velvyslanci Francie v Sýrii nebo bývalý francouzský ministr zahraničních věcí. Následně 14. listopadu 2017 prohledala francouzská policie sídlo společnosti Lafarge-Holcim v Paříži. Belgická federální policie zároveň v koordinaci prohledala prostory společnosti Groupe Bruxelles Lambert, druhého největšího akcionáře Lafarge-Holcim, v Bruselu.²⁹²

V prosinci 2017 bylo šest bývalých generálních ředitelů a ředitelů společností Lafarge a Lafarge Cement Syria obžalováno z financování terorismu, úmyslného ohrožování lidských životů a z porušení embarga EU na syrskou ropu. Byli to jmenovitě Eric Olsen a Bruno Lafont, bývalí generální ředitelé společnosti Lafarge, Bruno Pescheux, generální ředitel syrské dceřiné společnosti Lafarge v letech 2008 až 2014, jeho nástupce Frédéric Jolibois, Jean-Claude Veillard, ředitel bezpečnosti společnosti Lafarge a Christian Herrault, zástupce ředitele společnosti Lafarge. V březnu a květnu 2018 byli z obdobných trestných činů obžalováni ředitelka lidských zdrojů společnosti Lafarge Sonia Artinian a bývalý bezpečnostní ředitel v Lafarge Cement Syria Jacob Waerness.²⁹³

K obvinění samotné právnické osoby došlo 28. června 2018. Byla obviněna ze spolupachatelství zločinů proti lidskosti, financování terorismu, porušení embarga a ohrožení

²⁸⁹ TRIAL INTERNATIONAL. *Lafarge/Eric Olsen and others* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/lafarge-eric-olsen-and-others/>.

²⁹⁰ „Tamtéž“

²⁹¹ „Tamtéž“

²⁹² „Tamtéž“

²⁹³ „Tamtéž“

života jiných osob. Lafarge údajně zaplatila miliony eur ISIS a několika ozbrojeným skupinám, aby udržely jejich cementárnu v provozu.²⁹⁴

V červnu 2019 generální prokuratura odvolacího soudu odmítla stíhání za spoluúčast na zločinech proti lidskosti.²⁹⁵

7. listopadu 2019 soud potvrdil obžalobu devíti vedoucích pracovníků Lafarge a samotné společnosti Lafarge z financování teroristického podniku, porušení embarga EU a ohrožení životů ostatních. Soud však zrušil obžalobu společnosti za spoluúčast na zločinech proti lidskosti. Organizace (Sherpa a EHCCR) se proti rozhodnutí ze 7. listopadu 2019 odvolaly k francouzskému Nejvyššímu soudu.²⁹⁶

Dne 7. března 2021 Nejvyšší francouzský soud, zrušil rozhodnutí pařížského odvolacího soudu o zrušení obvinění Lafarge ze spoluúčasti na zločinech proti lidskosti. Francouzský Nejvyšší soud konstatoval, že už jen vědomý převod milionů dolarů na organizaci, jejíž jediným účelem je zločin, stačí k charakterizaci spoluúčasti na zločinech proti lidskosti. Nyní Nejvyšší soud vrátil případ zpět pařížskému odvolacímu soudu k novému rozhodnutí.²⁹⁷

4.4.3 Případy válečných zločinů

4.4.3.1 Jamil Hassan a příslušníci syrských zpravodajských služeb

Stíhání Jamila Hassana a dalších příslušníků syrských zpravodajských služeb je jedním z nejvýznamnějších případů, které jsou stíhány podle univerzální jurisdikce a dokresluje spolupráci mezi jednotlivými státy a zároveň odlišný přístup k univerzální jurisdikci některých států. Je to navíc první případ individuální odpovědnosti vysokých představitelů syrského režimu.

Jamil Hassan se narodil v roce 1953 v Homsu v Sýrii. V roce 2009 se stal náčelníkem ředitelství zpravodajské služby syrského letectva. Zpravodajské ředitelství syrského letectva v čele s Hassanem je považováno za nejmocnější a nejbrutálnější ze čtyř syrských zpravodajských služeb. Od roku 2011 ředitelství provádělo politiku represe a sledování odpůrců vlády Bašára Asada. Pod Hassanovým přímým dohledem byly stovky zadržených údajně vystaveny mučení, nelidskému zacházení a mimosoudním popravám. Mezi praktiky ředitelství patřilo i svévolné zadržování, pronásledování, sexuální násilí nebo vyhrožování. Uvěznění ve vazbě byli vystaveni extrémnímu hladovění a neměli skoro žádnou lékařskou

²⁹⁴ „Tamtéž“

²⁹⁵ „Tamtéž“

²⁹⁶ „Tamtéž“

²⁹⁷ „Tamtéž“

pěči. To mělo za následek jejich kritické zdravotní stavy a četná úmrtí.²⁹⁸ Podrobnější popisy různých praktik v detenčních zařízeních popisuje ve své zprávě ECCHR.²⁹⁹

Údajné zločiny odhalil bývalý zaměstnavatel syrské vojenské policie s kódem „Caesar.“ Zpracoval více než 53 000 fotografií pořízených mezi květnem 2011 a srpnem 2013, které ukazují více než 6 000 mrtvol zadržovaných s viditelnými známkami mučení a nelidského zacházení. Vysoce postavení úředníci, včetně Hassana, jsou tak podezřelí jako nepřímí pachatelé nebo spolupachatelé nezákonného zatýkání, zadržování, mučení, sexuálního násilí a jiných nelidských činů spáchaných ve vazebních střediscích v období od května 2011 do července 2015.³⁰⁰

V roce 2011 přijala Evropská unie proti Hassanovi sankce s tím, že je odpovědný za násilné represe vůči civilnímu obyvatelstvu. Tyto sankce spočívaly v zabránění mu vycestovat do zahraničí a ve zmrazení jeho majetku v Evropě. Posléze se k uvalení sankcí za porušování lidských práv v Sýrii přidaly i USA.³⁰¹

Ve Francii 24. října 2016 Mezinárodní federace pro lidská práva, Liga lidských práv a Obeida Dabbagh, pozůstalý po dvou obětech, podali stížnost k prokurátorovi francouzské specializované jednotky pro stíhání genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Tvrdili, že výše zmíněné oběti byly zatčeny v listopadu 2013 úředníky, kteří prohlásili, že patří k ředitelství zpravodajské služby syrského letectva, vedeném Jamilem Hassanem. Od té doby jsou tyto osoby nezvěstné. V říjnu 2018 francouzské úřady vydaly mezinárodní zatykače na tři vysoce postavené úředníky syrských zpravodajských služeb. Byl mezi nimi jednak zmíněný Jamil Hasan (ředitel zpravodajské služby vzdušných sil), ale i Ali Mamluk (ředitel Národního bezpečnostního úřadu) a Abdel Salam Mahmoud. Všichni jsou obviněni ze spoluúčasti na mučení, spoluúčasti na nucených zmizeních, spoluúčasti na zločinech proti lidskosti a válečných zločinech. Vyšetřování nyní nadále pokračuje, a to především výsledky přeživších z detenčního střediska Mezzeh v Damašku.³⁰²

Francie ovšem není jedinou zemí, která tyto pachatele stíhá. V roce 2011 zahájil německý federální prokurátor strukturální vyšetřování válečných zločinů a zločinů proti

²⁹⁸ TRIAL INTERNATIONAL. *Jamil Hassan* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jamil-hassan/>.

²⁹⁹ EUROPEAN CENTER FOR CONSTITUTIONAL AND HUMAN RIGHTS. *Syria's Air Force Intelligence – Right hand to the al-Assad family* [online]. ECCHR, srpen 2019 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: https://www.ecchr.eu/fileadmin/Hintergrundberichte/Background_Syria_Torture_AirForceIntelligence_ECCHR_20190807.pdf.

³⁰⁰ TRIAL INTERNATIONAL. *Jamil Hassan* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jamil-hassan/>.

³⁰¹ „Tamtéž“

³⁰² „Tamtéž“

lidskosti spáchaných v Sýrii od roku 2011. Informace předané bývalým zaměstnancem syrské policie s krycím názvem „Caesar“ pomohly k zahájení vyšetřování nejméně 10 osob zapojených do zločinů spáchaných syrskou vládou. Během roku 2017 podalo několik subjektů včetně ECCHR nebo několika syrských obětí stížnosti k německé prokuratuře. Tyto stížnosti mířily na vysoce postavené úředníky syrských zpravodajských služeb, příslušníky syrské armády a vojenské policie, včetně Hassana, za zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, které byly údajně spáchány v syrských zadržovacích střediscích. 8. června 2018 vydal německý Spolkový soudní dvůr na žádost německého spolkového prokurátora zatykač na Jamila Hassana za údajné zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Je obviněn z toho, že v letech 2011 až 2013 zabil, mučil, způsobil těžkou fyzickou nebo psychickou újmu mnoha zadrženým, a to formou přímého pachatelství, spolupachatelství nebo jako vojenský velitel. Zatykač se opírá o Caesarovu zprávu a svědectví 24 syrských obětí mučení.³⁰³ Následně Německo požádalo o vydání Hassana z Libanonu, kde hledal lékařské ošetření. USA, které mají v Libanonu značný vliv, vydaly prohlášení na podporu žádosti o vydání, čímž ukázaly veliké gesto na podporu univerzální jurisdikce.³⁰⁴

Ve spojitosti s tímto případem byla 1. února 2017 podána stížnost ke španělskému národnímu soudu proti devíti vysoce postaveným představitelům syrského režimu za teroristické činy a násilné zmizení španělského státního příslušníka. Jedním z oněch devíti ve stížnosti zmíněných představitelů režimu je i Ali Mamluk, který je ve spojitosti s Hassanem obviněn z mezinárodních zločinů a je na něj vydán mezinárodní zatykač.³⁰⁵

Údajný zločin byl podle španělské legislativy „státní terorismus,“ který na rozdíl od jiných mezinárodních zločinů může být ve Španělsku stíhán, když oběť má španělskou státní příslušnost. Vyšetřující soudce prohlásil stížnost za přijatelnou s odůvodněním, že sestra oběti, která podala stížnost, byla rovněž obětí terorismu v souladu se základními principy práva na nápravu a odškodnění obětí hrubého porušení mezinárodních lidských práv. Tam, kde je to vhodné a v souladu s vnitrostátním právem, termín „oběť“ zahrnuje i nejbližší rodinu a osoby, které utrpěly újmu. Státní zástupce se proti tomuto odvolal.³⁰⁶

27. července 2017 rozhodl španělský národní soud o zamítnutí případu poté, co žalobce prohlásil, že španělské soudy nemají pravomoc tyto zločiny posuzovat a že stěžovatelka není podle španělského práva obětí. Nevládní organizace Guernica 37 se proti

³⁰³ „Tamtéž“

³⁰⁴ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 287.

³⁰⁵ TRIAL INTERNATIONAL. *Jamil Hassan* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jamil-hassan/>.

³⁰⁶ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 295-296.

tomuto rozhodnutí odvolala k odvolacímu senátu španělského národního soudu. 15. prosince 2017 bylo odvolání zamítnuto. V únoru 2018 požádala Guernica 37 španělský nejvyšší soud, aby uznal jejich stížnost a nařídil znovuotevření vyšetřování. Požádali také Ústavní soud, aby přezkoumal ústavnost současného zákona o univerzální jurisdikci ve Španělsku.³⁰⁷

Paralelně se obrátili na Soudní dvůr Evropské unie, aby zjistili, zda je současná definice oběti podle španělské legislativy v souladu s evropskými předpisy a zda evropské směrnice ztotožňují pojmy přímá a nepřímá oběť, aby byla zachována legitimita vykonávat jurisdikci a dávat pravomoc španělským soudům.³⁰⁸

13. března 2019 španělský nejvyšší soud zamítl odvolání podané advokátní kanceláří organizace Guernica 37, když rozhodl, že španělské soudy nemají pravomoc nad těmito zločiny, a také přijal úzký výklad pojmu oběti, který nezahrnuje její blízké osoby.³⁰⁹

Proti tomuto rozhodnutí bylo dne 30. dubna 2019 podáno odvolání k Ústavnímu soudu. Ústavní soud neshledal prima facie porušení základních práv oběti, a proto stížnost zamítl.³¹⁰

Toto rozhodnutí vyvolalo ve Španělsku velikou diskusi o tom, zda by neměla být obnovena extraterritoriální jurisdikce nad mezinárodními zločiny.³¹¹

Případ Aliho Mamluka je delikátní v dalších ohledech. 11. srpna 2012 libanonský soud obvinil Mamluka v nepřítomnosti z účasti na atentátu na Wissama Al-Hassana, vedoucího informačního oddělení libanonských vnitřních bezpečnostních sil a 4. února 2013 vydal Libanon na Aliho Mamluka mezinárodní zatykač. Na Mamluka podaly oficiální stížnost i USA v souvislosti s vraždou americké válečné zpravodajky. Nad to všechno, se měl Mamluk začátkem roku 2018 setkat s italským ministrem vnitra Marcem Minnitim a italským šéfem zpravodajských služeb Albertem Manentim, čímž Itálie porušila zákaz vstupu Mamluka na území Evropské unie. Mamluk totiž čelí od roku 2011 sankcím obdobně jako Hassan. Kvůli tomuto incidentu byla na Itálii 28. června 2018 podána stížnost k Evropské komisi.³¹²

Na tomto příkladu je zřetelně patrné, že ne každá země je ochotná stíhat zločiny podle mezinárodního práva a že je důležitá v tomto ohledu i vnitrostátní právní úprava, která výslovně tato stíhání umožňuje. Také se ukazuje přínos strukturálního vyšetřování, které vede Německo od roku 2011 a spolupráce mezi státy Evropské unie v poskytování informací o

³⁰⁷ TRIAL INTERNATIONAL. *Ali Mamluk* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/ali-mamlouk-marie-colvin-case/>.

³⁰⁸ „Tamtéž“

³⁰⁹ „Tamtéž“

³¹⁰ „Tamtéž“

³¹¹ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 296.

³¹² TRIAL INTERNATIONAL. *Ali Mamluk* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/ali-mamlouk-marie-colvin-case/>.

pachatelích. Španělsko si v tomto případě vyžádalo informace od Eurojustu ohledně stíhání Mamluka v dalších státech Evropské unie. V neposlední řadě se také ukazuje i určitá nejednotnost u zemí Evropské unie, kde stále hraje prim národní politika a zájmy daného státu před oficiální jednotnou politikou unie.

4.4.3.2 Akram A.

Akram A. je syrský uprchlík, který byl údajným členem Islámského státu. Jeho úkol byl obsluhovat kontrolní stanoviště na území kontrolovaném Islámským státem v Sýrii. V roce 2016 měl zastavit syrskou ženu, která se snažila se svými dětmi uniknout z území. Akram A. byl obviněn z toho, že ženu vlákal do domu pod záminkou získání výjezdního povolení a znásilnil ji.³¹³

Dne 7. února 2017 byl Akram A. zatčen v Meklenbursku-Předním Pomořansku (Německo) a zůstal ve vazbě pro podezření z příslušnosti k Islámskému státu. Později bylo přidáno obvinění z válečného zločinu znásilnění syrské ženy.³¹⁴

Německý spolkový prokurátor požádal dne 12. června 2017 vyšetřujícího soudce Spolkového nejvyššího soudu, aby upustil od vydání zatykače na Akrama A. a propustil jej z vazby kvůli novým zjištěním zpochybňujícím platnost původních obvinění.³¹⁵ Roli hrál i nedostatek důkazů.³¹⁶

Tento případ je zajímavý, že se zde jedná o přímé obvinění konkrétního pachatele z konkrétního sexuálního zločinu, což je vzhledem k případům ze Sýrie bohužel neobvyklé. Případ však ztroskotal na základě důkazní nouze.

4.4.3.3 Abdul Jawad A. K., Abdulrahman A. A., Abdoufatah A. a Abdalfatah H. A.

Abdul Jawad A. K., Abdulrahman A. A., Abdoufatah A. a Abdalfatah H. A. jsou syrští státní příslušníci, bývalí členové bojové jednotky patřící k Jabhat al-Nusra.³¹⁷ Všichni čtyři se měli účastnit nepřátelských akcí během dobytí Rakky. V březnu 2013 došlo k zmasakrování 36 syrských státních zaměstnanců, kteří byli předtím soudem šaría odsouzeni k trestu smrti.³¹⁸

1. června 2016 byl Abdul Jawad A. K. zatčen německými úřady. Později v roce 2017 došlo k zatčení dalších členů jednotky v Německu. Všichni byli formálně obviněni z členství

³¹³ TRIAL INTERNATIONAL. *Akram A.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/akram-a/>.

³¹⁴ „Tamtéž“

³¹⁵ „Tamtéž“

³¹⁶ VAN SHAACK: *Imagining justice...*, s. 291.

³¹⁷ Viz. pozn. č. 32. (jedná se o protivládní extrémistické síly)

³¹⁸ TRIAL INTERNATIONAL. *Abdul Jawad A. K., Abdulrahman A. A., Abdoufatah A. and Abdalfatah H. A.* [online]. Trial International, 25. března 2021 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/abdalfatah-h-a/>.

v teroristické organizaci, vraždy a válečných zločinů zahrnující údajnou účast na zabití 36 státních zaměstnanců v Sýrii.³¹⁹

13. ledna 2020 shledal Vyšší zemský soud ve Stuttgartu tyto syrské státní příslušníky, kteří byli bývalými členy bojové jednotky, vinnými z členství v zahraniční teroristické organizaci a porušení zákona o kontrole vojenských zbraní. Abdul Jawad A. K., zakládající člen bojové jednotky, byl rovněž shledán vinným z vraždy a spáchání válečných zločinů. S ohledem na zvláštní závažnost viny dostal doživotí. Abdul Jawad A. K. totiž v roce 2012 založil vojenskou jednotku Mohamed Ibn Abd Allah s cílem svrhnout syrský režim a reorganizovat syrský stát podle práva šaría. Abdul Jawad A. K. osobně popravil nejméně dvě osoby z výše popsaného masakru příslušníků syrské vlády. Abdulrahman A. A., Abdoulfatah A. a Abdalfatah H.A. se k jednotce připojili později³²⁰ a byli tak odsouzeni k trestům odnětí svobody v délce od 3 do 8 let.³²¹

³¹⁹ „Tamtéž“

³²⁰ „Tamtéž“

³²¹ MELONI, Chantal, CRIPPA, Maria. *State-run Torture in Syria: the First Trial Worldwide on International Crimes by the Assad Regime Opens before German Courts* [online]. Criminal justice network, 7. května 2020 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://www.criminaljusticenetwork.eu/en/post/state-run-torture-in-syria-the-first-trial-worldwide-on-international-crimes-by-the-assad-regime-opens-before-german-courts>.

Závěr

Ozbrojený konflikt v Sýrii trvá již od roku 2011 a jeho konec je v nedohlednu. Důsledkem tohoto konfliktu je rozdělení Sýrie do mnoha oblastí, které podléhají vlivu různých odlišných skupin, které proti sobě bojují. Mezi tyto skupiny patří syrský režim Bašára Asada, který je podporován hnutím Hizballáh, Íránem a Ruskem.³²² Dále jsou zde umírněné opoziční skupiny, které chtějí svrhnout vládní režim a chtějí, alespoň podle oficiálních prohlášení, vést zemi k demokratickému uspořádání. Do jaké míry jsou tato prohlášení fikcí a pouze snahou o podporu demokratických západních zemí, zůstává otázkou. Vzhledem ke skutečnostem, které jsou o těchto skupinách doposud známé, nelze předpokládat demokratizaci Sýrie ani pod jejich nadvládou.³²³ Radikální opoziční skupiny se taktéž snaží svrhnout vládní režim, avšak ty už se otevřeně hlásí proti demokratickému zřízení a chtějí nastolit režim, kde by stěžejní úlohu hrálo právo šaría.³²⁴ Mezi další skupiny, které se do konfliktu zapojily, patří i Kurdové, kteří obývají sever Sýrie³²⁵ a Islámský stát, který operoval jak na území Sýrie, tak i na území Iráku a momentálně se snaží nabýt svůj dřívější vliv.³²⁶ Vzhledem k tomu, že Sýrie má strategickou polohu, tak se do konfliktu zapojilo i mnoho dalších států, které v konfliktu sledují nejrůznější mocenské a ekonomické zájmy.

Během tohoto konfliktu dochází k páchání nejrůznější trestní činnosti. Tato práce se zaměřuje na základní typy zločinů podle mezinárodního práva, hlavně na zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny.

Zločin genocidy je definovaný v čl. 6 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Tvoří jej pět skutků, které všechny mohou naplnit zločin genocidy, pokud se u pachatele prokáže úmysl, že těmito skutky chtěl zničit úplně, nebo jen částečně, některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu.³²⁷ Úmysl ke zničení dané skupiny je zde důležitý, jelikož bez něj by tento zločin mohl být považován i za jiné zločiny, například za zločin proti lidskosti.³²⁸ Čtyři skupiny, kterých se genocida týká, přesně definuje mezinárodní právo. Vnitrostátně se však okruh skupin může rozšířit.³²⁹ Podle mezinárodní

³²² Viz. pozn. č. 30.

³²³ Viz. pozn. č. 11, 31.

³²⁴ Viz. pozn. č. 32.

³²⁵ Viz. pozn. č. 33.

³²⁶ Viz. pozn. č. 37.

³²⁷ Viz. pozn. č. 86.

³²⁸ Viz. pozn. č. 87.

³²⁹ Viz. pozn. č. 91.

rozhodovací praxe může být zločin genocidy spáchán i pouze jedním pachatelem, pokud je mu prokázán genocidní úmysl.³³⁰

Zločiny genocidy byly v syrském konfliktu páčány především Islámským státem, který otevřeně vyzýval ke zničení etnicko-náboženské komunity Jezídů, o které se i pokusil. Mezi jeho praktiky patřily převážně deportace a selekce obyvatelstva, jeho zotročování, znásilňování, ničení náboženských míst a především masové vyvražďování.³³¹ Bohužel, mezinárodní společenství selhává jak v poskytování humanitární pomoci, tak nevyvíjí prakticky žádné viditelné úsilí o záchranu žen a dětí setrvávajících v otroctví. Sýrie, ačkoliv je smluvní stranou Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidia, nevyvíjí žádné úsilí na zajištění důkazů a jejich prošetřování.³³² K prošetření zločinu genocidy je v některých případech využita univerzální jurisdikce, ale její využití ztroskotává právě na zajištění potřebných důkazů.

V práci jsou podrobněji popsány čtyři příklady zločinů genocidy, které jsou řešeny místními soudy ve Francii (případ Sabri Essid a Nabil Greseque), Německu (případ Jennifer W. a Taha A.-J.) a Iráku (případ Nasrin As'ad Ibrahim). V Iráku byla obviněná občanka USA nakonec odsouzena za terorismus, i když v USA by mohla být na základě svých výpovědí obviněna z genocidy a mučení.

Zločiny proti lidskosti jsou definovány v čl. 7 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Jedná se o souhrn přesně vyjmenovaných činů, které jsou spáchány v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu.³³³ Pokud jsou vyjmenované činy páčány jednotlivci, tak je tato podmínka rozsáhlého nebo systematického útoku odlišuje od skutkových podstat obecné kriminality.³³⁴

Zločiny proti lidskosti jsou zločiny, ke kterým v syrském konfliktu docházelo ve velké míře. Běžná byla nucená vysídlování obyvatelstva, odpírání přísunu léků a jídla do obléhaných oblastí, bombové útoky na civilní cíle, vypalování zemědělských polí. Těchto zločinů se dopouštěly všechny zúčastněné strany konfliktu, převážně však provládní Asadova vojska s ruskými jednotkami.³³⁵

V práci jsou popsány dva přelomové případy zločinů proti lidskosti. Případ Anwara Raslana, který byl souzen v Německu, je přelomový v tom, že zde soud poprvé pod zločiny

³³⁰ Viz. pozn. č. 94.

³³¹ Viz. pozn. č. 102.

³³² Viz. pozn. č. 106, 107.

³³³ Viz. pozn. č. 111.

³³⁴ Viz. pozn. č. 117.

³³⁵ Viz. pozn. č. 129.

proti lidskosti podřadil případy sexuálního násilí.³³⁶ Druhý případ společnosti Lafarge-Holcim je přelomový v tom, že byla za zločiny proti lidskosti odsouzena právnická osoba.³³⁷

Válečné zločiny jsou vázány na ozbrojené konflikty. Snaha o jejich vymezení je snahou o právní regulaci vedení války.³³⁸ Pro jejich vymezení bylo nutné definovat ozbrojený konflikt, ve kterém by byla nutnost řídit se válečným právem.³³⁹ Pohled na válečné zločiny se postupně vyvíjel a nejnověji jsou válečné zločiny definovány v čl. 8 Římského statutu, který se odvolává jak na všechny čtyři Ženevské úmluvy, tak i na jiná závažná porušení zákonů a obyčejů. V Římském statutu čl. 8 se v prvním odstavci uvádí, že „*Soud bude mít jurisdikci vůči válečným zločinům, zejména jsou-li páčány v rámci plánu či politické linie...*“³⁴⁰

Válečných zločinů se v Sýrii opět dopouštěly všechny strany konfliktu. Cílem útoků byly humanitární konvoje, civilní objekty včetně škol a nemocnic, byly používány zakázané vojenské prostředky, jako kazetové bomby a chemické zbraně. V současné době OSN provádí mapování válečných zločinů v Sýrii.³⁴¹

V práci jsou popsány tři případy válečných zločinů. Případ Jamila Hassana je první případ individuální odpovědnosti vysokého představitele syrského režimu. Je stíhán v Německu v nepřítomnosti. Druhý případ Akrama A. je případ, kdy musel být obviněný propuštěn na základě důkazní nouze. Třetí případ řeší čtyři bývalé příslušníky jednotky patřící k Jabhat al-Nusra, kteří se měli dopustit masakru 36 syrských státních zaměstnanců.

V převážné většině uvedených případů byla využita univerzální jurisdikce. Je do ní vkládána velká naděje na možnost potrestání dalších pachatelů všech výše uvedených zločinů a je čím dál častěji využívána. Jedná se o možnost stíhání pachatelů před kterýmikoliv vnitrostátními soudy bez ohledu na občanství pachatelů a bez ohledu na místo spáchání zločinu.³⁴² Ideální by bylo, aby jednotlivé státy, které chtějí univerzální jurisdikci využívat, ji implementovaly do svých právních řádů. Ale i když jí neimplementují, tak jí mohou vůči zločinům jako je genocida, zločiny proti lidskosti, nebo válečné zločiny využít, jak je uvedeno v Princetonských principech.³⁴³ Univerzální jurisdikce byla využita již v mnoha případech, jako například v případě Adolfa Eichmanna nebo Augusta Pinocheta.³⁴⁴

³³⁶ Viz. pozn. č. 278.

³³⁷ Viz. pozn. č. 289.

³³⁸ Viz. pozn. č. 130.

³³⁹ Viz. pozn. č. 132.

³⁴⁰ Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002. čl. 8.

³⁴¹ Viz. pozn. č. 153.

³⁴² Viz. pozn. č. 173.

³⁴³ Viz. pozn. č. 179.

³⁴⁴ Viz. pozn. č. 213.

Princip univerzální jurisdikce je využíván i pro případy zločinů spáchaných v Sýrii. Nejlepší by samozřejmě bylo, aby zločinci byli souzeni soudy země, kde se zločiny staly. Soudy by tak měly snadnější přístup k důkazům, pozůstalým a svědkům. V případě Sýrie je však problém s nestranností justice. Soudní soustava v Sýrii je téměř nefunkční, v některých oblastech, které jsou pod kontrolou různých opozičních skupin, se zhroutila úplně. Skupiny, které tyto oblasti ovládly, zde vytvořily vlastní systémy spravedlnosti. V roce 2013 COI uvedla, že v Sýrii je pravděpodobnost nezávislých stíhání, které by splňovaly mezinárodní standardy, vzhledem k trvajícím konfliktům mizivá.³⁴⁵ Tato situace trvá i nadále. V zemi, kde vládne diktátorský režim nelze předpokládat nezávislost soudů, a už vůbec nepřichází v úvahu, aby režim soudil své vlastní zločiny. Navíc syrský trestní zákoník ani neumožňuje stíhání zločinů proti lidskosti, válečných zločinů, ani zločinů genocidy, protože žádná taková ustanovení neobsahuje. Soudy proti zajatým nepřátelům syrského režimu probíhají ve zkrácených řízeních a jsou v nich využívány převážně zákony proti terorismu, které režim využívá pro potírání opozice. Jako jediným důkazem jsou často vlastní přiznání, která jsou vymáhána mučením.³⁴⁶

Souly by mohly probíhat i v okolních státech, ale i zde jsou podobné problémy s právem na spravedlivý proces, jako v Sýrii. Je například obtížné si představit spravedlivý proces s kurdským bojovníkem v Turecku. Trestní zákoníky Jordánska, Iráku a Libanonu nezahrnují zločiny podle mezinárodního práva. Jediné možné odsouzení je pouze na základě protiteroristických zákonů, které jsou často vágní a umožňují široký výklad.³⁴⁷

Proto se nabízí řešení v podobě soudních procesů v evropských zemích, které mají ve svých trestních řádech zakotveny nejen všechny potřebné zákony proti výše uvedeným zločinům, ale mohou v soudních procesech aplikovat i právo univerzální jurisdikce. Problémem některých evropských zemí je spíše to, že jsou motivovány soudit zločiny spíše jen u svých občanů, kteří se vrátili, nebo mohou vrátit, z bojů v Sýrii do své země a být zde potenciálním bezpečnostním rizikem.³⁴⁸

Technickým problémem soudů v Evropě a USA je obtížnost shánění důkazů o zločinech, které byly u jednotlivých pachatelů v Sýrii spáchány. Mnohem jednodušší, než sehnání důkazů na obvinění podle mezinárodního práva, je obvinít a prokázat u obžalovaných účast v teroristické organizaci a odsoudit pachatele nikoliv za spáchání konkrétních zločinů podle mezinárodního práva, ale za terorismus nebo za obecnou kriminalitu. Tento trend, kdy

³⁴⁵ Viz. pozn. č. 239.

³⁴⁶ Viz. pozn. č. 240.

³⁴⁷ Viz. pozn. č. 258.

³⁴⁸ Viz. pozn. č. 217.

státy raději pragmaticky stíhají obviněné za snadněji prokazatelný zločin terorismu, než za zločiny podle mezinárodního práva, vzbuzuje kontroverze. Prvním problémem je, že terorismus nemá jedinou mezinárodně uznávanou definici a žádná mezinárodní smlouva ho neohraničuje. Proto každý stát přichází se svojí vlastní definicí danou místními podmínkami. Druhým problémem je, že nejvážnější zločiny proti lidskosti, zločiny genocidy nebo válečné zločiny zůstávají nepotrestány a umožňují následnou relativizaci provinění odsouzených pachatelů.³⁴⁹ Pokud je pachatel odsouzen za účast v teroristické skupině, tak je s nadsázkou řečeno určitě přijatelnější interpretace, že byl ve vězení, protože vařil mudžáhidům, než kdyby byl konkrétně odsouzen například za vraždění nevinných civilistů. Je těžké posoudit, zda soudy takto rozhodují proto, že je to pro ně prostě jednodušší, nebo zda v konkrétním případě zločiny opravdu nešlo prokázat a soud se řídil tím, že je lepší alespoň částečná spravedlnost, než žádná.

V literatuře jsem narazil na fakt, že žádný z dosud souzených případů nezahrnuje obvinění ze sexuálního násilí, a to přesto, že o něm je doloženo mnoho důkazů a zmiňuje se o něm i zpráva Rady OSN pro lidská práva z roku 2018, ve které se uvádí, že nejde jen o ojedinělé zločiny, ale o celý systém.³⁵⁰ Jako průlomový se jeví rozsudek nad Anwarem Raslanem z ledna 2022, ve kterém byl poprvé pachatel odsouzen v rámci univerzální jurisdikce za sexuální násilí jako za zločin proti lidskosti.

Všechny případy řešené národními soudy v rámci univerzální jurisdikce jsou velice důležité i pro řešení budoucích případů, pro které se již vyřešené případy mohou stát inspirací pro jiné soudy a vzorem, jak postupovat. Každý vyřešený případ posouvá danou problematiku o kus dál a ukazuje cestu, jak se i v tak složitých případech domoci spravedlnosti v rámci práva.

³⁴⁹ Viz. pozn. č. 221.

³⁵⁰ Viz. pozn. č. 227.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. CASSESE, Antonio. *International criminal law*. 2. vydání. New York: Oxford University press, 2008, 455 s.
2. ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 584 s.
3. ČERNÝ, Karel. *Jezidové – komunita na útěku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 232 s.
4. FAIX, Martin a kol. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva 1: Dokumenty*. Praha: Leges, 2015, 432 s.
5. FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb, 2007, 230 s.
6. GAETA, Paola a kol. *Cassese's International Law*. 3. vydání. New York: Oxford University press, 2020, 616 s.
7. HELLER, Kevin Jon. *The Nuremberg Military Tribunals and the Origins of International Criminal Law*. New York: Oxford University press, 2011, 536 s.
8. KISSINGER, Henry. *Uspořádání světa. Státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2016, 400 s.
9. KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel*. Praha: Mladá fronta a.s., 2015, 128 s.
10. KLICPEROVÁ, Lenka, KUTILOVÁ, Markéta. *Islámskému státu na dostřel II*. Praha: Mladá fronta a.s., 2016, 144 s.
11. O'KEEFE, Roger. *International criminal law*. New York: Oxford University Press, 2015, 608 s.
12. ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 559 s.
13. PALA, Karel, VŠIANSKÝ, Jan. *Slovník českých synonym*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, 480 s.

14. RYNGAERT, Cedric. *Jurisdiction in International Law*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2015, 235 s.
15. ŘÍMAN, Josef a kol. *Malá Československá encyklopedie III. svazek I-L*. 1. vydání. Praha: Academia, 1986, 912 s.
16. SCHABAS, William. *Genocide in International Law*. 2. vydání. New York: Cambridge University press, 2009, 760 s.
17. SCHEU, Harald Ch. *Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005, 213 s.
18. STAHN, Carsten. *A critical introduction to international criminal law*. New York: Cambridge University Press, 2019, 464 s.
19. SVÁČEK, Ondřej. *Vztah odpovědnosti státu a odpovědnosti jednotlivce v mezinárodním právu*. 1. vydání. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2012, 133 s.
20. ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. doplněné vydání. Praha: C. H. BECK, 2010, 184 s.
21. ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, 312 s.
22. VAN SHAACK, Beth. *Imagining justice for Syria*. New York: Oxford University Press, 2020, 440 s.
23. ZAHAR, Alexander, SLUITER, Göran. *International criminal law a critical introduction*. New York: Oxford University press, 2008, 578 s.

Komentáře

1. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017, 1312 s.

Články v odborném časopise

1. BASSIOUNI, M. Cherif. Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice. *Virginia Journal of International Law*, 2001, roč. 42, s. 81-161.
2. FUCHS, Jiří. Vývoj univerzální jurisdikce pro stíhání pachatelů válečných zločinů v mezinárodním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2002, roč. 10, č. 4, s. 307-314.

3. KAMMINGA, Menno. T. Lessons Learned from the Exercise of Universal Jurisdiction in Respect of Gross Human Rights Offenses. *Human Rights Quarterly*, 2001, roč. 23, č. 4, s. 940–974.
4. KREß, Claus. Universal Jurisdiction over International Crimes and the Institut de Droit International. *Journal of International Criminal Justice* 4, 2006, s. 561–585.
5. O'KEEFE, Roger. Universal Jurisdiction, Clarifying the Basic Concept. *Journal of International Criminal Justice* 2, 2004, s.735–760.

Příspěvky ve sborníku

1. HÝBNEROVÁ, Stanislava. Obchod se ženami v soudobém mezinárodním právu. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 135-143.
2. ONDROVIČOVÁ, Jana. Trestná zodpovědnost' jednotlivca v medzinárodnom práve. In: *Nové trendy zodpovednosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, s. 51-62.
3. ONDŘEJ, Jan. Lotus. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *CASEBOOK Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 10-12.
4. ŠTURMA, Pavel. Metamorfózy mezinárodních zločinů: příběh s otevřeným koncem. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.). *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 9-26.
5. TYMOFEYEVA, Alla. Válečné zločiny v judikatuře ESLP. In: ŠTURMA, Pavel a kol. (eds.) *Odpověď mezinárodního práva na mezinárodní zločiny*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 123-134.

Právní předpisy a související dokumenty

1. Charta OSN. San Francisco, USA: 26. 6. 1945, vstup v platnost 24. 10. 1945.
2. I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů. Ženeva, Švýcarsko: 8. 6. 1977, vstup v platnost 7. 12 1978.
3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. New York, USA: 19. 12. 1966, vstup v platnost 23. 3. 1976.

4. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. S/RES/ 2178 (2014) ze dne 24. září 2014.
5. Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Řím, Itálie: 17. 7. 1998, vstup v platnost 1. 7. 2002.
6. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Řím, 4. listopadu 1950, ve znění pozdějších předpisů.
7. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. New York, USA: 8. 12. 1948, vstup v platnost 12. 1. 1951.
8. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zpráva Nezávislé mezinárodní vyšetřovací komise pro Sýrskou arabskou republiku č. A/HRC/22/59 ze dne 5. února 2013.
10. Zpráva Rady pro lidská práva OSN č. A/HRC/32/CRP.2 ze dne 15. června 2016.
11. Zpráva Nezávislé mezinárodní vyšetřovací komise pro Sýrskou arabskou republiku č. A/HRC/37/CRP.3 ze dne 8. března 2018.

Rozhodnutí soudů a jiných orgánů veřejné moci

1. Prosecutor v. Jelisić, Case No. IT-95-10-T, Judgment, 14 December 1999.

Internetové stránky

1. AL JAZEERA. *Russia carries out first air strikes in Syria* [online]. aljazeera.com, 30. září 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2015/9/30/russia-carries-out-first-air-strikes-in-syria>.
2. AMNESTY INTERNATIONAL. *10 let válečných zločinů. Nastolení spravedlnosti pro Sýrii důležitější než kdy dříve* [online]. amnesty.cz, 15. března 2021 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5048/10-let-valecnych-zlocinu-nastoleni-spravedlnosti-pro-syrii-dulezitejsi-nez-kdy-drive>.
3. AMNESTY INTERNATIONAL. *Sýrie: strategie „vzdát se nebo hladovět“ je zločin proti lidskosti* [online]. amnesty.cz, 14. listopadu 2017 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/4090/syrie-strategie-vzdat-se-nebo-hladovet-je-zlocin-proti-lidskosti>.

4. AMNESTY INTERNATIONAL. *Sýrie: zastavte násilí a vyšetřete zločiny proti lidskosti* [online]. amnesty.cz, 30. listopadu 2011 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/628/syrie-zastavte-nasili-a-vysetrete-zlociny-proti-lidskosti>.
5. BBC NEWS. *Syria war: US launches missile strikes in response to 'chemical attack* [online]. BBC News, 7. dubna 2017 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39523654>.
6. BBC NEWS. *What is 'Islamic State'?* [online]. BBC News, 2. prosince 2015 [cit. 5. prosince 2021]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>.
7. BECK-ONLINE. *Trestní zákoník Spolkové Republiky Německo, stav 01. 01. 2014, 2. vydání, 2014*, [online]. beck-online.cz, 1. ledna 2014 [cit. 4. října 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxe4byfzygmng>.
8. BEDNÁŘOVÁ, Aneta. *Nové důkazy. Rusové úmyslně bombardovali nemocnice* [online]. Info.cz, 13. února 2017 [cit. 22. února 2022]. Dostupné z: <https://www.info.cz/zpravodajstvi/svet/nove-dukazy-rusove-umyslne-bombardovali-nemocnice>.
9. BRÍD NÍ GHRÁINNE. *Návraty do syrské bezpečné zóny z pohledu práva lidských práv* [online]. Ústav mezinárodních vztahů Praha, 1. dubna 2021 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/navraty-do-syrske-bezpecne-zony-z-pohledu-prava-lidskych-prav>.
10. Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám. *Přístup vybraných zemí k návratu zahraničních bojovníků ze Sýrie a Iráku* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 31. května 2022 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/pristup-vybranych-zemi-k-navratu-zahranicnich-bojovniku-ze-syrie-a-iraku.aspx>.
11. COOLSAET, By Rik, RENARD, Thomas. *New figures on European nationals detained in Syria and Iraq* [online]. EGMONT Royal institute for international relations, 15. října 2019 [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: <https://www.egmontinstitute.be/new-figures-on-european-nationals-detained-in-syria-and-iraq/>.
12. COOPER, Helene, R. GORDON, Michael, MACFARQUHAR, Neil. *Russians Strike Targets in Syria, but Not ISIS Areas* [online]. The New York Times, 30. září 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2015/10/01/world/europe/russia-airstrikes-syria.html>.

13. ČTK. *Americké jednotky v Sýrii zabily lidra Islámského státu Kurajšího, uvedl prezident USA Biden* [online]. iROZHLAS.cz, 3. února 2022 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/usa-syrie-nalet-dzihadista-al-kaida_2202030757_ako.
14. ČTK. *Asad přesouvá vojska na sever Sýrie. Mají bránit protikurdské ofenzivě Turků* [online]. ČT24, 14. října 2019 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2948771-asad-presouva-vojska-na-sever-syrie-maji-branit-protikurdske-ofenzive-turku>.
15. ČTK. *Historický verdikt. Syřana v Německu odsoudili za zločiny proti lidskosti* [online]. iDNES.cz, 24. února 2021 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/syran-nemecko-zlociny-proti-lidskosti-rozsudek-asad.A210224_104023_zahranicni_jhr.
16. ČTK. *Izrael po váhání odsoudil Rusko za napadení Ukrajiny* [online]. Novinky.cz, 24. února 2022 [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/clanek/izrael-vyzyva-k-diplomacii-o-rusku-mlci-40388147>.
17. ČTK. *Máme zprávy o použití chemických zbraní v Sýrii, tvrdí BBC* [online]. Lidovky.cz, 6. května 2013 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/mame-zpravy-o-pouziti-chemickych-zbrani-v-syrii-tvrdi-bbc.A130516_152307_ln_zahranici_jv.
18. ČTK. *Na válečné zločiny v Sýrii si posvítí zvláštní skupina OSN* [online]. ČT24, 22. prosince 2016 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1990556-na-valecne-zlociny-v-syrii-si-posviti-zvlastni-skupina-osn>.
19. ČTK. *Nálet koalice vedené USA prý usmrtil v Sýrii 16 civilistů* [online]. denik.cz, 9. listopadu 2016 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/nalet-koalice-vedene-usa-pry-usmrtil-v-syrii-16-civilistu-20161109.html.
20. ČTK. *Po stopách teroru ve Vídni. Co víme o útočnickovi, proč se radikalizoval a jak útok změnil Rakousko?* [online]. iROZHLAS.cz, 7. listopadu 2020 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rakousko-viden-teroristicky-utok-kujtim-fejzulai-policie-nemecko-radikalove_2011070600_eku.

21. ČTK. *Podle testů pocházely chemikálie použité při útoku v Ghútě z Asadových skladů* [online]. Česká televize, 30. ledna 2018 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2377024-podle-testu-pochazely-chemikalie-pouzite-pri-utoku-v-ghute-z-asadovych-skladu>.
22. ČTK. *Popravy a drancování, kritizuje lidskoprávní organizace tureckou bezpečnostní zónu v Sýrii* [online]. iROZHLAS.cz, 27. listopadu 2019 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-syrie-ofenziva-pramen-miru-kurdove_1911271724_elev.
23. ČTK. *Putin a Erdogan spustili TurkStream. Ruský plyn začíná proudit do Turecka a na jih Evropy* [online]. ČT24, 8. ledna 2020 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3023858-putin-a-erdogan-spusti-turkstream-rusky-plyn-zacina-proudit-do-turecka-a-na-jih>.
24. ČTK. *Revoluce nebyla úspěch, jsme zničení, říkají Syrčané. Stali se z nich uprchlíci ve vlastní zemi* [online]. ČT24, 14. března 2021 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3283334-revoluce-nebyla-uspech-jsme-zniceni-rikaji-syrane-stali-se-z-nich-uprchlici-ve-vlastni>.
25. ČTK. *Špinavá válka. V boji proti Kurdům dělají za Turecko černou práci syrští ozbrojenci* [online]. ČT24, 19. prosince 2019 [cit. 10. června 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3008459-spinava-valka-v-boji-proti-kurdum-delaji-za-turecko-cernou-praci-syrsti-ozbrojenci>.
26. ČTK. *Turecko ohlásilo dobytí Afrínu. Z oblasti prchají desetitisíce lidí* [online]. iRozhlas.cz, 18. března 2018 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-ohlasilo-dobyti-afrinu-asad-se-setkal-s-vojaky-v-ghute_1803181752_tak.
27. ČTK. *Všechny strany v Sýrii se dopustily válečných zločinů. Máme bezprecedentní množství důkazů, říká OSN* [online]. Aktuálně.cz, 26. března 2018 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/vsechny-strany-v-syrii-se-dopustily-valecnych-zlocinu-mame-b/r~55cfff44313511e880d30cc47ab5f122/>.
28. ČTK. *Země NATO vyjádřily plnou podporu útoku USA, Francie a Británie na Sýrii* [online]. iDNES.cz, 14. dubna 2018 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nato-jens-stoltenberg-vojensky-zasah-usa-britanie-francie-syrie-duma-chemicke-zbrane.A180414_140135_zahranicni_dtt.

29. DAOU, Marc. *France taken to court for refusing to repatriate the children of jihadists* [online]. france24.com, 7. května 2019 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20190507-france-taken-court-over-repatriating-children-jihadists>.
30. DEMORGEN. *VN-rapporteur spoort België aan ter dood veroordeelde jihadist uit Irak te repatriëren* [online]. demorgen.be, 7. července 2020 [cit. 31. května 2022]. Dostupné z: <https://www.demorgen.be/nieuws/vn-rapporteur-spoort-belgie-aan-ter-dood-veroordeelde-jihadist-uit-irak-te-repatrieren~b556e98b/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.
31. EL-HITAMI, Hannah. *Germany: first conviction for genocide against the Yazidi* [online]. justiceinfo.net, 7. prosince 2021 [cit. 5. října 2022]. Dostupné z: <https://www.justiceinfo.net/en/85229-germany-first-conviction-genocide-yazidi.html>.
32. EL-HITAMI, Hannah. *The Yazidi trial in Germany: How to prove genocide in a single case?* [online]. justiceinfo.net, 29. října 2020 [cit. 5. října 2022]. Dostupné z: <https://www.justiceinfo.net/en/45808-yazidi-trial-germany-prove-genocide-single-case.html>.
33. HAVLICKÁ, Kateřina. *Syrská zvěrstva poprvé u soudu. V Německu začal proces s Asadovým plukovníkem* [online]. iDNES.cz, 23. dubna 2020 [cit. 14. března 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/nemecko-soud-syrie-plukovnik-anwar-raslan-muceni-vrazdeni-zajatci-vezeni-armada-basar-asad.A200422_143154_zahranicni_kha.
34. HUMPÁLOVÁ, Jolana. *Je to jedna z největších humanitárních katastrof, říká expert o Sýrii* [online]. Seznam zprávy, 11. března 2021 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/je-to-jedna-z-nejvetsich-humanitarnich-katastrof-rika-expert-o-syrii-146593>.
35. JEMELKA, Petr. *Erdogan je spojenec Islámského státu, tvrdí vůdce Kurdů* [online]. Aktuálně.cz, 10. srpna 2015 [cit. 4. února 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/erdogan-je-spojenec-islamskeho-statu-tvrdi-vudce-kurdu/r~3269f62a3f4511e5adcb0025900fea04/>.
36. KESSLER, Glenn. *President Obama and the 'red line' on Syria's chemical weapons* [online]. The Washington Post, 6. září 2013 [cit. 26. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/factchecker/wp/2013/09/06/president-obama-and-the-red-line-on-syrias-chemicalweapons/>.

37. KLEKNER, Radim, KUNC, Tomáš. *Nekončící zkáza Sýrie: Bombardování civilistů neustává. Takhle Asad proměnil metropole v města duchů* [online]. Aktuálně.cz, 23. dubna 2018 [cit. 17. března 2022]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/grafika-syrske-metropole-se-promenily-v-mesta-duchu/r~36453e3443bc11e885e30cc47ab5f122/>.
38. KOTOUČOVÁ, Ditta. *Zajaté Brity poslali na Donbase na smrt. Vykonstruovaný proces, zuří Londýn* [online]. iDNES.cz, 9. června 2022 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/valecni-zajatci-ukrajina-rusko-valka-invaze-zajeti-soud-britove-britanie-marocan.A220609_112024_zahranicni_dtt.
39. MACKINTOSH, Eliza. *Report suggests Russia, Syria deliberately targeted civilian areas of Aleppo* [online]. CNN, 13. února 2017 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2017/02/13/middleeast/syria-russia-aleppo-civilian-areas/index.html>.
40. MACHÁČEK, Štěpán. *V syrské věznici jsou zabarikádováni džihádisté. Kurdským silám vzdorují už týden* [online]. iRozhlas.cz, 27. ledna 2022 [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/syrie-veznice-islamsky-stat-kurdove-boj_2201280821_voj.
41. MACHONIN, Jan. *Olivová ratolest nad Afrínem? Turecký útok na Kurdy podnítila roztržka uvnitř NATO* [online]. iRozhlas.cz, 23. ledna 2018 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/turecko-syrie-kurdove-operace-afrin-armada-islamsky-stat_1801231800_mls.
42. MELONI, Chantal, CRIPPA, Maria. *State-run Torture in Syria: the First Trial Worldwide on International Crimes by the Assad Regime Opens before German Courts* [online]. Criminal justice network, 7. května 2020 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://www.criminaljusticenetwork.eu/en/post/state-run-torture-in-syria-the-first-trial-worldwide-on-international-crimes-by-the-assad-regime-opens-before-german-courts>.
43. PATROVSKÝ, Ondřej. *Před deseti lety se prohnalo Blízkým východem „arabské jaro“. Ohně revoluce v některých zemích hoří dodnes* [online]. ČT24, 17. prosince 2020 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3242226-pred-deseti-lety-se-prohnalo-blizkym-vychodem-arabske-jaro-ohne-revoluce-v-nekterych>.

44. SVITÁK, Matěj. *Nepřítel mého nepřítele je mým přítelem. Aliance v syrské válce se řídí pragmatickými zájmy* [online]. ČT24, 20. října 2019 [cit. 4. prosince 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2951624-nepritel-meho-nepriatele-je-mym-pritelem-aliance-v-syrske-valce-se-ridi-pragmatickymi>.
45. SVITÁK, Matěj. *Rusko a Turecko: dávní rivalové, kteří se potřebují. Jiskry konfliktu na mnoha frontách úspěšně dusí* [online]. ČT24, 24. listopadu 2020 [cit. 4. prosince 2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3229326-rusko-a-turecko-davni-rivalove-kteri-se-potrebuji-jiskry-konfliktu-na-mnoha-frontach>.
46. ŠIKORSKÁ, Jana. *Univerzální jurisdikce ve světě: Tajemství úspěchu je v harmonizaci a ochotě stíhat* [online]. Bulletin lidských práv, 23. března 2022 [cit. 26. března 2022]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/univerzalni-jurisdikce-ve-svete-tajemstvi-uspechu-je-v-harmonizaci-ochote-stihat>.
47. ŠVAMBERK, Alex, REINER, Tomáš. *Islámský stát* [online]. Novinky.cz [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://special.novinky.cz/islamsky-stat/historie.html>
48. ŠVAMBERK, Alex. *Biden chtěl s Araby jednat o náhradě za ruskou ropu. Odmítli ho* [online]. Novinky.cz, 9. března 2022 [cit. 9. března 2022]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/valka-na-ukrajine/clanek/biden-chtel-s-araby-jednat-o-nahrade-za-ruskou-ropu-odmitli-ho-40389707#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=JHvi845yb0a-202203091006&dop_id=40389707&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=abtest189_panel_sluzeb_varB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.
49. ŠVAMBERK, Alex. *Islámský stát zaútočil na věznici v Hasace, povraždil strážce a osvobodil své bojovníky* [online]. Novinky.cz, 21. ledna 2022 [cit. ze dne 3. února 2022]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/islamsky-stat-zaucil-na-veznici-v-hasace-povrazdil-straze-a-osvobodil-sve-bojovniky-40384733?fbclid=IwAR39rU70E30Ass6DiFBDGVs3jCnKV6m8iK4g9IB3Z46HCH7IuxJy69kyMn8#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&dop_req_id=xP4ihXkr80o-202201212209&dop_id=40384733&source=hp&seq_no=8&utm_campaign=abtest181_voice_search_varBB&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.

50. TRIAL INTERNATIONAL. *Abdul Jawad A. K., Abdulrahman A. A., Abdoulfatah A. and Abdalfatah H. A.* [online]. Trial International, 25. března 2021 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/abdalfatah-h-a/>.
51. TRIAL INTERNATIONAL. *Akram A.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/akram-a/>.
52. TRIAL INTERNATIONAL. *Ali Mamluk* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/ali-mamlouk-marie-colvin-case/>.
53. TRIAL INTERNATIONAL. *Anwar Raslan and Eyad Al-Gharib* [online]. Trial International, 4. dubna 2022 [cit. 7. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/anwar-raslan-and-eyad-al-gharib/>.
54. TRIAL INTERNATIONAL. *Jamil Hassan* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jamil-hassan/>.
55. TRIAL INTERNATIONAL. *Jennifer W. and Taha A. J.* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/jennifer-w-and-others/>.
56. TRIAL INTERNATIONAL. *Lafarge/Eric Olsen and others* [online]. Trial International, 1. dubna 2022 [cit. 8. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/lafarge-eric-olsen-and-others/>.
57. TRIAL INTERNATIONAL. *Raed Abdulkareem* [online]. Trial International, 27. července 2020 [cit. 24. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/raed-abdulkareem/>.
58. TRIAL INTERNATIONAL. *Universal jurisdiction: an overlooked tool to fight conflict-related sexual violence* [online]. Trial International, 4. dubna 2022 [cit. 9. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/2021-highlights-in-the-universal-jurisdiction-annual-review-ujar-released-today/>.
59. TRIAL INTERNATIONAL. *Universal jurisdiction: why international crimes must not be prosecuted as terrorism* [online]. Trial International, 6. července 2020 [cit. 6. června 2022]. Dostupné z: <https://trialinternational.org/latest-post/universal-jurisdiction-why-international-crimes-must-not-be-prosecuted-as-terrorism/>.

60. World population review. Syria Population 2021 (Demographics, Maps, Graphs) [online]. 2021 [cit. 25. listopadu 2021]. Dostupné z: <https://worldpopulationreview.com/countries/syria-population>.

Ucelené dokumenty publikované na internetu

1. European center for constitutional and human rights. *Syria's Air Force Intelligence – Right hand to the al-Assad family* [online]. ECCHR, 2019. Dostupné z: https://www.ecchr.eu/fileadmin/Hintergrundberichte/Background_Syria_Torture_AirForceIntelligence_ECCHR_20190807.pdf.

2. European center for constitutional and human rights. *The al-Khatib trial on state torture in Koblenz, Germany* [online]. ECCHR, 2020. Dostupné z: https://www.ecchr.eu/fileadmin/Q_As/QA_Koblenz_Syria_2020August.pdf.

3. International Law Commission. *Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity, with commentaries* [online]. Geneva: Yearbook of the International Law Commission, 2019, vol. II, Part Two, 2019. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_7_2019.pdf.

4. NETRVAL, Daniel. *Občanská válka v Sýrii. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XXI. ročníku Pražského studentského summitu, 2015. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Syrie-Minisimulace.pdf>.

5. NETRVAL, Daniel. *Válka v Sýrii. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XXIII. ročníku Pražského studentského summitu, 2017. Dostupné z: <https://www.studentsummit.cz/wp-content/uploads/2019/02/UNSC-Syrie.pdf>.

6. Rezoluce OSN č. 2118 ze dne 27. září 2013 [online]. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2118>.

7. ŘÍHA, Michal. *Situace na blízkém východě – Sýrie. Background report* [online]. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVIII. ročníku Pražského studentského summitu, 2012. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Situace-na-BI%C3%ADzk%C3%A9m-v%C3%BDchod%C4%9B-S%C3%BDrie-UNSC.pdf>.

8. The Princeton Principles on Universal Jurisdiction [online]. New Jersey: Princeton University, 2001. Dostupné z: https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf.

9. Trial International. *Universal jurisdiction annual review 2018* [online]. Ženeva: Trial International, 2018. Dostupné z: https://issuu.com/trialinternational/docs/ujar-mep_a4_2018_web_new.
10. Trial International. *Universal jurisdiction annual review 2022* [online]. Ženeva: Trial International, 2022. Dostupné z: https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2022/03/TRIAL_International_UJAR-2022.pdf.
11. Úmluva o právním postavení uprchlíků ze dne 28. července 1951 [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/uprchlici.pdf>.
12. Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949 [online]. Dostupné z: https://www.cervenkykriž.eu/files/files/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf.
13. Ženevský protokol ze dne 17. června 1925 [online]. Dostupné z: <https://www.un.org/disarmament/wmd/chemical/> nebo z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf.

Ostatní

1. AL-KHATEAB, Waad, WATTS, Edward. Pro Samu. Dokumentární film, Velká Británie, 2019, 95 min.
2. KUTILOVÁ, Markéta. Ve válce [online]. Youtube.cz, 4. dubna 2019, 83:01 min. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vSOMEzGhOnc>.
3. POLAK, Hanna. Andělé ze Sindžáru. Dokumentární film, Německo, Polsko, Česko, 2022, 109 min.
4. SVAČEK, Ondřej. *Stát a jednotlivec: vztahy odpovědnosti v rozhodovací praxi mezinárodních soudních institucí* [online]. Brno, 2011 [cit. 10. června 2022]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Vladislav David, DrSc. s. 40, 64, 117. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dxzb9h/>.

Shrnutí

Tématem této práce je stíhání pachatelů zločinů spáchaných během válečného konfliktu v Sýrii podle univerzální jurisdikce. Práce se dělí na čtyři kapitoly.

První kapitola stručně seznamuje čtenáře se Sýrií a zabírá se vývojem konfliktu včetně jeho aktérů v geopolitických souvislostech.

Druhá kapitola obsahuje vymezení zločinů podle mezinárodního práva s příklady páchaní těchto zločinů na území Sýrie. Týká se to zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů.

Třetí kapitola se zabírá trestněprávní jurisdikcí s důrazem na univerzální jurisdikci. Univerzální jurisdikce je zde podrobně popsána včetně její použitelnosti, druhů, výhod a nevýhod a jejího historického vývoje, který reagoval na geopolitický vývoj ve světě a na změny ve vývoji chápání pojmu zločinů podle mezinárodního práva. Je zde vysvětlen pojem jurisdikce a aspekty národní trestněprávní jurisdikce a aspekty extrateritoriální trestněprávní jurisdikce.

Čtvrtá kapitola řeší, jak by mohly národní soudy a státy postihovat výše zmíněné zločiny podle mezinárodního práva na vnitrostátní úrovni. Je zde popsán přístup některých států ke stíhání těchto zločinů, problémy, se kterými se tyto státy potýkají a možnosti, jak tyto problémy řešit. Řešení těchto problémů však zcela závisí na politické vůli daných států tyto pachatele stíhat. V neposlední řadě je zde zmíněna i problematika repatriace, která souvisí s další možností, jak pachatele zločinů podle mezinárodního práva případně stíhat. Je zde vykreslen i přístup některých států k repatriaci a znázorněn odlišný postoj některých z nich.

Nakonec v rámci čtvrté kapitoly jsou popsány příklady případů pachatelů stíhaných národními soudy evropských zemí a USA. Případy jsou rozděleny do tří kategorií podle zločinů popsaných v první kapitole a demonstrují širokou paletu pachatelů od příslušníků syrského režimu přes opoziční skupiny a příslušníky Islámského státu. Na těchto případech je i ukázán opět odlišný přístup některých států k této problematice.

Summary

The topic of this work is Domestic Prosecution of Crimes under International Law Committed in Syria. The work is divided into four chapters.

The first chapter briefly acquaints the reader with Syria and deals with the development of the conflict, including its actors in a geopolitical context.

The second chapter contains the definition of crimes under international law with examples of committing these crimes in Syria. This includes the crimes of genocide, crimes against humanity and war crimes.

The third chapter deals with criminal jurisdiction with an emphasis on universal jurisdiction. Universal jurisdiction is described in detail here, including its applicability, types, advantages and disadvantages, and its historical development, which has responded to geopolitical developments in the world and to changes in the development of understanding of the concept of crime under international law. It explains the concept of jurisdiction and aspects of national criminal jurisdiction and aspects of extraterritorial criminal jurisdiction.

The fourth chapter addresses how national courts and states could prosecute the above-mentioned crimes under international law at the national level. It describes the approach of some states to prosecuting these crimes, the problems they face and how to solve them. However, the solution to these problems depends entirely on the political will of the states to prosecute these perpetrators. Last but not least, the issue of repatriation is also mentioned, which is related to another possibility of prosecuting perpetrators of crimes under international law. It also depicts the approach of some states to repatriation and shows the different attitude of some of them.

Finally, the fourth chapter describes examples of cases of offenders prosecuted by the national courts of European countries and the United States. The cases are divided into three categories according to the crimes described in the first chapter and demonstrate a wide variety of perpetrators, from members of the Syrian regime to opposition groups and members of the Islamic State. These cases also show the different approach of some states to this issue.

Seznam klíčových slov

1. Sýrie
2. Univerzální jurisdikce
3. Genocida
4. Zločiny proti lidskosti
5. Válečné zločiny

Key words

1. Syria
2. Universal jurisdiction
3. Genocide
4. Crimes against humanity
5. War crimes